

Брюксел, 24.5.2023 г.
SWD(2023) 602 final

РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА СЛУЖБИТЕ НА КОМИСИЯТА

Доклад за България за 2023 г.

придружаващ

препоръка за ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА

относно националната програма за реформи на България за 2023 г. и съдържаща становище на Съвета относно конвергентната програма на България за 2023 г.

{COM(2023) 602 final}

European
Commission

Bulgaria

2023 Country Report

МОМЕНТНА СНИМКА НА ИКОНОМИКАТА И ЗАЕТОСТТА

Високата инфлация поставя предизвикателства, а структурните слабости ограничават потенциала за растеж

Българската икономика постигна относително добри резултати по време на кризата с COVID-19 и енергийната криза.

БВП нарасна значително със 7,6 % през 2021 г., след като производството намаля с 4 % през 2020 г. Успоредно с това инфлацията нарасна през втората половина на 2021 г. в резултат на повишението на цените на горивата и храните. Икономическата експанзия продължи през 2022 г. с ръст на БВП от 3,4 % въпреки високите темпове на инфлация и политическата несигурност. Потребителските разходи и износет подпомогнаха растежа на БВП, докато инвестициите в дълготрайни активи намаляха през 2021 и 2022 г. Високите равнища на заетост, съчетани със силното увеличение на заплатите и социалните обезщетения и правителствените мерки за енергийна подкрепа, поддържаха потребителските разходи. Бързият растеж на износа през 2022 г. беше подкрепен от възможността за преодоляване на недостига на доставки на енергия, храни, метали и други материали, причинен, наред с другото, от агресивната война на Русия срещу Украйна.

Появиха се признаци за устойчивост на инфлацията и ограниченията на доставките. Въпреки че първоначалното покачване на инфлацията се дължи до голяма степен на външни фактори, като високите цени на енергията и храните, вътрешните фактори придобиват все по-голямо значение. Това доведе до известна устойчивост на инфлацията. Средногодишната инфлация на потребителските цени (ХИПЦ) бе 13 % през 2022 г., което е доста над номиналната

инфлация в ЕС от 9,2 %, но все още е под темповете на инфлация в балтийските държави, както и в Полша, Чехия и Унгария. Номиналните заплати нараснаха с 16,4 % през 2022 г., което е значително над темпа на инфлация. Бързият растеж на заплатите създава потенциал за вторични ефекти и за по-голяма устойчивост на инфлацията.

Банковият сектор, доминиран от чуждестранни банки, е рентабилен и добре капитализиран.

Размерът на новите заеми продължи да нараства значително през 2022 г., особено в ипотечния сектор. Кредитната експанзия беше подпомогната от увеличаването на банковите депозити, ръста на доходите и все още ниските номинални лихвени проценти. Промяната в цикъла на лихвените проценти и евентуалният спад на пазара на недвижими имоти вероятно ще подложат на изпитание устойчивостта на банковия сектор.

Върху инвестициите и потенциалния икономически растеж продължават да оказват натиск структурни фактори.

Инвестициите в основен капитал намаляха кумулативно с 12,3 % през последните 2 години, като както частните, така и публичните инвестиции допринесоха за спада. В условията на динамична икономическа активност, при относително благоприятни условия за финансиране и нарастващ корпоративен дълг, свиването на инвестициите показва структурни пречки пред по-интензивното натрупване на капитал. В допълнение към високата икономическа несигурност фактори, като ограниченият приток на преки чуждестранни инвестиции, изоставането и недостигът на ефективност на публичните инвестиции, включително инвестициите, подкрепяни от фондовете на ЕС, неблагоприятната бизнес среда и прекомерната концентрация на икономическа дейност в един регион, оказват отрицателно въздействие върху съвкупните инвестиции.

България прие няколко мерки за подкрепа с цел смекчаване на въздействието на инфлацията на цените на енергията върху домакинствата и предприятията. В икономическата прогноза на Комисията от пролетта на 2023 г. се предвижда брутните бюджетни разходи на страната да възлязат на 1 % от БВП през 2023 г. Повечето мерки са неефективни, тъй като намаляват ценовия стимул и не са насочени към най-уязвимите. Очаква се мерките да бъдат постепенно премахнати до средата на 2023 г.

Българските битови потребители бяха защитени от покачване на цените на енергията чрез регулирани цени. Те бяха замразени през декември 2021 г. на равнищата от юли 2021 г. до март 2022 г., а през втората половина на 2022 г. се увеличиха с 3,4 % за електроенергията и 24 % за отоплението. Цените на отоплението се увеличиха с 8 % през юли и след това с 14 % през ноември. Въведена е и целева помощ за отопление за отоплителния сезон, обвързана с имущественото състояние. Небитовите потребители бяха компенсирани чрез схема за подпомагане, която се прилага за всички предприятия, независимо от тяхното потребление. Понастоящем схемата обхваща всички небитови потребители за разходи за електроенергия над 102 EUR/MWh.

Схемата за подпомагане на небитови потребители беше частично финансирана със специална вноска за неочакваните печалби на някои държавни предприятия в енергийния сектор през 2022 г. България прилага солидарната вноска на ЕС, когато прилага Регламент (ЕС) 2022/1854 на Съвета⁽¹⁾. От януари 2023 г. страната прилага и тавани за печалбите, които производителите на енергия могат да получат от пазара на едро. Тези тавани включват приблизително 90 EUR/MWh за атомни електроцентрали и 180 EUR/MWh за генератори на електроенергия от възобновяеми източници. Приходите от тази мярка се прехвърлят към фонд „Сигурност на електроенергийната система“.

България предприе стъпки за гарантиране на сигурността на енергийните доставки. Тя изпълни задълженията си за съхранение на газ, като запълни 91,53 % от единственото си подземно газохранилище „Чирен“ до 1 ноември 2022 г. Държавата осигури доставки на втечен природен газ (ВПГ), за да компенсира прекъсването на доставките на природен газ от „Газпром“ през април 2022 г. Търговската експлоатация на междусистемния газопровод между Гърция и България започна през октомври 2022 г., а през февруари 2023 г. започна изграждането на газопровода в Костинброд за свързване на България и Сърбия. Въпреки че цените на енергията намаляха, продължава да съществува несигурност по отношение на следващата зима, което изисква непрекъснати усилия за структурно намаляване на търсенето на газ.

Въвеждането и трансферът на технологии са възпрепятствани от ниския дял на разходите за научноизследователска и развойна дейност в публичния сектор, фрагментираната публична система за научни изследвания и ниската патентна дейност. Освен подкрепата от Механизма за възстановяване и устойчивост (вж. раздела „Планът за възстановяване и устойчивост е в процес на изпълнение“), България също се ползва от значителни средства по политиката за сближаване на ЕС (11 милиарда евро, което представлява около 13 % от БВП през 2022 г.). От ключово значение е бързото изпълнение на българския план за възстановяване и устойчивост и програмите на политиката на сближаване.

Неефективността на пазара на труда и на продуктивния пазар, както и институционалните слабости забавят перспективите за по-бързо икономическо сближаване. Въпреки че коефициентът на икономическа активност се възстанови от пандемията от COVID-19, той

⁽¹⁾ Прилагането на задължителна временна солидарна вноска в размер на най-малко 33 % към извънредните и неочакваните печалби на предприятията, занимаващи се с добив на суров нефт, природен газ, въглища, както и рафинериите. Тя се изчислява въз основа на облагаемата печалба, определена съгласно националните данъчни правила през бюджетната година, започваща през 2022 и/или 2023 г., която надхвърля увеличение от 20 % спрямо средната стойност на годишната облагаема печалба през периода 2018—2021 г.

все още е под средното равнище за ЕС. Икономическата неактивност и ниското равнище на образование са важни фактори за бедността и неравенството по отношение на доходите. Неучастието на пазара на труда е особено високо сред младите хора, нискообразованите, хората с увреждания, ромите, както тези и в по-бедните и селските райони. По-доброто функциониране на пазарите на продукти и услуги би довело до по-динамична стопанска дейност чрез намаляване на административните пречки, по-добра интеграция на единния пазар и осигуряване на еднакви условия на конкуренция между участниците на пазара (вж. приложение 12). В това отношение голямата административна тежест, рестриктивността в регулираните професии, високото равнище на платена работа, която не е декларирана, и избягването на данъци, признаците за неконкурентни практики и пазарните резултати, възприемани като повлияни от политическите връзки, възпрепятстват по-доброто разпределение на наличните икономически ресурси. В по-общ план слабите резултати на България по ключови институционални и управленски показатели в областта на независимостта на съдебната власт, корупцията и корпоративното управление на държавните предприятия имат дългосрочно въздействие върху икономическия потенциал и благосъстоянието ⁽²⁾. Големите регионални различия допълнително намаляват възможностите за стопанска дейност и растеж, тъй като предприятията и работниците в по-слабо развитите региони с много усилия повишават своята производителност и конкурентоспособност.

Недостигът на работна ръка и на умения става все по-изявен. Според преброяването от 2021 г. населението в трудоспособна възраст в България е намаляло с 19,1 % между 2011 и 2021 г. Застаряването на населението и нетната

⁽²⁾ Nikolova, Desislava Enikova; Schiffbauer, Marc Tobias; Fazekas, Mihaly; Drozd, Maciej Adam; Pennings, Steven Michael; Vaughan, Kristina Noelle; Kilinc, Umut. Bulgaria Country Economic Memorandum: A Path to High Income (България — Икономически меморандум за страната: път към високи доходи) (английски език), 2023 г. Washington, D.C.: World Bank Group.

миграция са допринесли приблизително в еднаква степен за намаляването на броя на хората в трудоспособна възраст. Според инвестиционното проучване на Европейската инвестиционна банка недостигът на квалифициран персонал представлява дългосрочна пречка пред инвестициите за 88 % от българските фирми ⁽³⁾. В същото време участието на възрастните в учебни дейности продължава да бъде много слабо.

Ниските образователни резултати също вредят на потенциала за растеж на България. Слабите резултати по отношение на основните умения, измерени в Програмата на ОИСР за международно оценяване на учениците (PISA), са два пъти по-високи от средните за ЕС. Процентът на слаби резултати по отношение на основните умения е особено висок сред учениците в неравностойно положение, което предполага, че социално-икономическите фактори оказват значително влияние върху образователните резултати. Приобщаването на ромите и на хората с увреждания в образованието продължава да бъде предизвикателство. Делът на завършилите висше образование също е нисък (при лицата на възраст 25—34 години). По-големите инвестиции за подобряване на уменията на хората ще доведат до по-висока производителност и доходи, повече възможности за инвестиции, привличане на повече хора на работа или обучение и социално приобщаване, като по този начин ще се подкрепи прилагането на Европейския съгласеност на социалните права.

Необходим е допълнителен напредък по отношение на целите за устойчиво развитие

Въпреки известен успех България трябва да увеличи усилията си, за да постигне целите за устойчиво развитие

⁽³⁾ EIB Investment Survey 2022: European Union overview. (Инвестиционно проучване на ЕИБ за 2022 г.: Преглед на Европейския съюз).

(ЦУР). Резултатите са под средните за ЕС по ЦУР 7 (финансово достъпна и чиста енергия) и по ЦУР 13 (действия в областта на климата), като липсва напредък в подобряването на дела на енергията от възобновяеми източници в крайното потребление на енергия. Въпреки някои подобрения през последните 5 години, показателите за генерирането и управлението на отпадъци (ЦУР 12: отговорно потребление и производство) остават много под средните за ЕС. България има над средните за ЕС показатели по ЦУР 14 (живот под водата), по-специално по отношение на дела на местата за къпане с отлично качество на водата. Освен това нивото на еутрофикация ⁽⁴⁾ в българските морски води е сравнително ниско. Въпреки че резултатите ѝ са над средните за ЕС по ЦУР 15 (живот на земята), България бележи отрицателни тенденции, по-специално по отношение на влошаването на качеството на земите и състоянието на екосистемите. България има известен напредък в постигането на ЦУР 9 (промишленост, иновации и инфраструктура).

Бе постигнат напредък, от много ниско начално равнище, по отношение на целите, свързани с бедността, труда и здравето. Въпреки че бедността остава над средното равнище за ЕС, през последните 5 години България постигна значителен напредък в намаляването на показателите за бедност (ЦУР 1 „изкореняване на бедността“). Страната отбеляза известен напредък по показателите на пазара на труда по ЦУР 8 (достоеен труд и икономически растеж), като равнищата на заетост се увеличават и надвишават средните за ЕС, а дялът на дългосрочно безработните и младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение, намалява, въпреки че този дял все още е значително над средния за ЕС. Освен това страната подобрява показателите по ЦУР 3 (добро здраве и благосъстояние), макар и равнищата да са ниски.

⁽⁴⁾ Прекомерно богато съдържание на хранителни вещества в езеро или друг воден обект, което води до растеж на гъсто на растенията.

Независимо от това продължават да съществуват значителни предизвикателства по отношение на няколко други социални ЦУР, по-специално в областта на образованието.

България се отдалечава от ЦУР по отношение на ЦУР 4 (качествено образование), където вече се нарежда сред държавите с най-лоши резултати в ЕС. Тя също така бележи по-лоши резултати от средните за ЕС показатели по ЦУР 3 (добро здраве и благосъстояние), като например стандартизираната предотвратима смъртност, злополуките с фатален край на работното място и смъртните случаи при пътнотранспортни произшествия. Що се отнася до ЦУР 5 (равенство между половете), въпреки че постига резултати в съответствие със средната стойност за ЕС, България се отдалечава от целите, особено по отношение на разликата в заетостта между жените и мъжете и ръководните длъжности, заемани от жени.

Публичният дефицит намаля, но продължава да съществува несигурност

Публичният дефицит намаля през 2022 г. Дефицитът по консолидирания държавен бюджет беше 2,8 % от БВП през 2022 г., което представлява спад с повече от 1 процентен пункт в сравнение с предходната година. Нарастването на приходите повече от компенсира нарастването на разходите, отчасти поради по-високите цени на някои продукти, подлежащи на косвени данъци, като храните и енергията. Продължаващото увеличение на заплатите също допринесе положително за приходите чрез по-високи данъци върху труда. Мерките за свеждане до минимум на въздействието на високите цени на енергията имаха нетен бюджетен ефект от около 1 % от БВП през 2022 г., тъй като бяха частично финансирани от налог, наложен върху неочакваните печалби на държавните предприятия в енергийния сектор.

Парламентът все още не е приел бюджета за 2023 г. При липсата на закон за бюджета правителството удължи бюджета за 2022 г., включително всички мерки на политиката, приети след бюджета за 2022 г. Правителството представи проектобюджет за 2023 г. и програма за сближаване за периода 2023—2026 г. въз основа на сценарий без промяна в политиката. Въз основа на тези планове се очаква дефицитът да надхвърли 6 % от БВП през 2023 г. и да остане около 5 % от БВП до 2026 г. Комисията прогнозира дефицит от 4,8 % от БВП през 2023 и 2024 г., също и въз основа на продължаващите политики.

Основните фактори за прогнозираната фискална експанзия са приетите през 2022 г. увеличения на заплатите и пенсиите. Очаква се също мерките за свеждане до минимум на въздействието на високите цени на енергията да продължат през 2023 г., но с по-ниски разходи предвид намаляването на цените на енергията и очакваното им постепенно премахване. По същия начин разходите за настаняване на хората, бягащи от Украйна, се очаква да намалее значително тази година. Публичният дълг остана нисък — около 23 % от БВП през 2022 г., но се очаква да нарасне до над 28 % от БВП, ако няма промяна във фискалната политика.

Промените в бюджета са изложени на риск от положително развитие. Българските органи работят по предложения за политики за ограничаване на дефицита, включително този за 2023 г. Ако тези предложения бъдат приети, прогнозите за бюджетния дефицит и анализът на устойчивостта на дълга (вж. приложение 21) биха могли да се подобрят значително.

Зависимостта от руските енергийни източници бе намалена

Въпреки че вносът на енергия беше силно зависим от Русия, недостигът на

доставки беше избегнат. Газпром прекъсна доставките на природен газ през април 2022 г., което представляваше незабавно предизвикателство. Сигурността на доставките на газ се подобри, а цените се понижиха, след като междусистемният газопровод между Гърция и България започна да функционира през октомври 2022 г., и цените на природния газ спаднаха на регионалните пазари. Този газопровод даде възможност на България да получи пълния обем договорени доставки от Азербайджан, покриващи около 30 % от вътрешното потребление. Доставката на руски природен газ бе заменена с краткосрочни договори за доставка на ВПГ чрез терминала за ВПГ в Ревитуса в Гърция. Това доведе до увеличение с 82 % на цените на газа за големите промишлени потребители през първата половина на 2022 г. Домакинствата бяха до голяма степен защитени от тези промени в цените, тъй като все още се възползваха от регулирани тарифи.

Производството на електроенергия в България не разчита на природен газ, а до голяма степен на ядрена енергия и въглища. Бе отбелязано значително увеличение на електроенергията, произведена от топлоелектрическите централи, използващи местни лигнитни въглища — не само за задоволяване на вътрешното търсене, но и в още по-голяма степен за износ на регионалния пазар. Това осигури изключителни рекордни печалби за операторите на електроцентрали, включително за държавните предприятия. През 2022 г. България не успя да предприеме стъпки за постепенното изваждане от употреба на въглищата въпреки ангажиментите, поети в нейния план за възстановяване и устойчивост (ПВУ). Двата действащи ядрени реактора зависят от руското гориво. България е подписала договори с френски и шведски оператори за алтернативни доставки на ядрено гориво, които следва да се използват съответно от средата на 2024 г. и 2025 г.

Петролната рафинерия „Нефтохим Бургас“, собственост на Лукойл, е основният доставчик на нефтопродукти

в страната. Рафинерията е в състояние да преработва предимно руски суров нефт, като модернизация ще даде възможност за диверсификация с други доставчици. Санкциите върху износа на руски нефт, в сила от февруари 2023 г., представляват риск за износа на рафинирани нефтопродукти. Вътрешните доставки изглеждат защитени чрез договорено освобождаване и възможността правителството да поеме оперативен контрол върху рафинерията.

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ Е В ПРОЦЕС НА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Планът за възстановяване и устойчивост на България има за цел да се справи с основните предизвикателства, свързани с екологичния и цифровия преход, бизнес средата, включително върховенството на закона, социалното приобщаване, достъпа до качествено образование, обучение и здравеопазване. Българският ПВУ е амбициозен и всеобхватен. Състои се от 103 отделни мерки (47 реформи и 56 инвестиции) с общо 346 ключови етапа и цели. През 2021 г. общият размер на отпуснатите по плана средства възлезе на 6,3 милиарда евро под формата на безвъзмездни средства, което представлява около 10,2 % от БВП през 2019 г. През юни 2022 г. тази сума беше преразгледана на 5,7 милиарда евро (около 8 % от БВП през 2021 г.). 58,9 % от общия размер на отпуснатите по плана средства допринасят за целите в областта на климата, а 25,8 % — за целите в областта на цифровите технологии. Освен това се очаква планът да усъвършенства институционалната рамка и бизнес средата в България, да подобри достъпа до качествено образование, учене за възрастни и здравеопазване, да насърчи социалното приобщаване и да доведе до реформа на системата за научни изследвания и иновации. Следващият преглед на напредъка, постигнат при изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост, по никакъв начин не предполага официално одобрение или отхвърляне от страна на Комисията на искания за плащане.

Планът за възстановяване и устойчивост на България е в ход, но е налице растящ риск от закъснения. България представи едно искане за плащане, съответстващо на 22 ключови етапа и цели в плана, което доведе до общо плащане в размер на 1,37 милиарда евро.

Високата степен на правителствена нестабилност доведе до забавяне на ключови законодателни реформи, като тези в областта на обществените поръчки, борбата с корупцията и отчетността на главния прокурор. Липсата на политическа стабилност и административен капацитет доведе и до забавяне на работата по изпълнението на няколко важни инвестиции в областта на енергетиката и транспорта и поставя под въпрос ключови аспекти на плана, а именно декарбонизацията на енергийния сектор. Второто искане за плащане беше забавено и понастоящем е планирано за септември 2023 г. Съществува обаче значителен риск няколко ключови етапа и цели, свързани с ключови реформи, да не бъдат изпълнени към момента на представянето. Работата по допълнението към плана и главата за REPowerEU следва да бъде ускорена, като същевременно се запази акцентът върху изпълнението. Все още не е ясно кога тази работа може да бъде завършена поради политическата ситуация.

България получи първото си плащане по Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) на 16 декември 2022 г. На 31 август 2022 г. тя подаде искане до Комисията за изплащане на 1,37 милиарда евро по Механизма за възстановяване и устойчивост. Искането се основаваше на постигането на 22 ключови етапа и цели, свързани с първата вноска. Тези ключови етапи обхващат реформи в областта на образованието, интелигентната промишленост, неутралността по отношение на климата, цифровата свързаност, устойчивия транспорт и пътната безопасност, правосъдието, борбата с изпирането на пари, социалното приобщаване, здравеопазването и системата за одит и контрол, свързана с МВУ.

Някои от завършените ключови етапи следва да спомогнат за изпълнението на плана чрез осигуряване на подходяща информационна и административна среда. България е създавала информационна система за мониторинг и управление на изпълнението на плана. Одобрена е система за управление и контрол и тя обхваща министерствата и органите, отговарящи за осъществяване на контрол по изпълнението на плана, както и конкретни мерки за борба с измамите, корупцията, двойното финансиране, конфликтите на интереси и механизми за докладване и коригиране на сериозни нередности. За да се осигури подходящ административен капацитет, беше извършен анализ на работното натоварване на дирекция „Национални фондове“, централното координационно звено и изпълнителна агенция „Одит на средствата от ЕС“ и бяха изпълнени съответните препоръки. България също така изпълни една цел за актуализиране на видео ръководствата за всички работни процеси на информационната система на ПВУ.

Бяха предприети първоначални стъпки в подкрепа на екологичния преход. Те включват реформи в областта на декарбонизацията и устойчивия транспорт, но се натрупват закъснения, които рискуват да възпрепятстват по-нататъшния напредък. Що се отнася до екологичния преход, първият постигнат ключов етап беше създаването на комисията за екологичен енергиен преход. Тя има за цел да изготви сценарии и препоръки за пътна карта за неутралност по отношение на климата, но работата ѝ беше забавена. Като първа стъпка към по-устойчив транспорт България въведе национален план за развитие на комбинирания транспорт до 2030 г. за по-чист транспорт и подписа договори за разширяване на софийското метро с цел осигуряване на чист, бърз и ефикасен обществен транспорт.

В първото искане за плащане бе отбелязан напредък по водещите мерки, свързани с цифровия преход. Това включва намаляване на таксите за използване на радиочестотния спектър, за

да се насърчи ускореното разгръщане на 5G мрежи в страната, както и законодателни промени в подкрепа на благоприятна инвестиционна среда за насърчаване на разгръщането на мрежи с много голям капацитет в цялата страна. Правителството също така възложи договори за разработване, изграждане и оптимизиране на цифровата система TETRA и мрежата за радиопредаване, управлявана от Министерството на вътрешните работи.

Това първо искане за плащане обхваща реформи на образователната система на всички равнища. Това включва предучилищното, началното и средното образование, както и висшето образование. По-специално България измени Закона за предучилищното и училищното образование и свързаното с него вторично законодателство. Това включваше въвеждане на задължително предучилищно образование от четиригодишна възраст, изменение на Закона за висшето образование с цел въвеждане на преразгледана система за акредитация на висшите учебни заведения и приемане на Националната карта на висшето образование в подкрепа на по-балансирано предлагане на висше образование в цялата страна.

България предприе и първи стъпки за укрепване на социалното сближаване и модернизиране на услугите в областта на психичното здраве. Мерките включват законодателство за постепенно повишаване на минималния доход и разширяване на обхвата му през периода 2022—2024 г., заедно със законодателство, което урежда минималните стандарти за качество на предоставянето на социални услуги. В областта на здравеопазването България прие национална стратегия за психичното здраве на гражданите на Република България за периода 2021—2030 г. и план за действие, който има за цел да разреши основните проблеми на системата за психиатрични грижи.

България отбеляза напредък и в подобряването на правосъдната система и бизнес средата. Това беше

направено чрез завършване на първите стъпки от ключови реформи, които имат за цел да гарантират достъпно, ефективно и предвидимо правосъдие, да укрепят рамката за борба с изпирането на пари и да подобрят качеството на законодателния процес. Освен това с влизането в сила на новия Закон за индустриалните паркове бе създадена консолидирана регулаторна рамка за стимулиране на промишлените инвестиции и производството в индустриалните паркове.

Въпреки че първото искане за плащане беше одобрено, имаше известни закъснения в изпълнението. Второто искане за плащане бе планирано за първото тримесечие на 2023 г., но все още не е представено. Ключовите етапи и целите, свързани с второто и третото искане за плащане, закъсняват значително. Това се дължи също така на липсата на функциониращ парламент и политическата нестабилност, като на 2 април 2023 г. се проведе пети кръг парламентарни избори за 2 години. Двете искания за плащане включват 112 ключови етапа и цели с ориентировъчни срокове между третото тримесечие на 2022 г. и второто тримесечие на 2023 г. Те обхващат реформи и инвестиции, които се очаква да допринесат за екологичния и цифровия преход и да стимулират икономическата, институционалната и социалната устойчивост.

Най-значителните закъснения са в областта на транспорта, бизнес средата и декарбонизацията. Например парламентът все още не е приел резолюция за одобряване на пътна карта за неутралност по отношение на климата въз основа на доклада и препоръките на независимата комисия за енергиен преход. Налице са и закъснения в реформите в областта на върховенството на закона, свързани с борбата с корупцията и обществените поръчки. Не са приети съответните законодателни изменения за подобряване на наказателните производства, въвеждане на механизъм за отчетност и наказателна отговорност на главния прокурор, създаване на нов

финансово и политически независим антикорупционен орган, както и подобряване на рамката за обществените поръчки.

Взаимното допълване с други фондове на ЕС ще играе важна роля за подобряване на обхвата и ефикасността на реформите и инвестициите в рамките на ПВУ. За да се извлекат ползите от потенциалните полезни взаимодействия между мерките в ПВУ и различните допълнителни инициативи, финансирани чрез други инструменти на ЕС и национални ресурси, изпълнението на различните мерки трябва да бъде правилно координирано. Освен ПВУ, Комисията досега е приела споразумението за партньорство с България. В него се определя инвестиционната стратегия в рамките на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г., с която ще бъдат изпълнени ключовите приоритети на ЕС и националните приоритети, като например екологичният и цифровият преход, подкрепата за най-уязвимите хора в цялата страна и по-приобщаващият пазар на труда. България обаче все още трябва да постигне напредък по изпълнението на Фонда за справедлив преход, който предоставя подкрепа на регионите, които са най-силно засегнати от постепенното изваждане от употреба на въглищата, като се възползва от предимствата на екологичния преход в цялата страна. Основно предизвикателство ще бъде усвояването на значителна част от средствата от ЕС, които са на разположение на България (вж. „Бъдещи приоритети“).

Основни цели, заложи в ПВУ през 2023—2024 г.

- Намаляване на емисиите от енергийния сектор и влизане в сила на законодателство, с което се въвежда график за постепенно изваждане от употреба на въглищата и таван за емисиите на CO₂ за електроцентрали, захранвани с лигнитни и каменни въглища
- Подписване на договори за повишаване на енергийната ефективност на сградния фонд и създаване на национален фонд за декарбонизация
- Интегриране на устойчивата градска мобилност в териториалните стратегии и планирането на развитието
- Закон за насърчаване на електрическите превозни средства и доклад за напредъка по изпълнението на новия план за действие в областта на пътната безопасност
- Публикуване на оценката на пазара на обществената услуга за железопътен транспорт в подкрепа на обхвата на новата обществена поръчка за услуги
- Мерки за укрепване на уредбата за несъстоятелността и реструктурирането
- Изменения на Закона за биологичното разнообразие
- Допълнителни 100 000 души и 100 общински центъра с достъп до мрежи с много голям капацитет
- 1 200 доставчици на услуги от общ интерес с достъп до точки за достъп от 1 Gbps
- Мерки за подобряване на рамката за борба с изпирането на пари
- Реформа на регистъра с цел разгръщане на потенциала на електронното управление
- Цифрова реформа на българския строителен сектор
- Публикуване на списъците на одобрените проекти за финансиране на технологичната модернизация и за придобиване и интегриране на цифрови технологии
- Мерки относно управлението на държавните предприятия
- Мерки за подобряване на наказателните производства, отчетността на главния прокурор, качеството на институциите и създаване на нов орган за борба с корупцията
- Мерки за подобряване на конкуренцията в областта на обществените поръчки, както и за подобряване и засилване на контрола и свързаните с това санкции
- Подписване на договори за разработване на електронна платформа за учене за възрастни и за изграждане или обновяване на образователна инфраструктура
- Финализиране на реформата на минималната работна заплата и на националната карта на социалните услуги
- Подписване на договори за изграждане или обновяване на здравни заведения
- Изменения на съответното законодателство и създаване на национален фонд за справяне с недостига и насърчаване на по-балансирано разпределение на здравните специалисти в цялата страна

БЪДЕЩИ ПРИОРИТЕТИ

Освен предизвикателствата, на които се обръща внимание в нейния ПВУ, България е изправена пред допълнителни предизвикателства.

Въпреки че ПВУ съдържа всеобхватен и амбициозен набор от реформи и инвестиции, в него не се обръща внимание на големите преки плащания за здравни услуги. Би могло да се обърне повече внимание на предоставянето на услуги по заетостта, насочени в по-голяма степен към индивидуалните нужди, особено за уязвимите групи. Няколко аспекта на ПВУ на България спомагат за подобрения по отношение на регионалните различия, но продължават да съществуват някои предизвикателства за сближаването като цяло. Освен това забавянията в изпълнението на ПВУ, заедно с повишената несигурност, дължаща се на руското нашествие в Украйна, поставят предизвикателства пред необходимата трансформация на енергийния сектор. Също така тя ще бъде от решаващо значение да бъдат правилно осъществени няколко ключови реформи, предвидени в областта на върховенството на закона, за да се създаде по-добра бизнес среда. Преодоляването на тези предизвикателства ще спомогне и за постигането на по-нататъшен напредък в постигането на целите за устойчиво развитие (ЦУР), при които има място България да отбележи подобрение, а именно ЦУР 4 (качествено образование), ЦУР 12 (отговорно потребление и производство) и ЦУР 16 (мир, справедливост и силни институции).

България изостава по отношение на екологичния преход

България продължава да бъде икономиката с най-висок въглероден

интензитет в ЕС. Интензитетът на емисиите на парникови газове е повече от четири пъти по-висок от средния за ЕС. През 2021 г. делът на изкопаемите горива в енергийния микс на България бе 63 %, като делът на ядрената енергия е 22 %, а на възобновяемите енергийни източници — 15 % (по-нисък от средния за ЕС дял на възобновяемите енергийни източници от 19 %). Въпреки това страната успя да намали търсенето на газ с 23,9 % между август 2022 г. и януари 2023 г., което е над средното равнище за ЕС. За да продължи тази тенденция, България следва да се възползва от плана REPowerEU и да разшири мерките, свързани с енергетиката, които допълнително укрепват целите за декарбонизация, по-специално: i) определянето на предпочитани зони за по-бързо внедряване на възобновяемите енергийни източници, включително за вятърна енергия от разположени в морето инсталации; ii) създаване на енергийни общности; iii) мониторинг на емисиите на парникови газове и на емисиите от промишлени инсталации; и iv) инвестиции в обучение в секторите на санирането на сгради и възобновяемите енергийни източници. Декарбонизацията е съществена част от гарантирането на сигурността на доставките, успоредно с продължаващите действия за разнообразяване на доставките с отказ от руските изкопаеми горива и с акцент върху намаляването на търсенето.

В съответствие с целите на Европейския зелен пакт и REPowerEU декарбонизацията на енергийния сектор продължава да бъде неотложно предизвикателство. Производството на електроенергия от каменни и лигнитни въглища в България нарасна през изминалата година, което доведе до високи печалби поради увеличения износ на електроенергия и високите цени на електроенергията. Приемането на ясна

пътна карта за неутралност по отношение на климата обаче би позволило на България да даде тласък на процеса на декарбонизация и на честния и справедлив преход в засегнатите региони. Това също така би й позволило да използва пълноценно наличните средства от ЕС, както и частните инвестиции. Освен това през януари 2023 г. Комисията заведе дело срещу България пред Съда на Европейския съюз. Тя поиска от Съда да наложи финансови санкции на България в съответствие с член 260, параграф 3 от Договора за функционирането на Европейския съюз за това, че не е въвела Директивата на ЕС за енергията от възобновяеми източници в националното законодателство. Това подчертава спешната необходимост от действия. България ще трябва значително да засили целта си в областта на енергията от възобновяеми източници в актуализирания национален план относно енергетиката и климата, за да отрази по-амбициозните цели на ЕС в областта на климата и енергетиката, предложени от Комисията през юли 2021 г. в рамките на пакета „Подготвени за цел 55“ (целящ да се намалят емисиите на ЕС с 55 % през 2030 г.) и през май 2022 г. в рамките на плана REPowerEU.

България би имала полза от значително ускоряване на инвестициите, които подкрепят екологичния преход на нейната икономика. По-бързото разгръщане на много по-голям капацитет за енергия от възобновяеми източници, съчетано със съхранение на енергия с цел балансиране на системата, би спомогнало за това цените на енергията да станат по-достъпни за потребителите. Това също така ще даде възможност на страната постепенно да изведе от употреба каменните и лигнитните въглища най-късно до 2038 г., както е предвидено в ПВУ. От решаващо значение би било тези инвестиции да бъдат допълнени чрез внедряване на мерки за енергийна ефективност в промишлеността и в обществените и частните сгради, инвестиране в модернизирани и интелигентно управление на мрежите и извършване на бързи и широкомащабни

инвестиции в съхранението на енергия. Освен това ускоряването на прехода към устойчива мобилност е ключов аспект, който допринася за прехода на България към по-екологична икономика. Това може да бъде постигнато чрез реформи и инвестиции, които допълват тези в ПВУ, например чрез стимулиране на инвестициите в железопътния транспорт, по-специално в развитието на трансевропейската транспортна мрежа, подобряване на мултимодалността както в националните, така и в градските транспортни мрежи и насърчаване на електрическата мобилност, включително разполагането на зарядни станции. Предприемането на тези стъпки ще спомогне за преминаването към други видове транспорт и за декарбонизацията на транспортния сектор.

Проектите за енергия от възобновяеми източници на мрежово равнище продължават да се сблъскват със закъснения, дължащи се на сложните и продължителни административни процедури. ПВУ включва внедряването на възобновяеми енергийни източници в размер на 3,5 GW, като мощности от 1,4 GW се съвместяват със съхранение на електроенергия, но предвидените реформи за опростено издаване на разрешения са изправени пред значителни закъснения и тяхното изпълнение не е започнало. Друга инвестиция от ПВУ, която е в застой, е националната инфраструктура за съхранение на електроенергия на мрежово равнище, разположена в близост до мощности за производство на енергия от възобновяеми източници. След като бъде въведена, тя ще допринесе за балансиране на системата и управление на претоварването на електроенергийната мрежа, което е необходимо за интегриране на по-високи дялове на електроенергията, произведена от енергия от възобновяеми източници. Във връзка с това пълното и бързо прилагане на законодателството на ЕС в областта на енергията от възобновяеми източници, включително Регламент (ЕС) 2022/257 на Съвета, Директива (ЕС) 2018/2001 и предстоящите ѝ изменения, би улеснило и ускорило процедурите за издаване на разрешения и свързване към

мрежата за възобновяеми енергийни източници.

Ограниченията за развитието на капацитета на електроенергийната мрежа и за по-нататъшното модернизиране са значителна пречка пред увеличаването на използването на възобновяеми енергийни източници. ПВУ включва модернизиране на преносната мрежа с цел интегриране на нови производствени мощности от възобновяеми източници в размер на поне 4,5 GW, но са необходими значителни подобрения в съществуващата мрежа, както и въвеждане на съоръжения за съхранение на енергия, за да се гарантира, че допълнителен капацитет за енергия от възобновяеми източници на мрежово равнище може да бъде бързо интегриран, без да се създават проблеми с балансирането на системата. Налице са закъснения при внедряването както на широкомащабните, така и на дребномащабните възобновяеми енергийни източници поради ограничената наличност на капацитет на електроенергийната мрежа. Следва да се даде приоритет на модернизирането и подобряването на преноса и разпределението.

Увеличаването и ускоряването на санирането с цел енергийна ефективност на обществени и частни сгради може да спомогне за намаляване на търсенето на енергия и използването на изкопаеми горива. Планът за възстановяване и устойчивост включва няколко мерки за енергийна ефективност, които обхващат обща брутна застроена площ от над 5 милиона квадратни метра, като продължават свързаните с тях покани за представяне на заявления. По-високото първично и крайно енергопотребление през 2021 г. в сравнение с 2019 г. обаче показва тревожна тенденция, която би могла да застраши постигането на целите за енергийна ефективност за 2030 г., освен ако бъдат предприети по-нататъшни действия. България е една от единствените две държави членки, които не са постигнали целите за енергийна ефективност за 2020 г. както по отношение на първичното, така и

на крайното енергийно потребление, като същевременно не са изпълнили задължението за икономии на енергия съгласно член 7 от Директивата за енергийната ефективност. Поради това са необходими по-широкообхватни мерки (например за еднофамилните жилища) и по-амбициозни мерки, които включват и финансови инструменти, за да се постигне по-високата цел за енергийна ефективност съгласно пакета „Подготвени за цел 55“.

Насърчаването на нови ориентирани към бъдещето решения в областта на централното отопление би могло да доведе до значителни икономии на енергия и намаляване на зависимостта от газ и други изкопаеми горива. В ПВУ се предвижда разгръщането на пилотен проект за мощност от 10 MW за комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия от геотермални източници, както и сеизмично картографиране на геотермалния потенциал в цялата страна. България обаче не разполага с план за декарбонизация на централното отопление и не успя да постигне напредък в набелязването на нови устойчиви решения (напр. централизирана термопомпа, слънчеви отоплителни системи, вторични източници на топлинна енергия), като този аспект остава даже още по-значим. Първо, системите на централно отопление в големите градове като столицата София и втория по големина град Пловдив са на основа на природен газ и на тях се падат около 30 % от потреблението на природен газ в България. Второ, отоплението и охлаждането са основни източници на емисии в сектора за разпределяне на усилията, където България трябва да предприеме допълнителни мерки за постигане на своята цел „Подготвени за цел 55“. Трето, централното отопление е свързано с енергийната бедност. В рамките на Министерския съвет беше създадена специална работна група, която да изготви предложение за определението за енергийна бедност в националното законодателство, но досега не е прието нормативно определение, както се изисква от ангажиментите, поети в рамките на ПВУ. Делът на българското население, което не е

в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл, е най-високият в ЕС, въпреки че от 2015 г. насам са постигнати някои подобрения.

Недостигът на работна ръка и умения в няколко екологосъобразни сектора се увеличи през последните години, което създаде пречки в прехода към икономика с нулеви нетни емисии. През 2022 г. беше съобщено за недостиг на работна ръка за редица професии, за които са необходими специфични умения или знания за екологичния преход ⁽⁵⁾. Освен това в неотдавнашен доклад на Eurofound беше отбелязан недостиг на работна ръка, свързан с екологичния преход в няколко сектора, особено в производството и туризма ⁽⁶⁾. Повишаването на квалификацията и преквалификацията за екологичния преход, включително за най-засегнатите хора, са основни политически лостове за ускоряване на прехода към нулеви нетни емисии и гарантиране на справедливост (вж. приложение 8).

България изглежда особено уязвима да понесе икономически загуби в случай на наводнения ⁽⁷⁾. Настоящият недостиг

⁽⁵⁾ [European Labour Authority \(2023\), EURES Report on labour shortages and surpluses 2022](#) (Европейски орган по труда (2023), Доклад на EURES относно недостига и излишъците на работна ръка, 2022 г.). Изискванията за умения и знания се основават на таксономията на уменията за екологичния преход по ESCO (Европейска класификация на уменията, компетентностите, квалификацията и професиите) (за професии на 4-цифрено ниво по ISCO, които общо са 436). Примерите са идентифицирани въз основа на тяхната оценка по ESCO за „екологосъобразност“ и съответните сектори.

⁽⁶⁾ [Tackling labour shortages in EU Member States \(Решаване на проблема с недостига на работна ръка в държавите — членки на ЕС\)Eurofound \(europa.eu\)](#)

⁽⁷⁾ Пропуските в опазването на климата се отнасят до дела на незастрахованите икономически загуби, причинени от бедствия, свързани с климата. Този показател се основава на моделирането на настоящия риск от наводнения, горски пожари и бури, както и земетресения, и на оценката на настоящото навлизане на застраховането. Показателят не предоставя информация за разделението между частните и публичните разходи във връзка с бедствия, свързани с климата. Оценка от 0 означава липса на пропуски, а оценка 4 съответства на много големи пропуски. EIOPA счита,

на защита от наводнения в България показва, че застрахователното покритие продължава да бъде ниско в сравнение с прогнозирания риск и че това би могло да доведе до загуби, които трябва да бъдат покрити от публичния сектор, като по този начин потенциално представлява риск за публичните финанси. Между 1980 г. и 2020 г. само около 2 % ⁽⁸⁾ от загубите при бедствия са били застраховани в България.

Здравните услуги все още не са достъпни за всички

Основните показатели сочат неефективността и липсата на устойчивост на здравната система.

Очакваната продължителност на живота в България продължава да бъде най-ниската в ЕС. Здравната ѝ система се характеризира с ограничен и неравностоен достъп до здравни услуги в цялата страна, което се изостря от недостига на здравни специалисти, особено медицински сестри. Освен това разходите за здравеопазване като цяло са ниски и са концентрирани предимно в болничните грижи (болници), като се обръща малко внимание на извънболничните грижи и профилактиката.

България предприе стъпки за справяне с някои от тези структурни предизвикателства. Някои мерки за справяне с тези предизвикателства се финансират от Механизма за възстановяване и устойчивост. Те включват създаването на амбулаторни отделения с акцент върху отдалечените райони без здравни заведения на приемливо разстояние, мерки за справяне с недостига на здравни специалисти и тяхното географско разпределение, както и

че оценка под 3 не е съществен пропуск, но че държавите с оценка от 2,5 трябва да бъдат наблюдавани (EIOPA, 2022).

⁽⁸⁾ [Disaster Risk Financing: Limiting the Fiscal Cost of Climate-Related Disasters \(Radu, 2022\)](#) (Финансиране на риска от бедствия: Ограничаване на фискалните разходи за свързаните с климата бедствия (Radu, 2022 г.)

подобряване на предоставянето на телемедицински услуги и създаването на система за въздушен транспорт за спешна помощ.

Достъпът до здравни услуги обаче все още не е по възможностите на значителна част от населението.

Въпреки някои подобрения в достъпа до Националната здравноосигурителна каса, здравната система на страната разчита в голяма степен на преките плащания. Те представляват 36 % от общите разходи за здравеопазване в България, което е най-високото равнище в ЕС (вж. приложение 16). Високите преки плащания от страна на пациентите са основна пречка пред достъпа до здравни услуги, особено за домакинствата с ниски доходи. Делът на обеднените домакинства след преки плащания (8 %) и делът на домакинствата с катастрофални разходи за здравеопазване (19 %) са високи в сравнение с други държави от ЕС ⁽⁹⁾. Освен това 15 % от населението не е осигурено, с достъп само до няколко публично финансирани здравни услуги ⁽¹⁰⁾. Разликата в застраховането е още по-голяма сред уязвимите групи, включително ромите, при които 53 % от населението не е осигурено ⁽¹¹⁾.

Продължават да съществуват предизвикателства в областта на пазара на труда и социалното приобщаване

Въпреки подобренията остават структурни предизвикателства, особено за уязвимите групи. Това включва групи, като децата, хората с увреждания, ромите, младите хора и хората, живеещи в селски и отдалечени райони. Тези предизвикателства са свързани с пазара на труда, социалното

⁽⁹⁾ [Световна здравна организация, 2022 г.](#)

⁽¹⁰⁾ [Световна здравна организация, 2022 г.](#)

⁽¹¹⁾ [Roma in 10 European Countries – Main results | \(Ромите в 10 европейски държави — Основни резултати\) Агенция на Европейския съюз за основните права \(europa.eu\)](#)

приобщаване и използването на услуги по образование и обучение.

Неотдавнашната положителна тенденция на пазара на труда не се е разпространила еднакво сред всички групи в обществото. По-специално

равнището на заетост на нискоквалифицираните лица остава под средното за ЕС. По подобен начин младите хора на възраст между 15 и 29 години, които не участват в никаква форма на образование, заетост или обучение (NEET), и ромите все още са изправени пред значителни трудности при достъпа до пазара на труда. Делът на NEET също остава относително висок, особено сред ромите.

Ниските образователни резултати затрудняват производителността и потенциалния растеж. Делът на

възрастните с поне основни цифрови умения изостава значително от средното равнище за ЕС, заедно с участието на възрастните в учебни дейности, където България е определила амбициозна национална цел за 2030 г. При все че намалява през последните години, процентът на преждевременно напускащите училище остава предизвикателство и е особено висок за ромите и хората в по-слабо развитите, селските и отдалечените райони. Посещаемостта на заведенията за образование и грижи в ранна детска възраст остава ниска и е значително под средното за ЕС равнище (18,7 % спрямо 36,2 % през 2021 г.). Освен това почти половината от младите българи не разполагат с основни умения по четене, математика или природни науки в условията на нарастващ недостиг на учители. Учителите в България също са сред най-възрастните в ЕС (вж. приложение 15). Равнището на заетост на наскоро завършилите професионално образование и обучение (ПОО) продължава да бъде предизвикателство. Неотдавна бяха приети важни мерки в областта на ПОО, включително с подкрепата на финансиране от ЕС, особено дуалното ПОО (учене в процеса на работа), но все още е твърде рано за резултати (вж. приложение 14).

намаляване на населението. Освен това гъстотата на железопътната и пътната мрежа е далеч под средната за ЕС, като северните региони изостават.

Заетостта и производителността на регионално равнище допринасят за наличието на големи регионални различия. През 2021 г. коефициентът на безработица беше едва 3,5 % в столичния регион, но достигна до 11 % в най-слабо развития регион (Северозападен). Номиналната производителност на труда на отработен час достига едва 53,4 % от равнището за ЕС през 2021 г. (по стандарти на покупателна способност). Въпреки че продължават да съществуват значителни регионални различия, по-слабо развитите региони наваксват с по-висок ръст на производителността. Инвестициите в регионалната система за научни изследвания и иновации, промишленото развитие и човешкия капитал (инвестиране в подобряване на уменията на хората) са важни за повишаване на конкурентоспособността и иновациите и за създаване на стабилна среда за предприятията.

Предизвикателствата, свързани с екологичния преход, се различават значително в отделните региони. Въгледобивните региони са особено засегнати от трудно напредващия екологичен преход. По-специално в региона на Стара Загора емисиите от изкопаеми горива са 2,5 пъти по-високи от средните за ЕС, което се дължи на концентрацията на няколко въглищни електроцентрали и най-голямата въгледобивна мина в страната, намираща се в Южния централен регион. В резултат на това социално-икономическото въздействие върху въгледобивните региони при постигането на техните цели съгласно Европейския зелен пакт е по-голямо. В този контекст териториалните планове за справедлив преход са особено важни за подпомагане и реално преодоляване на уязвимостта на набелязаните райони, включително Стара Загора, Кюстендил и Перник. България има достъп до значителни средства от ЕС, но съществуват рискове от забавяне.

Изпълнението на финансираните от ЕС програми ще срещне предизвикателства през 2023 г. Увеличаването на цените в енергийния и строителния сектор, съчетано с политическа несигурност, прави много трудно завършването на инвестиционните проекти. Финансовата подкрепа, която е на разположение на България чрез фондовете на ЕС до 2027 г., надхвърля 16 милиарда евро. Фондовете на политиката на сближаване на ЕС за периода 2021—2027 г. са предназначени за подкрепа на инвестиции в България в размер до 10,8 милиарда евро. По-специално, в рамките на целта на политиката *По-екологична Европа* се очаква с 2 милиарда евро да бъдат подпомогнати екологичният преход, както и смекчаването на последиците от изменението на климата и адаптирането към него, предотвратяването на риска и устойчивата градска мобилност. През периода 2023—2027 г. България ще се възползва и от 5,6 милиарда евро от общата селскостопанска политика в подкрепа на селските райони и на социалното, екологично, икономически устойчиво и иновативно селско стопанство. Това ще допринесе за Европейския зелен пакт и ще гарантира дългосрочна продоволствена сигурност.

Всички 10 програми в рамките на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г. вече са приети, с изключение на Фонда за справедлив преход. Изпълнението на мерките, описани в териториалните планове за справедлив преход, ще бъде финансирано от програмата „Развитие на регионите“. Оставащите средства от Фонда за справедлив преход за България възлизат на 1,2 милиарда евро, за да се намалят социално-икономическите последици от екологичния преход в най-уязвимите региони. България не изготви програма по Фонда за справедлив преход, което доведе до загуба на почти 100 милиона евро от общия размер на средствата, заделени по линия на фонда, през 2022 г. Сега страната рискува да загуби още 826 милиона евро през 2023 г. Основният проблем е липсата на ясни доказателства за процес на преход, по-специално за региона на Стара Загора.

ОСНОВНИ КОНСТАТАЦИИ

Планът за възстановяване и устойчивост на България включва мерки за справяне с редица структурни предизвикателства, но закъсненията излагат плана на риск.

- Съществуват значителни закъснения при мерките за ускоряване на внедряването на енергия от възобновяеми източници, намаляване на емисиите на парникови газове и определяне на енергийната бедност. Беше създадена комисията за екологичен енергиен преход, със задачата да изготви сценарии и препоръки за пътна карта за неутралност по отношение на климата, но нейната работа е в застой. Инвестициите в устойчив транспорт също изостават, въпреки приемането на националния план за развитие на комбиниран транспорт до 2030 г. и напредъка по разширяването на софийското метро.
- България предприе стъпки за насърчаване на ускореното разгръщане на 5G мрежи и мрежи с голям капацитет.
- Бяха приети законодателни реформи, за да се повиши качеството на законодателния процес, да се спомогне за създаването на по-достъпна и ефективна правосъдна система и да се подобри регулаторната рамка за борба с изпирането на пари и промишлените инвестиции. Необходимо е бързо да се приемат и приложат важни реформи в областта на върховенството на закона в областта на борбата с корупцията и обществените поръчки.
- Постигнат е напредък в превръщането на предучилищното образование в задължително от 4-годишна възраст, заедно с приемането на стратегически документи и законодателство в областта на висшето образование, социалните услуги и психичното здраве.
- Беше изменено законодателството за постепенно увеличаване на минималния доход и разширяване на обхвата му през периода 2022—2024 г. Това е стъпка към постигането на по-широка реформа до края на 2023 г.

България следва значително да подобри структурата на управление и административния капацитет, за да даде възможност за бързо и стабилно изпълнение на своя план за възстановяване и устойчивост, и бързо да приключи главата за REPowerEU с оглед на бързото започване на неговото изпълнение.

Освен реформите и инвестициите в ПВУ България би имала полза от:

- Допълнителното намаляване на цялостната зависимост от изкопаеми горива чрез ускоряване на внедряването на много по-голяма мощност от възобновяеми енергийни източници и увеличаване на инвестициите в електроенергийна инфраструктура и съхранение;
- Ускоряването на санирането с цел енергийна ефективност и внедряването на решения за отопление на помещения от възобновяеми източници, както и насърчаването на нови ориентирани към бъдещето решения в областта на централното отопление с цел намаляване на замърсяването на въздуха и използването на изкопаеми горива в сградите;
- Разработването на мерки за декарбонизация, които да бъдат включени в главата за REPowerEU;
- Увеличаването на инвестициите в транспортния сектор чрез развитие на железопътната инфраструктура (по-специално чрез допълване на основната трансевропейска транспортна мрежа),

подобряването на мултимодалността в националните, регионалните и градските транспортни мрежи и насърчаването на електрическата мобилност, за да се намалят емисиите на парникови газове от вътрешния транспортен сектор;

- По-нататъшното подобряване на достъпа до здравни услуги, по-специално чрез намаляване на големия дял на преките плащания от страна на пациентите;
- По-нататъшното укрепване на активното приобщаване чрез интегриране на заетостта и социалните услуги и предоставяне на активни политики на пазара на труда с цел намаляване на регионалните различия и справяне с предизвикателствата пред уязвимите групи, включително ромите и хората с увреждания;
- Насърчаването на екологосъобразни умения, необходими за екологичния преход;
- Премахването на пречките пред бързото разгръщане и изпълнение на инвестициите, финансирани от всички инструменти на ЕС.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Междусекторни показатели	26
A1. Цели за устойчиво развитие	26
A2. Напредък в изпълнението на специфичните за държавата препоръки	29
A3. План за възстановяване и устойчивост - преглед	33
A4. Други инструменти на ЕС за възстановяване и растеж	35
A5. Устойчивост	38
Екологична устойчивост	40
A6. Европейски зелен пакт	40
A7. Сигурност и достъпност на енергията	46
A8. Справедлив преход към неутралност по отношение на климата	52
Производителност	55
A9. Производителност, ефективност и кръговост на ресурсите	55
A10. Цифрова трансформация	58
A11. Иновации	61
A12. Промисленост и единен пазар	64
A13. Публична администрация	69
Справедливост	72
A14. Предизвикателства пред заетостта, уменията и социалната политика в контекста на Европейския стълб на социалните права	72
A15. Образование и обучение	75
A16. Здраве и здравни системи	78
A17. Икономически и социални резултати на регионално равнище	80
Макроикономическа стабилност	83
A18. Основни тенденции във финансовия сектор	83
A19. Данъчно облагане	86
A20. Таблица с икономически и финансови показатели	89
A21. Анализ на устойчивостта на обслужването на дълга	90

СПИСЪК С ТАБЛИЦИТЕ

A2.1. Обобщаваща таблица на СДП за 2019-2022 г.	30
---	----

A3.1.	Основни елементи в плана за възстановяване и устойчивост на България	33
A5.1.	Индекси за издръжливост, обобщаващи положението в различните измерения и области на RDB	38
A6.1.	Показатели, следящи напредъка по Европейския зелен пакт от макроикономическа гледна точка	40
A7.1.	Ключови енергийни показатели	46
A8.1.	Ключови показатели за справедлив преход в България	53
A9.1.	Общи и системни показатели за кръговост	57
A10.1.	Основни цели на цифровото десетилетие, наблюдавани посредством показателите на DESI	58
A11.1.	Ключови показатели за иновациите	63
A12.1.	Промишленост и единен пазар	65
A13.1.	Показатели за публичната администрация	70
A14.1.	Набор от социални показатели за България	72
A14.2.	Положение на България по отношение на целите за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността	73
A15.1.	Цели на равнището на ЕС и други контекстуални показатели по стратегическата рамка на европейското пространство за образование	75
A16.1.	Ключови показатели за здравеопазването	78
A17.1.	Подбрани показатели на регионално равнище — България	80
A18.1.	Показатели за финансова стабилност	83
A19.1.	Показатели за данъчното облагане	86
A20.1.	Ключови икономически и финансови показатели	89
A21.1.	Анализ на устойчивостта на обслужването на дълга — България	90
A21.2.	Топлинна карта на рисковете за фискалната устойчивост — България	93

СПИСЪК С ГРАФИКИТЕ

A1.1.	Напредък към постигането на ЦУР в България през последните 5 години	28
A2.1.	Напредък на България по специфичните за държавата препоръки за периода 2019—2022 г. (европейски семестър за 2023 г.)	29
A3.1.	Плащания по стълбове	33
A3.2.	Общо безвъзмездни средства, отпуснати по Механизма за възстановяване и устойчивост	34
A3.3.	Състояние на изпълнението на ключовите етапи и цели	34
A4.1.	Фондовете на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г. в България: бюджет по фондове	35
A4.2.	Полезни взаимодействия между фондовете на политиката на сближаване и Механизма за възстановяване и устойчивост с неговите шест стълба в България	36
A4.3.	Принос на фондовете на политиката на сближаване към ЦУР за периода 2014—2020 г. и 2021—2027 г. в България	36
A6.1.	Тематични области — емисии на парникови газове от секторите за разпределяне на усилията в милиона тона еквивалент на CO ₂ , 2005—2021 г.	41
A6.2.	Енергиен микс (горе) и електроенергиен микс (долу), 2021 г.	41
A6.3.	Тематични области — нужди от инвестиции в областта на околната среда и текущи инвестиции годишно, 2014—2020 г.	43
A7.1.	Равнища на подземно съхранение на газ в България	46
A7.2.	Потребление на газ в България, 2021 г.	47
A7.3.	Потребление на газ по отрасли, в хиляди тераджаули — 2021 г.	47
A7.4.	Цените на дребно на енергията в България за промишлеността (горе) и домакинствата (долу)	48
A8.1.	Предизвикателства, свързани със справедливия преход в България	52
A8.2.	Въздействие на цените на енергията върху разпределението, дължащо се на нарастващите разходи за енергия (2021—2023 г.)	54
A9.1.	Тенденция в използването на материали	55
A9.2.	Третиране на битови отпадъци	56
A11.1.	Резултати в областта на иновациите 2015—2022 г.	61
A12.1.	Производителност на труда на човек по сектори	64
A12.2.	Държавни инвестиции	64
A12.3.	Бизнес среда и движещи сили на производителността	67
A13.1.	България. Процент на участие на лицата на възраст 25—64 години в обучението за възрастни (%) по сектори и професии	70
A15.1.	Дял на учениците със слаби резултати по четене, математика и точни науки (комбинирано) по социално-икономически статус, PISA 2018 г.	75
A16.1.	Продължителност на живота при раждане (в години)	78
A16.2.	Прогнозно увеличение на публичните разходи за здравеопазване през периода 2019—2070 г.	78

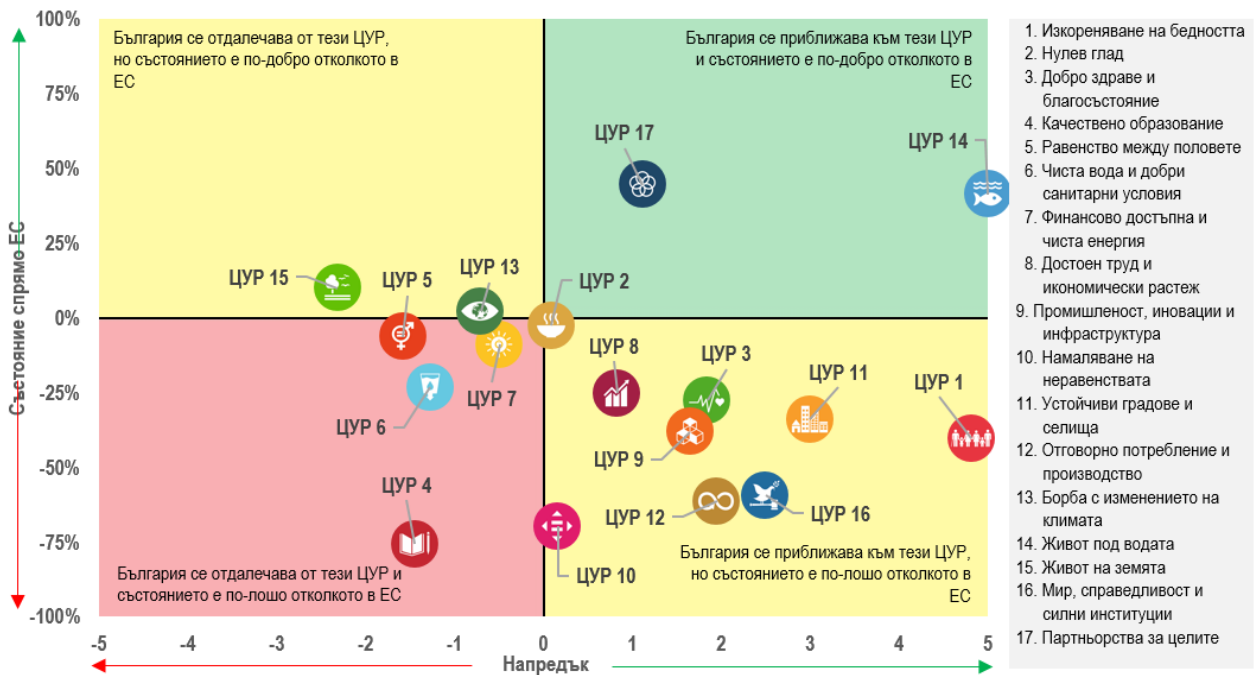
A17.1.	БВП на глава от населението (2010 г.) и ръст на БВП (2011—2020 г.), България (региони по NUTS-3)	80
A17.2.	Производителност на труда (реална БДС на работник), ЕС-27, България (региони на ниво 2 по NUTS), 2000—2020 г.	81
A17.3.	Безработица в българските региони, 2019—2021 г.	82
A18.1.	Развитие на кредитната дейност	83
A19.1.	Данъчна тежест за един работещ и вторите работещи членове на домакинството като % от общите разходи за труд, 2022 г.	86
A19.2.	Данъчни приходи от различни видове данъци като % от общите данъчни приходи	87

В настоящото приложение се прави оценка на напредъка на България с оглед на целите за устойчиво развитие (ЦУР) по четирите измерения на конкурентоспособната устойчивост. 17-те ЦУР и свързаните с тях показатели осигуряват рамка на политиката по Програмата на ООН до 2030 г. за устойчиво развитие. Целта е да се сложи край на всички форми на бедност, да се води борба с неравенствата и с изменението на климата и екологичната криза, като същевременно се гарантира, че никой няма да бъде изоставен. ЕС и неговите държави членки са се ангажирали с това историческо глобално рамково споразумение, както и да играят активна роля за постигането на максимален напредък по ЦУР. Графиката по-долу се основава на набора от показатели на ЕС за ЦУР, разработен с цел наблюдение на напредъка по ЦУР в контекста на ЕС.

България постига добри резултати по показателите, свързани с *устойчивостта на околната среда* (ЦУР 14), тя се подобрява по отношение на други (ЦУР 9, 11, 12). Страната обаче се отдалечава от ЦУР 6, 7, 13 и 15. България изпреварва средните за ЕС показатели по ЦУР 14 (живот под водата), по-специално по отношение на дела на морските води, засегнати от еутрофикация (0,00 % от изключителната икономическа зона през 2022 г., 0,51 % в ЕС). Освен това, въпреки че резултатите ѝ са над средните за ЕС по ЦУР 15 (живот на земята), България бележи отрицателни тенденции, по-специално по отношение на влошаването на качеството на земите и състоянието на екосистемите. България отбеляза известен напредък по отношение на устойчивата промишленост (ЦУР 9) и екологосъобразната икономика (ЦУР 12), по-специално по отношение на брутната добавена стойност в сектора на

Графика A1.1: Напредък към постигането на ЦУР в България през последните 5 години

За подробни набори от данни относно различните ЦУР вж. годишния доклад на Евростат [Sustainable development in the European Union \(Устойчиво развитие в Европейския съюз\)](#); за подробности относно специфичните за всяка държава данни за краткосрочния напредък на държавите членки: [Key findings – Sustainable development indicators – Eurostat \(Основни констатации — Показатели за устойчиво развитие — Евростат \(europa.eu\)\)](#). Статусът на всяка ЦУР в дадена държава е съвкупността от всички показатели за конкретната цел в сравнение със средната стойност за ЕС. Високият статус не означава, че дадена държава е близо до постигането на конкретна ЦУР, но сочи, че тя се справя по-добре от средното за ЕС равнище. Оценката на напредъка е абсолютна мярка, основана на тенденциите на показателите през последните 5 години. При изчислението не се вземат предвид целеви стойности, тъй като повечето цели на политиката на ЕС са валидни само за съвкупното равнище на ЕС. В зависимост от наличието на данни за всяка цел, не всички 17 ЦУР са показани за всяка държава.

Източник: Евростат, последна актуализация от началото на април 2023 г., с изключение на показателите от проучването на работната сила в ЕС, публикувани на 27 април 2023 г. Данните се отнасят главно за 2016—2021 г. или 2017—2022 г.

екологичните стоки и услуги (от 1,6 % от БВП през 2016 г. до 2,8 % през 2019 г., 2,3 % в ЕС през 2019 г.) и по отношение на устойчивата инфраструктура (ЦУР 9). В допълнение България постигна значителен напредък по отношение на показателите за качеството на живот в градовете и общностите (ЦУР 11), като например дела на обитателите на жилища с изключително лоши условия (8,6 % от населението през 2020 г. в сравнение с 11,4 % през 2015 г.) и населението, което съобщава за престъпност, насилие или вандализъм в своя район (19,1 % през 2020 г. в сравнение с 26,3 % през 2015 г.). Въпреки това показателите остават под средните за ЕС. Показателите за качеството на водата (ЦУР 6) и за смекчаване на последиците от изменението на климата (ЦУР 13) се отдалечават от ЦУР, по-специално по отношение на дела на енергията от възобновяеми източници в брутното крайно потребление на енергия (от 18,8 % през 2016 г. на 17,02 % през 2021 г.). Генерирането и управлението на отпадъци (ЦУР 12) продължава да бъде предизвикателство за България, тъй като показателят за генериране на отпадъци и процентът на кръгово използване на материалите са значително под средните за ЕС. Планът на България за възстановяване и устойчивост (ПВУ) включва мерки за справяне с някои от предизвикателствата, свързани с енергетиката и климата, а именно разработване на рамка за постепенно извеждане от употреба на въглищата, внедряване на проекти за енергия от възобновяеми източници и изграждане и модернизиране на пречиствателни станции за отпадъчни води.

Въпреки че България изостава по показателите за ЦУР, свързани със справедливостта, тя се подобрява по няколко от тях (ЦУР 1, 3, 8), като същевременно се отдалечава от качествено образование (ЦУР 4). България подобрява значително резултатите си по всички показатели за ЦУР 1 (изкореняване на бедността), като например дела на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (31,7 % през 2021 г. в сравнение с 41 % през 2016 г.) и степента на тежки материални и социални лишения (19,1 % през 2021 г. в сравнение с 33,5 % през 2016 г.). Освен това България също подобри резултатите си по отношение на достъпа до здравеопазване (ЦУР 3; 1 % от лицата на възраст 16 или повече

години с неудовлетворена по собствена преценка потребност от медицински грижи през 2021 г. в сравнение с 2,8 % през 2016 г.) и по отношение на дела на населението, което не е в състояние да поддържа дома си достатъчно отоплен (ЦУР 7; 23,7 % от населението през 2021 г. в сравнение с 39,2 % през 2016 г.). По отношение на ЦУР 8 (достоеен труд и икономически растеж) делът на работещите бедни бележи напредък, като се приближава към средната стойност за ЕС (10,0 % през 2021 г. в сравнение с 11,4 % през 2016 г., 8,9 % в ЕС). Освен това процентът на младите хора на възраст 15–29 години, които не участват в никаква форма на образование, заетост или обучение (ЦУР 8), намаля (17,6 % през 2021 г. в сравнение с 22,4 % през 2016 г.), но остава висок и над средния за ЕС (13,1 % през 2021 г.). От друга страна, България се отдалечава от ЦУР относно равенството между половете (ЦУР 5). По-специално разликата в заетостта между жените и мъжете (8,4 % от лицата на възраст 20–64 години през 2021 г. в сравнение с 6,8 % през 2016 г.) и висшите ръководни длъжности, заемани от жени. Освен това България се отдалечава от ЦУР относно показателите за основно образование и учене за възрастни (ЦУР 4), главно по отношение на дела на 15-годишните с ниски резултати в четенето (47,1 % през 2018 г. в сравнение с 41,5 % през 2015 г.) и на участието на възрастните в учебни дейности през последните 4 седмици (1,8 % от хората на възраст 25–64 години през 2021 г. в сравнение с 2,2 % през 2016 г.). В ПВУ на България са включени мерки за справяне с някои от тези предизвикателства. По-специално мерките в плана имат за цел да се подобрят качеството и ефективността на системите за образование и обучение, да се засилят предоставянето и наличието на здравни услуги и да се подкрепят социалното приобщаване и намаляването на бедността.

При все че България подобрява показателите за НИРД, устойчивата промишленост и заетостта, свързани с производителността (ЦУР 8 и 9), продължават да съществуват предизвикателства по отношение на цифровите умения (ЦУР 4). Въпреки някои подобрения на показателите за производителността, страната се нарежда под средното за ЕС равнище за всички тях. България е постигнала известен напредък по показателите за НИРД и иновации, по-

специално по отношение на брунтните вътрешни разходи за НИРД (ЦУР 9; 0,81 % от БВП през 2021 г. в сравнение с 0,77 % през 2016 г.) и по показателя за заявки за патенти, подадени до Европейското патентно ведомство (6 на милион жители през 2021 г. в сравнение с 3 на милион жители през 2016 г.). Освен това България е постигнала значителен напредък по отношение на дела на домакинствата с високоскоростна интернет връзка (ЦУР 9; 84,7 % от домакинствата през 2021 г. в сравнение с 38,2 % през 2016 г.) и по някои показатели за устойчив икономически растеж, като например реалния БВП на глава от населението (6950 EUR на глава от населението през 2021 г. в сравнение с 5910 EUR през 2016 г. От друга страна, продължават да съществуват предизвикателства по отношение на цифровите умения. Така, страната се нарежда под средното за ЕС равнище по отношение на дела на възрастните с поне основни цифрови умения (31,2 % от хората на възраст между 16 и 74 години в сравнение с 53,9 % в ЕС през 2021 г.). Българският ПВУ включва значителни мерки, насочени към подобряване на иновациите, като например приемането на закон за научните изследвания и иновациите и създаването на съвет по иновациите.

България постига добри резултати по ЦУР 17, подобрява показателите за ЦУР, свързани с макроикономическата стабилност (ЦУР 8 и 16), но все още трябва да навакса изоставането си в сравнение с ЕС. България изпреварва ЕС по няколко показателя за партньорства за целите (ЦУР 17). Страната е подобрила резултатите си по ЦУР 8 (достоеен труд и икономически растеж) и по ЦУР 16 (мир, справедливост и силни институции), по-специално по отношение на равнището на заетост (73,2 % от населението на възраст 20—64 години в сравнение с 67,0 % през 2016 г.), равнището на дългосрочната безработица (2,6 % от активното население през 2021 г. в сравнение с 5,0 % през 2016 г.) и общите държавни разходи за съдилищата (63,80 EUR на глава от населението през 2020 г. в сравнение с 42,30 EUR през 2015 г.). Независимо от това показателите остават под средните за ЕС.

Тъй като ЦУР формират всеобхватна рамка, всички връзки към съответните ЦУР са обяснени или изобразени с икони в другите приложения.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: НАПРЕДЪК В ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ЗА ДЪРЖАВАТА ПРЕПОРЪКИ

Комисията оцени специфичните за държавата препоръки (СДП) ⁽¹⁵⁾ за периода 2019—2022 г., отправени към България като част от европейския семестър. Тези препоръки се отнасят до широк кръг от области на политиката, които са свързани с 14 от 17-те цели за устойчиво развитие (вж. приложения 1 и 3). В оценката са взети предвид действията на политиката, предприети от България до момента ⁽¹⁶⁾, както и ангажиментите, поети в плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ) ⁽¹⁷⁾. На този етап от изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост по 60 % от специфичните за държавата препоръки, насочени към структурните въпроси през 2019—2022 г., беше отбелязан поне „известен напредък“, а по 30 % беше отбелязан „ограничен напредък“ (вж. графика A2.1). С по-нататъшното изпълнение на ПВУ, през следващите години се очаква значителен напредък в реализирането на структурните специфични за държавата препоръки.

Графика A2.1: Напредък на България по специфичните за държавата препоръки за периода 2019—2022 г. (европейски семестър за 2023 г.)

Източник: Европейската комисия

⁽¹⁵⁾ Специфични за държавата препоръки за 2022 г.: [Документ С: 2022: 334: ТОС — BG — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
Специфични за държавата препоръки за 2021 г.: [Документ С: 2021: 304: ТОС — BG — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
Специфични за държавата препоръки за 2020 г.: [EUR-Lex - 32020H0826\(O2\) - BG - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
Специфични за държавата препоръки за 2019 г.: [EUR-Lex - 32019H0905\(O2\) - BG - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁽¹⁶⁾ Включително действия на политиката, съобщени в рамките на националната програма за реформи и в докладите по Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) (докладване два пъти годишно относно напредъка в изпълнението на ключовите етапи и целите и в резултат на оценката на исканията за плащане).

⁽¹⁷⁾ Държавите членки бяха приканени да изпълнят ефективно всички или значителна част от съответните специфични за всяка държава препоръки, отправени от Съвета през 2019 г. и 2020 г. в техните планове за възстановяване и устойчивост. В представената тук оценка на специфичните за държавата препоръки се разглежда степента на изпълнение на мерките, включени в ПВУ, и на мерките, предприети извън ПВУ към момента на оценката. Мерките, посочени в приложението към приетото решение за изпълнение на Съвета за одобряване на оценката на ПВУ, които все още не са приети или приложени, но се считат за надеждно обявени в съответствие с методиката за оценка на специфичните за всяка държава препоръки, дават основание за „ограничен напредък“. След като бъдат приложени, тези мерки могат да доведат до „известен/съществен напредък или цялостно изпълнение“ в зависимост от тяхната целесъобразност.

Таблица А2.1: **Обобщаваща таблица на СДП от 2019-2022 г.**

България	Оценка през май 2023 г.*	ЦУР, обхванати в ПВП до 2026 г.	Съответни ЦУР
СПД 1 от 2019 г.	Известен напредък		
Да подобри събирането на данъците чрез целенасочени мерки в области като данъците върху горивата и труда.	Известен напредък		ЦУР 8, 16
Да модернизира корпоративното управление на държавните предприятия чрез приемането и привеждането в действие на бъдещото законодателство.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022 г. и 2023 г.	ЦУР 9
СПД 2 от 2019 г.	Известен напредък		
Да гарантира стабилността на банковия сектор чрез засилване на надзора,	Значителен напредък		ЦУР 8
насърчаване на адекватната оценка на активите, включително банковите обезпечения,	Известен напредък		ЦУР 8
и насърчаване на функциониращ вторичен пазар за необслужваните кредити.	Известен напредък		ЦУР 8
Да гарантира ефективен надзор и прилагане на нормативната уредба за борба с изпирането на пари.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2021 г.	ЦУР 8
Да укрепи небанковия финансов сектор чрез ефективно прилагане на основан на риска надзор,	Значителен напредък		ЦУР 8
изпълнение на приетите наскоро насоки за оценка	Известен напредък		ЦУР 8
и осъществяване на надзор на групово равнище.	Известен напредък		ЦУР 8
Да изпълни предстоящата пътна карта за справяне с установените пропуски в нормативната рамка за обявяване в несъстоятелност.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2023 г.	ЦУР 8
Да насърчава стабилността на сектора на автомобилното застраховане чрез преодоляване на пазарните предизвикателства и оставащите структурни слабости.	Известен напредък		ЦУР 8
СПД 3 от 2019 г.	Ограничен напредък		
Да насочи вниманието на икономическата политика, свързана с инвестициите, към научните изследвания и иновациите,	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 9, 10, 11
транспорта, по-специално към неговата устойчивост,	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2020 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 10, 11
водите, отпадъците и енергийната инфраструктура и енергийната ефективност, като отчита регионалните различия	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
и подобрява бизнес средата.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2025, 2026 г.	ЦУР 8, 9
СПД 4 от 2019 г.	Ограничен напредък		
Да подобри пригодността за заетост чрез засилване на уменията, включително на цифровите умения.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2020 г. и планирани от 2023, 2024, 2026 г.	ЦУР 4, 8
Да повиши качеството, приложимостта на пазара на труда и приобщаващия характер на образованието и обучението, по-специално за ромите и другите групи в неравностойно положение.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2025 г.	ЦУР 4, 8, 10
Да предприеме мерки за социално приобщаване чрез подобряване на достъпа до интегрирани социални услуги и услуги по заетостта	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 1, 2, 10
и услуги по заетостта и по-ефективно подпомагане на минималните доходи.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2024, 2025, 2026 г.	ЦУР 1, 2, 10
Да подобри достъпа до здравни услуги, включително чрез намаляване на преките плащания от страна на пациентите и справяне с недостига на медицински специалисти.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2026 г.	ЦУР 3
СПД 1 от 2020 г.	Известен напредък		
В съответствие с общата клауза за дерогация, да предприеме всички необходими мерки за ефективно справяне с пандемията, поддържане на икономиката и подпомагане на последващото възстановяване. Когато икономическите условия позволяват това, да провежда фискални политики, насочени към постигане на разумни средносрочни фискални позиции и гарантиране на устойчивостта на дълга, като същевременно засили инвестициите.	Вече не е от значение	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
Да мобилизира достатъчно финансови ресурси за укрепване на устойчивостта, достъпността и капацитета на здравната система и да гарантира балансирано географско разпределение на здравните работници.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2026 г.	ЦУР 3
СПД 2 от 2020 г.	Ограничен напредък		
Да осигури подходяща социална закрила и основни услуги за всички	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 1, 2, 10
и да засили активните политики по отношение на пазара на труда.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2020 г. и планирани от 2022, 2023, 2024, 2026 г.	ЦУР 8
Да подобри достъпа до работа от разстояние	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2023 г.	ЦУР 8
и да насърчи цифровите умения	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2020 г. и планирани от 2022, 2023, 2024, 2026 г.	ЦУР 4

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

и равния достъп до образование.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2020 г. и планирани от 2022, 2023, 2024, 2026 г.	ЦУР 4, 8, 10
Да отстрани недостатъците по отношение на адекватността на схемата за минимален доход.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2024, 2025, 2026 г.	ЦУР 1, 2, 10
СПД 3 от 2020 г.	Известен напредък		
Рационализиране и ускоряване на процедурите за предоставяне на ефективна подкрепа на малките и средните предприятия и самостоятелно заетите лица,	Значителен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г.	ЦУР 8, 9
както и осигуряване на непрекъснат достъп до финансиране и гъвкави условия за плащане	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 8, 9
С приоритет да изпълнява зрели публични инвестиционни проекти	Ограничен напредък		ЦУР 8, 16
и да насърчи частните инвестиции, за да стимулира икономическото възстановяване.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 8, 9
Да съсредоточи инвестициите в областта на екологичния и цифровия преход, по-специално в областта на чистото и ефективно производство и използване на енергията и ресурсите,	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 6, 7, 9, 12, 13, 15
екологичната инфраструктура	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2023—2026 г.	ЦУР 7, 9, 13
и устойчивия транспорт, като допринася за постепенната декарбонизация на икономиката, включително във въгледобивните региони.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023 г.	ЦУР 10, 11
СПД 4 от 2020 г.	Известен напредък		
Да сведе до минимум административната тежест за предприятията чрез подобряване на ефективността на публичната администрация	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023, 2024, 2026 г.	ЦУР 16
и укрепване на електронното управление.	Ограничен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2022 г. и планирани от 2023—2026 г.	ЦУР 9, 16
Да гарантира ефективното функциониране на рамката за несъстоятелност.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022, 2023, 2024, 2025, 2026 г.	ЦУР 8
Да увеличи усилията за осигуряване на адекватна оценка и намаляване на риска, ефективен надзор и прилагане на рамката за борба с изпирването на пари.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, прилагани от 2021 г.	ЦУР 8, 16
СПД 1 от 2021 г.	Известен напредък		
През 2022 г. да провежда подкрепяща фискална позиция, включително импулса, осигурен от Механизма за възстановяване и устойчивост, и да запази инвестициите, финансирани на национално равнище. Да контролира нарастването на национално финансираните текущи разходи.	Пълно изпълнение	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
Когато икономическите условия го позволяват, да провежда фискална политика, насочена към постигане на разумни средносрочни фискални позиции и гарантиране на фискална устойчивост в средносрочен план.	Няма напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
В същото време да увеличи инвестициите, за да стимулира потенциала за растеж. Да обърне специално внимание на състава на публичните финанси — от гледна точка както на приходите, така и на разходите в бюджета — и на качеството на бюджетните мерки, за да гарантира устойчиво и приобщаващо възстановяване. Да третира с приоритет устойчивите и увеличаващи растежа инвестиции, по-специално подкрепящите екологичния и цифровия преход.	Известен напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
Да даде приоритет на фискалните структурни реформи, които ще помогнат да се осигури финансиране за приоритетите на публичната политика и ще допринесат за дългосрочната устойчивост на публичните финанси, включително, когато е уместно, чрез подобряване на обхвата, адекватността и устойчивостта на системите за здравеопазване и социална закрила за всички.	Ограничен напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
СПД 1 от 2022 г.	Ограничен напредък		
През 2023 г. да гарантира, че растежът на финансираните на национално равнище първични текущи разходи е в съответствие с като цяло неутрална позиция на политиката, като се вземе предвид продължаващата временна и целенасочена подкрепа за най-уязвимите от покачането на цените на енергията домакинства и предприятия и за хората, бягащи от Украйна. Да има готовност да адаптира текущите разходи към променящата се ситуация.	Няма напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
Да увеличи публичните инвестиции за екологичния и цифровия преход, както и за енергийната сигурност, като се вземе предвид инициативата REPowerEU, включително чрез използване на Механизма за възстановяване и устойчивост и други фондове на Съюза.	Известен напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16
За периода след 2023 г. да провежда фискална политика, насочена към постигане на разумни средносрочни фискални позиции.	Няма напредък	Не е приложимо	ЦУР 8, 16

(продължава на следващата страница)

Таблица (продължение)

СПД 2 от 2022 г.			
Да продължи да изпълнява своя план за възстановяване и устойчивост в съответствие с ключовите етапи и целите, включени в Решението за изпълнение на Съвета от 4 май 2022 г.	Изпълнението на ПВП се наблюдава чрез оценка на исканията за плащане по МВП и анализ на докладите, публикувани два пъти годишно относно постигането на ключовите етапи и целите. Те трябва да бъдат отразени в докладите по държави.		
Да представи програмните документи в областта на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г., за да приключи преговорите с Комисията, а след това да започне да ги изпълнява.	Напредъкът по програмните документи на политиката на сближаване се наблюдава в рамките на политиката на сближаване на ЕС.		
СПД 3 от 2022 г.	Ограничен напредък		
Да намали цялостната зависимост от изкопаеми горива и внос на изкопаеми горива	Няма напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022—2026 г.	ЦУР 7, 9, 13
чрез ускоряване на разработването на възобновяеми енергийни източници	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022—2026 г.	ЦУР 7, 9, 13
и да разнообрази източниците и пътищата за доставка на газ чрез увеличаване на взаимните връзки със съседните държави.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022—2026 г.	ЦУР 7, 9, 13
Да увеличи усилията за намаляване на търсенето на енергия чрез повишаване на енергийната ефективност в промишлеността и в частния и публичния сграден фонд.	Известен напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022—2026 г.	ЦУР 7
Да насърчава нови устойчиви решения в централното районно отопление.	Няма напредък	Съответни мерки от ПВП, планирани от 2022—2026 г.	ЦУР 7

Бележка:

* Вж. бележка под линия ⁽¹⁷⁾.

** Мерките по ПВУ, включени в тази таблица, допринасят за изпълнението на СДП. Въпреки това са необходими допълнителни мерки извън ПВУ, за да се изпълнят изцяло СДП и да се преодолеят свързаните с тях предизвикателства. Мерките, посочени като „в процес на изпълнение“, са само тези, които са включени в исканията за плащане по МВУ, подадени и оценени положително от Европейската комисия.

Източник: Европейската комисия

Механизмът за възстановяване и устойчивост (МВУ) е в центъра на усилията на ЕС да се възстанови от пандемията от COVID-19, да ускори двойния преход и да укрепи устойчивостта срещу бъдещи сътресения. МВУ допринася също за постигането на ЦУР и спомага за изпълнението на специфичните за всяка държава препоръки (вж. приложение 2). България представи своя настоящ план за възстановяване и устойчивост на 15 октомври 2021 г. Положителната оценка на Комисията от 7 април 2022 г. и одобрението на Съвета на 5 май 2022 г. проправиха пътя за отпускане на 6,3 милиарда евро под формата на безвъзмездни средства по Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) за периода 2021—2026 г.

След влизането в сила на Регламента за МВУ и оценката на националните планове за възстановяване и устойчивост геополитическите и икономическите промени предизвикаха сериозни смущения в целия ЕС. За ефективното справяне с тези смущения (адаптираният) Регламент за МВУ позволява на държавите членки да изменят своя план за възстановяване и устойчивост по различни причини. Освен това в съответствие с член 11, параграф 2 от МВУ максималният финансов принос за България беше актуализиран на 30 юни 2022 г. до сумата от 5,7 милиарда евро под формата на безвъзмездни средства. Към момента на публикуването на настоящия доклад за страната тя все още не е представила преразгледан план.

Таблица А3.1: Основни елементи в плана за възстановяване и устойчивост на България

	Настоящ ПВП
Обхват	Първоначален план
Дата на приемане на РИС (дата на представяне)	5 май 2022 г.
Общо разпределени средства	6,3 милиарда евро безвъзмездни средства (9,2 % от БВП)
Инвестиции и реформи	49 инвестиции и 53 реформи
Общ брой ключови етапи и цели	346

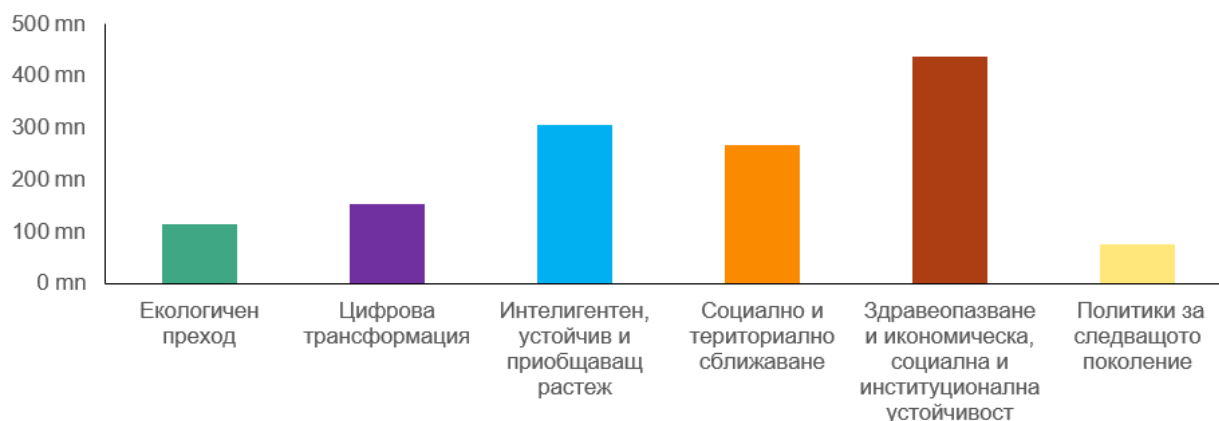
Източник: Таблица с показатели за МВУ

Напредъкът на България в изпълнението на нейния план е публикуван в набора от показатели за възстановяване и устойчивост ⁽¹⁸⁾. Наборът от показатели представя също по прозрачен начин преглед на напредъка, постигнат в изпълнението на МВУ като цяло. Графиките в настоящото приложение показват актуалното състояние на ключовите етапи и цели, които трябва да бъдат постигнати от България и впоследствие оценени като задоволително изпълнени от Комисията.

Досега на България са изплатени 1,37 милиарда евро по линия на МВУ. Комисията оцени положително първото искане за плащане на България, като взе предвид становището на Икономическия и финансов комитет, след което на 16 декември 2022 г. бе отпусната финансова подкрепа в размер на 7,4 милиарда евро. Свързаните с нея 22 ключови етапа обхващат важни първи стъпки в реформите и инвестициите за декарбонизация на енергийния сектор, насърчаване на широкомащабното внедряване на цифрова инфраструктура, реформиране на съдебната система, укрепване на уредбата за борба с изпирането на пари, цифровизиране на публичния сектор, укрепване на адекватността и обхвата на схемата за минимален доход. Включени бяха и мерки, за да се гарантира, че системата за одит и контрол за изпълнението на Механизма за възстановяване и устойчивост отговаря на стандартите.

⁽¹⁸⁾ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

Графика А3.1: **Плащания по стълбове**

Забележка: Всяко плащане отразява напредъка в изпълнението на МВУ в рамките на шестте стълба на политиката. Тази графика показва как плащанията по Механизма за възстановяване и устойчивост (с изключение на предварителното финансиране) са свързани със стълбовете. Сумите са изчислени чрез свързване на ключовите етапи и цели, обхванати от дадено плащане, с маркирането по стълбове (първично и вторично) на съответните им мерки.

Източник: Таблица с показатели за МВУ

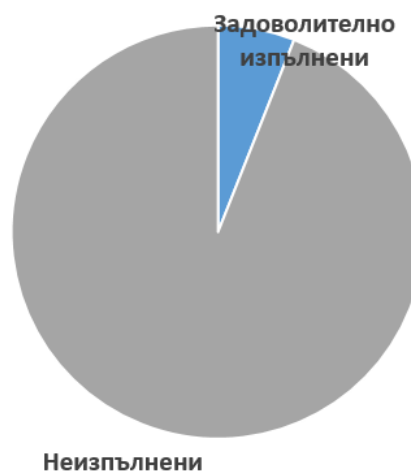
Графика А3.2: **Общо безвъзмездни средства, отпуснати по Механизма за възстановяване и устойчивост**

Забележка: На тази графика е показан размерът на безвъзмездните средства, отпуснати до момента по Механизма за възстановяване и устойчивост. Безвъзмездните средства са невъзстановими финансови вноски. Общият размер на безвъзмездните средства, предоставени на всяка държава членка, се определя чрез коефициент на разпределение и общите прогнозни разходи за съответния ПВУ.

Източник: Набор от показатели за МВУ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

Графика А3.3: **Състояние на изпълнението на ключовите етапи и целите**

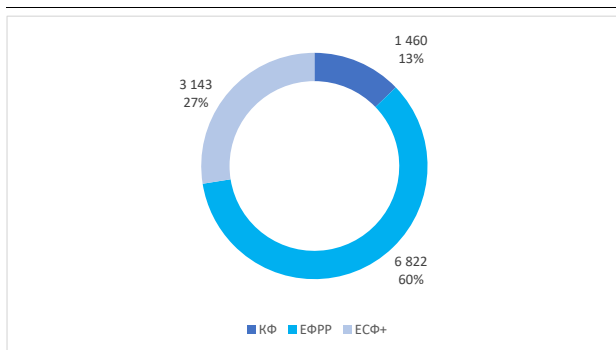
Тази графика показва дела на задоволително изпълнените ключови етапи и цели. Ключов етап или цел е изпълнен(а) по задоволителен начин, след като дадена държава членка е предоставила на Комисията доказателства за това и след като Комисията го/я е оценила положително в решение за изпълнение.

Източник: Набор от показатели за МВУ https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

Бюджетът на ЕС в размер на над 1,2 трилиона евро за периода 2021—2027 г. е насочен към изпълнението на основните приоритети на ЕС. Инвестициите в рамките на политиката на сближаване възлизат на 392 милиарда евро в целия ЕС и представляват почти една трета от целия бюджет на ЕС, от които около 48 милиарда евро, инвестирани в съответствие с целите на REPowerEU.

Графика А4.1: **Фондовете на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г. в България: бюджет по фондове**

1) милиона евро по текущи цени, % от общата сума; (обща сума, включително финансиране от ЕС и национално съфинансиране)

Източник: Европейска комисия, Свободно достъпни данни във връзка със сближаването

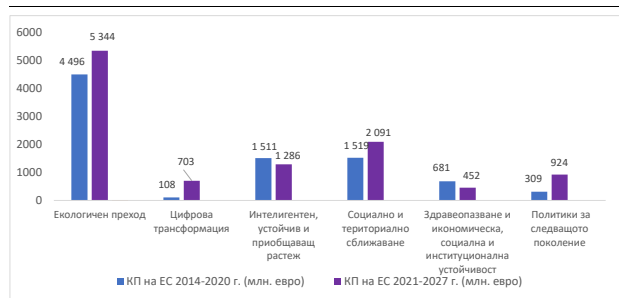
През периода 2021—2027 г. в България по линия на политиката на сближаване ⁽¹⁹⁾ ще бъдат инвестирани 5,3 милиарда евро в екологичния преход и 0,7 милиона евро в цифровата трансформация. Те са част от 11-те милиарда евро, заделени общо за страната. По-специално Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР) ще стимулира инвестициите в научни изследвания и иновации, конкурентоспособност, цифровизация и енергийна и ресурсна ефективност. Чрез него ще бъдат подпомогнати общо около 10 000 дружества и ще бъдат привлечени поне още 1,1 милиарда евро частни инвестиции. Подкрепата за предприятията от ЕФРР е предназначена основно за МСП, като процедурите за подбор ще бъдат в съответствие със стратегията на България за интелигентна специализация по региони. Очаква се от инвестициите в

енергийната ефективност на сградите да се възползват около 3800 жилища и 180 000 квадратни метра обществени сгради в градските и селските райони. Същевременно финализирането на програмирането на Фонда за справедлив преход (ФСП) би могло да помогне на България да подкрепи устойчивите енергийни решения, обучението и образованието и да диверсифицира местната икономика в засегнатите въгледобивни региони. Това ще спомогне за смекчаване на социално-икономическите последици от ангажимента на България постепенно да прекрати използването на въглища най-късно до 2038 г. Европейският социален фонд плюс (ЕСФ+) отпуска 315 милиона евро в подкрепа на младежката заетост и 630 милиона евро за мерки за социално приобщаване, от които 136 милиона евро за премахването на детската бедност. 787 милиона евро ще бъдат предназначени за подобряване на образователните резултати и за създаване на по-приобщаваща и висококачествена образователна система.

От посочените по-горе инвестиции 639 милиона евро ще бъдат инвестирани в съответствие с целите на REPowerEU. Това е в допълнение към 533-те милиона евро, предназначени за REPowerEU в рамките на бюджета за периода 2014—2020 г. 499 милиона евро (2021—2027 г.) и 195 милиона евро (2014—2020 г.) са предназначени за подобряване на енергийната ефективност; 112 милиона евро (2021—2027 г.) и 339 милиона евро (2014—2020 г.) са за енергия от възобновяеми източници и научни изследвания и иновации за нисковъглеродни технологии, а 28 милиона евро (2021—2027 г.) са предназначени за интелигентни енергийни системи.

⁽¹⁹⁾ Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионният фонд (КФ), Европейският социален фонд+ (ЕСФ+), Фондът за справедлив преход (ФСП), с изключение на програмите по Interreg. Обща сума, включително националният принос и приносът от ЕС. Източник на данните: [Свободно достъпни данни във връзка със сближаването](#).

Графика А4.2: **Полезни взаимодействия между фондовете на политиката на сближаване и Механизма за възстановяване и устойчивост с неговите шест стълба в България**

1) милиона евро по текущи цени (обща сума, включително финансиране от ЕС и национално съфинансиране)

Източник: Европейска комисия

През периода 2014—2020 г. по линия на политиката на сближаване на България бяха предоставени 7,9 милиарда евро⁽²⁰⁾. С националното финансиране инвестициите възлизат на общо 9,2 милиарда евро — около 2,5 % от БВП за периода 2014—2020 г.

България продължава да се възползва от гъвкавостта на кохезионната политика, за да подкрепя икономическото възстановяване, да засилва сближаването и да предоставя жизненоважна подкрепа на регионите след пандемията от COVID-19. От инструмента „Помощ за възстановяване в полза на сближаването и териториите на Европа“ (REACT-EU) по линия на NextGenerationEU⁽²¹⁾ се предоставят 576 милиона евро в допълнение към разпределените за България средства по линия на политиката на сближаване за периода 2014—2020 г. От тях българските органи са използвали 164,3 милиона евро за допълнително подпомагане на оборотния капитал и енергийната ефективност в повече от 4500 МСП. Благодарение на SAFE (Подкрепа за достъпна енергия) България може също да мобилизира фондовете на политиката на

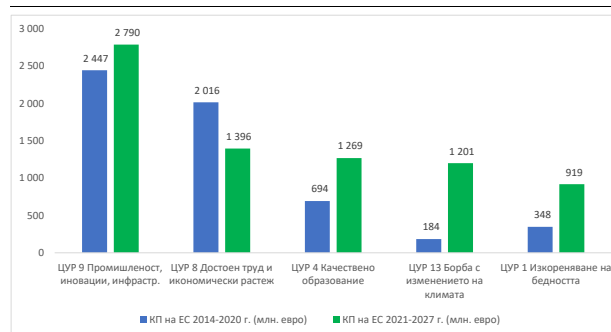
⁽²⁰⁾ Фондовете на политиката на сближаване са ЕФРР, КФ, ЕСФ и Инициативата за младежка заетост (ИМЗ). Тук са изключени програмите за европейско териториално сътрудничество (ЕТС). Съгласно правилото „N+3“ средствата, заделени за периода 2014—2020 г., трябва да бъдат изразходвани до 2023 г. REACT-EU е включен във всички цифри. Общата сума включва финансиране от ЕС и национално съфинансиране. Източник на данните: [Свободно достъпни данни във връзка със сближаването](#).

⁽²¹⁾ Средства по линия на REACT-EU на [свободно достъпни данни за сближаването](#).

сближаване за периода 2014—2020 г. в подкрепа на уязвимите домакинства, заетостта и дружества, които са особено засегнати от високите цени на енергията.

Освен това с пакета „Действия по линия на сближаването за бежанците в Европа“ (CARE) се подкрепят България и нейните региони при предоставянето на спешна помощ на хората, бягащи от руското нашествие в Украйна, с общ бюджет от 75,1 милиона евро.

Графика А4.3: **Принос на фондовете на политиката на сближаване към ЦУР за периода 2014—2020 г. и 2021—2027 г. в България**

1) 5-ят най-голям принос за ЦУР в милиони евро (по текущи цени)

Източник: Европейска комисия

Както за периода 2014—2020 г., така и за периода 2021—2027 г. фондовете на политиката на сближаване допринесоха значително за целите за устойчиво развитие (ЦУР). Тези фондове подкрепят 11 от 17-те ЦУР, по-специално ЦУР 9 „Промисленост, иновации и инфраструктура“ и ЦУР 8 „Достоен труд и икономически растеж“⁽²²⁾.

Други фондове на ЕС предоставят значителни ресурси за България. От общата селскостопанска политика (ОСП) бяха предоставени 9,8 милиарда евро за периода 2014—2022 г., а през периода 2023—2027 г. подкрепата за България ще продължи с 5,6 милиарда евро. Двата фонда на ОСП (Европейският фонд за гарантиране на земеделието и Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони) допринасят за Европейския зелен пакт, като същевременно гарантират дългосрочна продоволствена

⁽²²⁾ Други фондове на ЕС допринасят за изпълнението на ЦУР. През периода 2014—2022 г. сред тях са както Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), така и Европейският фонд за морско дело и рибарство (ЕФМДР).

сигурност. Те насърчават социалната, екологичната и икономическата устойчивост и иновациите в селското стопанство и селските райони в координация с други фондове на ЕС. От Европейския фонд за морско дело и рибарство на България бяха предоставени 81 милиона евро за периода 2014–2020 г., а от Европейския фонд за морско дело, рибарство и аквакултури ще бъдат предоставени 85 милиона евро през периода 2021–2027 г.

България се възползва и от други програми на ЕС, по-специално Механизма за свързване на Европа, който досега (2021–2027 г.) е отпуснал финансиране от ЕС по МСЕ 2 в размер на 273 милиона евро за три конкретни проекта за стратегически транспортни мрежи. По подобен начин досега по „Хоризонт Европа“ бяха заделени над 39,8 милиона евро за българските участници в НИИ, докато през предходния програмен период „Хоризонт 2020“ бяха заделени 162 милиарда евро. От Механизма за отпускане на заеми в публичния сектор, създаден към Механизма за справедлив преход, се предоставят 98 милиона евро под формата на безвъзмездни средства от Комисията за проекти в периода 2021–2027 г., които ще бъдат съчетани със заеми от ЕИБ в подкрепа на инвестициите от субекти в публичния сектор в регионите в процес на справедлив преход.

България получи подкрепа по линия на Европейския инструмент за временна подкрепа, за да бъдат смекчени рисковете от безработица при извънредни обстоятелства (SURE), с цел финансирането на схеми за работа при непълно работно време предвид смекчаването на въздействието на COVID-19. Съветът отпусна финансова помощ на България в размер на 971 милиона евро под формата на заеми, която подпомогна около 10 % от работниците и 6 % от предприятията през 2020 г., както и около 5 % от работниците и 3 % от предприятията през 2021 г.

Инструментът за техническа подкрепа (ИТП) подпомага България да изготви и изпълни реформи за стимулиране на растежа, включително изпълнението на нейния план за възстановяване и устойчивост (ПВУ). България получи значителна подкрепа от 2016 г. насам. Някои

примери ⁽²³⁾: i) укрепване на корпоративното управление на държавните предприятия; ii) изготвяне на териториален план за справедлив преход; iii) намаляване на рисковете от изпиране на пари и финансиране на тероризма; и iv) определяне на най-подходящите реформи и инвестиции за намаляване на зависимостта ѝ от изкопаеми горива от Русия в съответствие с плана REPowerEU.

⁽²³⁾ Информационните документи по държави относно подкрепата за реформи могат да бъдат намерени [ТУК](#).

ПРИЛОЖЕНИЕ 5: УСТОЙЧИВОСТ

Това приложение илюстрира относителните способности и уязвимости на България по отношение на устойчивостта, като използва информационните табла на Комисията за устойчивостта (RDB) ⁽²⁴⁾. Със своя набор от 124 количествени показателя RDB дава широка представа за способността на държавите членки да постигнат напредък в четири взаимосвързани измерения: социално и икономическо, екологично, цифрово и геополитическо. Показателите показват уязвимости ⁽²⁵⁾ и способности ⁽²⁶⁾, които могат да придобият все по-голямо значение, както за управлението на текущите преходи, така и за справянето с потенциални бъдещи сътресения. За тази цел RDB спомага за определянето на областите, в които са необходими допълнителни усилия за изграждане на по-силни и по-устойчиви икономики и общества. Те са обобщени в таблица A5.1 като синтетични индекси за устойчивост, които илюстрират общата относителна ситуация по всяко от четирите измерения и свързаните с тях области за България и ЕС-27 ⁽²⁷⁾.

Според набора от показатели за устойчивост в рамките на RDB България като цяло показва сходно, но малко по-високо равнище на уязвимост в сравнение със средното за ЕС. Уязвимостта на България е средно висока в социалното, икономическото и цифровото измерение на RDB, средна в геополитическото измерение и средна в екологичното измерение. В сравнение със средната стойност за ЕС в България

⁽²⁴⁾ За повече информация вж. https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en; вж. също Доклад за стратегическото прогнозиране от 2020 г. (COM (2020) 493).

⁽²⁵⁾ Уязвимостите описват характеристики, които могат да изострят отрицателното въздействие на кризите и преходите, или пречки, които могат да възпрепятстват постигането на дългосрочните стратегически цели.

⁽²⁶⁾ Способностите се отнасят до способстващи фактори или способности за справяне с кризи и структурни промени и за управление на преходите.

⁽²⁷⁾ Настоящото приложение е свързано с приложение 1 относно ЦУР, приложение 6 относно Зеления пакт, приложение 8 относно справедливия преход към неутралност по отношение на климата, приложение 9 относно производителността, ефективността и кръговостта на ресурсите, приложение 10 относно цифровия преход и приложение 14 относно европейския стълб на социалните права.

уязвимостта е по-голяма в области, като „неравенствата и социалното въздействие на прехода“ (особено поради големия брой изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ) и квинтилното съотношение на доходите), и повечето области на цифровото измерение (главно поради ограничения достъп на физическите лица и предприятията до цифрови обществени услуги и липсата на услуги „в облак“). Уязвимостта ѝ е по-малка в сравнение със средната стойност за ЕС по отношение на „смекчаването на последиците от изменението на климата и адаптирането към него“ ⁽²⁸⁾, „устойчивото използване на ресурсите“ и „киберсигурността“.

Таблица A5.1: Индекси за издръжливост, обобщаващи положението в различните измерения и области на RDB

Измерение/Област	Уязвимости		Способности	
	BG	ЕС-27	BG	ЕС-27
Социално и икономическо	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Неравенства и социално въздействие на преходите	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Здравеопазване, образование и работа	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Икономическа и финансова стабилност и устойчивост	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Екологично	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Смекчаване и адаптиране към изменението на климата	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Устойчиво използване на ресурсите	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Екосистеми, биоразнообразие, устойчиво земеделие	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Цифрово	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Цифрова област за лицата	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Цифрова област за промишлеността	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Цифрова област за публичната сфера	Висок	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Киберсигурност	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Геополитическо	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Предлагане на суровини и енергия	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Вериги за създаване на стойност и търговия	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Финансова глобализация	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък
Сигурност и демография	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък	Среднонисък

Индекс на уязвимостите
 Висок
 Средновисок
 Среден
 Среднонисък
 Нисък
 Няма данни

Индекс на способностите
 Висок
 Средновисок
 Среден
 Среднонисък
 Нисък
 Няма данни

1) Данните са за 2021 г., а ЕС-27 се отнася до стойността за ЕС като цяло. Данните за уязвимостта на ЕС-27 в областта „вериги за създаване на стойност и търговия“ не са налични, тъй като включват мерки за концентрация на партньори, които не са сравними със стойностите на равнището на държавите членки.

Източник: Информационни табла на JRC за издръжливостта — Европейска комисия

В сравнение със средната стойност за ЕС способностите на България като цяло са на по-ниско равнище по всички показатели на

⁽²⁸⁾ Например, когато се разглеждат емисиите на CO₂ на глава от населението от автомобилния транспорт и емисиите на парникови газове.

RDB. Способностите ѝ за устойчивост в социалното и икономическото, екологичното и цифровото измерение са средни до ниски, но са средни в геополитическото измерение. Въпреки че способностите на България са по-силни в сравнение с ЕС в областта „вериги за създаване на стойност и търговия“, има възможност за подобряване на способностите във всички области на социалното и икономическото, екологичното и цифровото измерение ⁽²⁹⁾, но също така и по отношение на „финансовата глобализация“ и „сигурността и демографията“.

⁽²⁹⁾ Например по отношение на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) върху намаляването на бедността, производителността на ресурсите и степента на кръгово използване на материалите, но също така и по отношение на цифровите умения на възрастните и младите хора.

За екологичния преход на България са необходими значителни действия по няколко аспекта, а именно енергоемкостта на икономиката ѝ, силната ѝ зависимост от въглищата и относителната липса на дългосрочни ангажименти в областта на климата. В България е в ход изпълнението на Европейския зелен пакт. Това приложение представя моментна снимка на ключовите засегнати области ⁽³⁰⁾.

България все още не е определила всички мерки на политиката в областта на климата, от които се нуждае, за да постигне своята цел в областта на климата до 2030 г. за секторите за разпределяне на усилията ⁽³¹⁾. Очаква се данните за емисиите на парникови газове в тези сектори за 2021 г. да покажат, че в страната е генерирано по-малко количество емисии от годишно разпределеното ѝ ⁽³²⁾. Предвижда се вследствие

⁽³⁰⁾ Прегледът в това приложение се допълва от информацията, предоставена в приложение 7 относно сигурността и достъпността на енергията, приложение 8 относно справедливия преход към неутралност по отношение на климата и устойчивост на околната среда, приложение 9 относно производителността, ефективността и кръговостта на ресурсите, приложение 11 относно иновациите и приложение 19 относно данъчното облагане.

⁽³¹⁾ Целите на държавите членки за емисиите на парникови газове за 2030 г. („цели за разпределяне на усилията“) бяха повишени с Регламент (ЕС) 2023/857 (Регламент за разпределяне на усилията) за изменение на Регламент (ЕС) 2018/842, с което действията в съответните сектори бяха съобразени с целта за постигане на намаление на емисиите на парникови газове в цялата икономика на равнището на ЕС с най-малко 55 % спрямо равнищата от 1990 г. В регламента се определят национални цели за секторите извън действащата в момента схема на ЕС за търговия с емисии, а именно: сгради (отопление и охлаждане), автомобилен транспорт, селско стопанство, отпадъци и малки предприятия. Емисиите, обхванати от СТЕ на ЕС и Регламента за разпределяне на усилията, се допълват от нетните поглъщания в сектора на земеползването, уредени с Регламент (ЕС) 2018/841 (Регламент относно земеползването, промените в земеползването и горското стопанство (ЗПЗГС), изменен с Регламент (ЕС) 2023/839.

⁽³²⁾ Годишно разпределените количества емисии за България за 2021 г. възлизат на около 27,1 милиона тона еквивалент на CO₂, а приблизителните ѝ емисии за 2021 г. възлизат на 25,5 милиона тона. Вж. Европейска комисия, *Ускоряване на прехода към неутралност по отношение на климата за сигурността и просперитета на Европа: Доклад за напредъка на действията на ЕС в областта на климата за 2022 г.*, SWD (2022) 343).

на настоящите политики в България увеличението на тези емисии през 2030 г. да се задържи на 11 % в сравнение с нивата от 2005 г. Предложените допълнителни мерки биха ограничили увеличението им до 6 %. Това равнище все още е твърде високо, за да се изпълни целта за разпределяне на усилията, даже преди целта да стане по-амбициозна, така че да се постигне целта на ЕС от 55 %, а още по-малко — новата цел на България да намали емисиите с 10 % ⁽³³⁾. В своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) България е разпределила 58,9 % от безвъзмездните средства по Механизма за възстановяване и устойчивост за ключови реформи и инвестиции за постигане на целите в областта на климата ⁽³⁴⁾. Планът за възстановяване и устойчивост на България включва обвързващи цели за намаляване на емисиите на въглероден диоксид в енергийния сектор с 40 % до 2025 г. ⁽³⁵⁾.

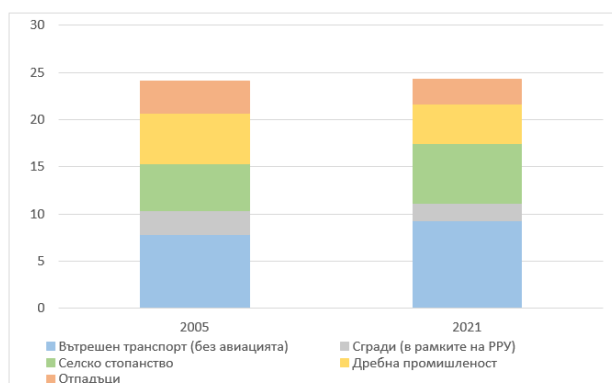
⁽³³⁾ Вж. информацията относно близостта до целта на политиката в областта на климата за 2030 г. в таблица А6.1. Действащи и допълнителни мерки към 15 март 2021 г.

⁽³⁴⁾ В ход са например инвестиции и реформи за развитие на устойчивия потенциал за енергийния преход, мобилността с ниски емисии и производството на електроенергия. Изпълнени са малко на брой мерки, включително законодателни реформи в областта на капацитета за енергия от възобновяеми източници и енергийната ефективност.

⁽³⁵⁾ Актуализирането на плана е предвидено в Регламент (ЕС) 2018/1999 (Регламентът относно управлението). Мерките в плана за възстановяване и устойчивост на България ще трябва да бъдат отразени в актуализирания национален план в областта на енергетиката и климата на страната в края на 2023 г., заедно с допълнителни мерки, необходими за постигане на засилената амбиция „Подготвени за цел 55“. Вж. приложение 8 за допълнителни аспекти на справедливия преход.

Графика А6.1: Тематични области — емисии на парникови газове от секторите за разпределяне на усилията в милиона тона еквивалент на CO₂, 2005—2021 г.

Източник: Европейска агенция за околна среда.

България не е на път да постигне целта си за нетни поглъщания на въглерод за 2030 г. за сектора на земеползването.

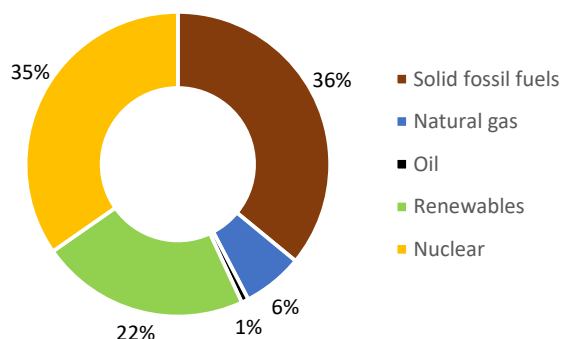
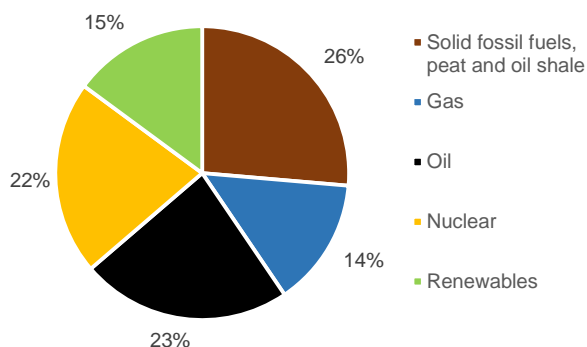
Горите в България постигат значителен дял от нетните поглъщания на въглерод чрез земеползване. За 2030 г. целта на България за земеползването, промените в земеползването и горското стопанство (ЗПЗГС) предполага да бъдат погълнати 9718 килотона еквивалент на CO₂ (вж. таблица А6.1) ⁽³⁶⁾. Нетните поглъщания обаче не достигат това равнище и са намалели през последните години.

Изкопаемите горива все още играят важна роля в енергийния микс на България. През 2021 г. въглищата представляваха 26 % от енергийния микс на България, а природният газ — 14 %, докато 15 % бяха от възобновяеми източници (вж. графика А6.2). В електроенергийния микс на България доминират ядрената енергия (35 %) и въглищата (36 %). Енергията от възобновяеми източници е на трето място — 22 % през 2021 г. Съгласно националния план в областта на енергетиката и климата през 2030 г. дялът на енергията от възобновяеми източници в енергийния микс на България следва да се увеличи до 27,09 % от брутното крайно потребление на енергия. България ще трябва значително да повиши своята цел в областта на енергията от възобновяеми източници в актуализирания НПЕК, за да отрази по-амбициозните цели на ЕС в областта на климата

⁽³⁶⁾ Тази стойност е ориентировъчна и ще бъде актуализирана през 2025 г. (както е предвидено в Регламент (ЕС) 2023/839).

и енергетиката в пакета „Подготвени за цел 55“ и в плана REPowerEU. България все още не е поела ангажимент за постепенно преустановяване на използването на въглищата. Този ангажимент обаче е включен като реформа в ПВУ.

Графика А6.2: Енергиен микс (горе) и електроенергиен микс (долу), 2021 г.

Енергийният микс се основава на брутното вътрешно потребление и изключва топлинната енергия и електроенергията. Дялът на възобновяемите енергийни източници включва биогоривата и невъзобновяемите отпадъци.

Източник: Евростат.

Енергията от възобновяеми източници играе ключова роля за декарбонизацията на енергийната система на България.

Голяма част от инвестициите в ПВУ са насочени към: i) утрояване на производството на електроенергия от възобновяеми източници (добавяне на допълнителен капацитет от 3,5 GW), ii) ускоряване на внедряването на алтернативни енергийни източници, като например зелен водород, геотермална енергия

и биогаз и iii) изграждане на голям капацитет за съхранение на електроенергия. По-широкото използване енергията от възобновяеми източници и други нисковъглеродни източници, като геотермалната енергия, особено за производството на електроенергия, също ще намали зависимостта от внос и ще допринесе за декарбонизацията.

За планираните действия е необходимо бързо изпълнение и по-нататъшно ускоряване на енергийната ефективност. В оценката на Комисията от 2020 г. целите в НПЕК на България за първичното и крайното енергопотребление (РЕС и FEC) бяха сметени съответно за ниско и много ниско амбициозни. Въз основа на кривата на потреблението на енергия за периода 2018—2021 г. не се очаква България да бъде на път да постигне своите цели за 2030 г. за РЕС и FEC, както бяха нотифицирани в нейния НПЕК.⁽³⁷⁾ Подобно на възобновяемите енергийни източници, България ще трябва също да повиши и двете цели в предстоящата актуализация на НПЕК, предвид и на по-амбициозните цели на ЕС в плана REPowerEU и пакета „Подготвени за цел 55“. България не е постигнала целта на задължението за икономии на енергия съгласно Директивата за енергийната ефективност. Заедно с реформите, насочени към преодоляване на пречките пред инвестициите в енергийна ефективност и намаляване на административната тежест, свързана със санирането, в плана за възстановяване и устойчивост на България се предвиждат над 1 милиард евро инвестиции в мерки за енергийна ефективност, предназначени за публичния и частния сграден фонд, с амбицията да бъдат постигнати икономии от поне 30 % от потреблението на първична енергия.

Преходът към устойчив транспорт продължава да бъде значително предизвикателство, а замърсяването на въздуха продължава да бъде сериозен проблем. През 2020 г. на автомобилния транспорт се падат 92 % от всички емисии от транспорт в България и 24 % от емисиите на парникови газове на страната като цяло, което

представлява увеличение с 28 % от 2005 г. насам ⁽³⁸⁾. Навлизането на леки автомобили с нулеви емисии е слабо, както и гъстотата на обществените електрически зарядни станции, като се забелязва само бавно подобрене и при двете ⁽³⁹⁾. Закъсненията в напредъка на българския участък от трансевропейската транспортна мрежа, особено в железопътната ѝ инфраструктура, възпрепятстват мултимодалността и ограничават потенциала за подобряване на ефективността и устойчивостта в транспорта ⁽⁴⁰⁾. Освен това България е сред държавите членки с най-лоши резултати по отношение на смъртните случаи, свързани със замърсяването, броя на годините живот, загубени вследствие на замърсяването на въздуха, и излагането на градското население на микрочастици ⁽⁴¹⁾. При това спешно са необходими допълнителни мерки за намаляване на емисиите на амоняк ⁽⁴²⁾. Планът за възстановяване и устойчивост на България има за цел да се справи с някои от тези проблеми чрез целенасочени мерки за устойчива градска мобилност, разгръщане на инфраструктура за алтернативни горива, развитие и цифровизация на железопътния транспорт, като в него са заделени 666 милиона евро за декарбонизация на транспорта.

⁽³⁸⁾ Транспортът на ЕС в числа — статистически наръчник, 2022 г.

⁽³⁹⁾ Броят на станциите за зареждане, разположени на обществени места, се е увеличил от 18 през 2015 г. на 531 през 2021 г., но тяхната гъстота е сред най-слабите в ЕС (0,6 на 100 km² сухоземна площ, което е далеч под средната стойност от 13,5).

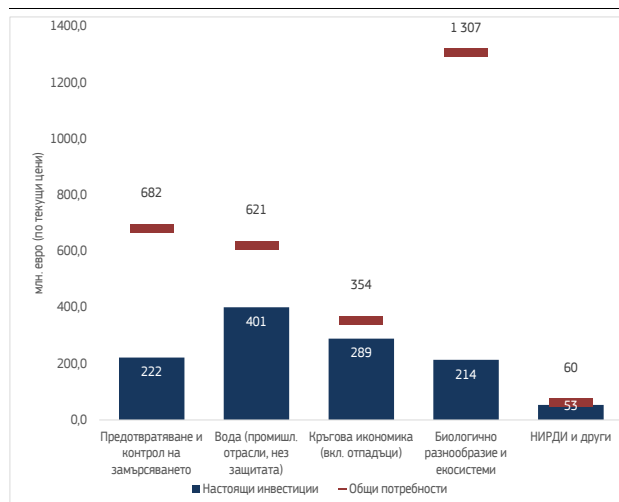
⁽⁴⁰⁾ Програма за транспортна свързаност за България за периода 2021—2027 г.

⁽⁴¹⁾ Последните налични годишни оценки (за 2020 г.) на Европейската агенция за околна среда сочат, че над 12 600 случая на преждевременна смърт се дължат на фини прахови частици (ПЧ), азотен оксид и други замърсители на въздуха.

⁽⁴²⁾ Емисиите на амоняк идват предимно от селското стопанство и са основен прекурсор на образуването на прахови частици. България не спазва ангажиментите си по отношение на амоняка съгласно Директивата за националните ангажименти за намаляване на емисиите и не се очаква да я спази дори и през 2025 г. (информация от август 2021 г.).

⁽³⁷⁾ След приключването на преговорите за преработване на ДЕЕ се очаква да нарасне амбицията както на целите на ЕС, така и на националните цели, а също и на националните мерки за енергийна ефективност за постигането на тези цели.

Графика А6.3: Тематични области — нужди от инвестиции в областта на околната среда и текущи инвестиции годишно, 2014—2020 г.

Източник: Европейска комисия.

България би имала полза от повече инвестиции за постигане на екологичните цели и от предприемане на повече действия за опазването на биологичното разнообразие и предотвратяването и контрола на замърсяването ⁽⁴³⁾. Между 2014 и 2020 г. нуждите от инвестиции в областта на околната среда се оценяваха на най-малко 3 милиарда евро, а инвестициите останаха около 1,2 милиарда евро. Това доведе до недостиг от общо най-малко 1,8 милиарда евро (вж. графика А6.3) ⁽⁴⁴⁾. Недостигът на инвестиции за биологичното разнообразие и екосистемите беше най-значителен (1,093 милиарда евро — 59 % от целия недостиг на инвестиции). България също така има потенциала да разчита в по-голяма степен на екологичните данъци, за да насърчи намаляването на отпадъците и за допълнително интернализирание на разходите, свързани със замърсяването на въздуха ⁽⁴⁵⁾ (вж. приложение 19).

⁽⁴³⁾ Сред екологичните цели са : предотвратяване и контрол на замърсяването, управление и промишленост на водите, кръгова икономика и отпадъци, биологично разнообразие и екосистеми (Европейска комисия, 2022 г., Преглед на изпълнението на политиките в областта на околната среда, [доклад за България](#))

⁽⁴⁴⁾ Когато се отчитат и нуждите, оценени само на равнището на ЕС (напр. опазване на водите, по-висока степен на кръговост, стратегия за биологичното разнообразие).

⁽⁴⁵⁾ Европейска комисия, 2021 г., Екологично данъчно облагане и други икономически инструменти: интернализирание на разходите за околната среда с цел замърсителят да започне да плаща, [Да се гарантира, че замърсителите плащат](#) (europa.eu)

България е особено уязвима по отношение на екстремни явления, свързани с изменението на климата (суши, горещини, обилни валежи и наводнения). Очаква се честотата и интензивността на тези събития да се увеличат. Най-уязвимите сектори са селското стопанство и градската среда, следвани от енергетиката, туризма, транспорта и здравеопазването ⁽⁴⁶⁾. Смъртността и заболяемостта също се очаква да нараснат значително ⁽⁴⁷⁾. Националната стратегия за адаптация и планът за действие на България имат специфични секторни подходи. Оценките на риска и уязвимостта датират от 2014 г., поради което е необходима актуализация. В плана за възстановяване и устойчивост на България и в стратегическия план за общата селскостопанска политика се предвиждат инвестиции в капацитет за адаптиране в селското стопанство и мерки за градската среда и управлението на водите. В България са силно изразени пропуските в застрахователната защита срещу различни категории рискове, по-специално при наводнения, които биха могли да представляват риск за публичните финанси, ако използването на застраховки остане слабо ⁽⁴⁸⁾.

България предоставя субсидии за изкопаеми горива и други вредни за околната среда субсидии, за които би могло да се обмисли реформа, като същевременно се гарантира продоволствената и енергийната сигурност и се смекчат социалните последици. Субсидиите за изкопаеми горива в България възлизат на 592 милиона евро през 2020 г., което представлява увеличение с 78 % от 2015 г. насам и поставя в неизгодно положение нисковъглеродните алтернативи. В първоначална оценка бяха установени вредни за околната среда субсидии в секторите на селското стопанство, горското стопанство и рибарството, електроенергията, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива, транспорта и съхранението, минното дело и

⁽⁴⁶⁾ Европейска агенция за околна среда, [уебсайт Адаптиране към изменението на климата — България](#).

⁽⁴⁷⁾ Според [6-я доклад на МКИК относно адаптирането към изменението на климата](#) се очаква екстремните метеорологични явления да нарушат водоснабдяването, което ще окаже въздействие върху заболяемостта, смъртността и психичното здраве.

⁽⁴⁸⁾ [Таблица на Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване \(ЕОЗППО\) относно пропуските в застрахователната защита при природни бедствия.](#)

кариерите. Примери за такива субсидии са намалената ставка на ДДС за торове и пестициди или освобождаването от акциз върху използването на природен газ ⁽⁴⁹⁾. Картографирането на всички вредни за околната среда субсидии от страна на България би спомогнало за степенуването на кандидатите за реформа.

⁽⁴⁹⁾ Данните за изкопаемите горива са в евро за 2021 г. от доклада за състоянието на енергийния съюз за 2022 г. Първоначална оценка на вредните за околната среда субсидии, направена от Комисията в [инструментариума от 2022 г. за реформиране на вредните за околната среда субсидии в Европа](#), в която се използват определенията на ОИСП и въз основа на следните набори от данни: наблюдение и оценяване от ОИСП на селскостопанската политика; база данни на ОИСП за инструментите на политиката за околната среда (PINE); статистическа база данни на ОИСП относно подкрепата на изкопаемите горива; прогнози на МВФ за енергийните субсидии на национално равнище. В [приложение 4](#) към инструментариума се съдържат подробни примери за субсидии, които следва да бъдат реформирани.

Таблица А6.1: Показатели, следящи напредъка по Европейския зелен пакт от макроикономическа гледна точка

			2005	2017	2018	2019	2020	2021	„Подготвени за цел 55“ При съществуващи мерки При взети допълнителни мерки			
Напредък към целите на политиката	Намаляване на емисиите на парникови газове в секторите за разпределяне на усилията ⁽¹⁾	Mt CO ₂ eq; %; п.п.	22,12	20%	19%	17%	16%	-	-10	-21	-16	
	Нетни поглъщания на въглерод от ЗПЗГ ⁽²⁾	kt CO ₂ eq	-16 460	-9 426	-9 564	-9 366	-9 406	-9 144	-97180	n/a	n/a	
										Национален принос към целта на ЕС до 2030 г.		
				2005	2017	2018	2019	2020	2021			
Напредък към целите на политиката	Дял на енергията от възобновяеми източници в брутно крайно енергопотребление ⁽³⁾	%	9%	19%	21%	22%	23%	17%	27,0			
	Енергийна ефективност: първично енергийно потребление ⁽³⁾	Mtoe	19,2	18,3	18,4	18,2	17,2	18,6	17,5			
	Енергийна ефективност: крайно енергопотребление ⁽³⁾	Mtoe	10,1	9,9	9,9	9,8	9,5	10,3	10,3			
			БЪЛГАРИЯ						ЕС			
Фискални и финансови показатели	Екологични данъци (% от БВП)	% от БВП	2,98	2,80	2,62	2,99	3,03	2,78	2,4	2,2	2,2	
	Екологични данъци (% от общото облагане) ⁽⁴⁾	% от данъчното облагане	10,20	9,38	8,81	9,85	9,89	9,06	5,9	5,6	5,5	
	Държавни разходи за опазване на околната среда	% от общите разходи	1,90	1,93	1,89	1,90	1,75	1,90	1,7	1,6	1,6	
	Инвестиции в опазване на околната среда ⁽⁵⁾	% от БВП	0,6	0,4	0,5	0,4	-	-	0,4	0,4	0,4	
	Субсидии за изкопаеми горива ⁽⁶⁾	EUR2021bn	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	-	53,0	50,0	-	
	Пропуски в опазването на климата ⁽⁷⁾	резултат 1-4						2,0	2,0		1,5	
	Климат	Нетни емисии на парникови газове	1990 = 100	57,0	61,0	58,0	56,0	52,0	55,0	76,0	69,0	72,0
Интензитет на емисиите на икономиката		kg/EUR10	1,44	1,45	1,33	1,25	1,20	-	0,31	0,30	0,26	
Енергоемкост на икономиката		kgoe/EUR10	0,43	0,43	0,42	0,40	0,40	-	0,11	0,11	-	
Енергетика	Крайно енергопотребление (КЕП)	2015=100	101,7	104,3	104,5	103,7	100,5	108,3	102,9	94,6	101,1	
	КЕП в сектора на жилищните сгради	2015=100	102,7	105,7	101,7	98,6	108,6	109,6	101,3	101,3	106,8	
	КЕП в сектора на служебните сгради	2015=100	107,3	108,2	114,1	117,5	100,1	120,6	100,1	94,3	100,7	
Замърсяване	Прекурсор на смог интензитет на емисиите (към БВП) ⁽⁸⁾	tonne/EUR10	3,83	3,53	3,25	2,96	2,87	-	0,93	0,86	-	
	Години изгубен живот поради замърсяване на въздуха с фини прахови частици	на 100 000 души	2027,1	1961,4	1836,0	1523,9	1553,6	-	581,6	544,5	-	
	Години изгубен живот поради замърсяване на въздуха с NO ₂	на 100 000 души	281,1	291,4	287,7	280,1	245,3	-	309,6	218,8	-	
	Нитрати в подпочвените води	mg NO ₃ /litre	32,8	29,7	29,8	29,5	30,5	-	21,0	20,8	-	
Биологично разнообразие	Сухоzemни защитени територии	% от общите	34,3	40,5	-	41,0	41,0	41,0	26,2	26,4	26,4	
	Морски защитени територии	% от общите	8,1	-	-	8,1	-	8,0	10,7	-	12,1	
	Биологично земеделие	% от общата използвана земеделска площ	3,2	2,7	2,6	2,3	2,3	1,7	8,5	9,1	-	
			2017	2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022	
Мобилност	Дял на превозните средства с нулеви емисии ⁽⁹⁾	% от новите регистрации	0,2	0,4	0,5	1,2	2,2	3,1	5,4	8,9	10,7	
	Брой зарядни точки (категоризация по AFIR)		-	-	-	195	664	955	188626	330028	432518	
	Дял на електрифицираните железопътни линии	%	71,2	71,2	71,2	71,2	71,2	71,3	56,6	n/a	56,6	
	Часове задръствания на шофьор на година		34,1	35,8	36,2	37,3	n/a	n/a	28,7	n/a	n/a	

Източници: 1) Регистрираните в миналото и прогнозираните емисии, както и целите на държавите членки в областта на политиката в областта на климата и емисиите от базовата година за 2005 г. съгласно Решението за разпределяне на усилията (за 2020 г.) се измерват чрез стойностите на потенциала за глобално затопляне (ПЗГ) от 4-я доклад за оценка (AR4) на Междуправителствения комитет по изменение на климата (IPCC). Целите на политиката в областта на климата на държавите членки и емисиите през базовата 2005 г. съгласно Регламента за разпределяне на усилията (за 2030 г.) са в стойности на потенциала за глобално затопляне от 5-я доклад за оценка (AR5). Таблицата по-горе показва емисиите през базовата година за 2005 г. съгласно Решението за разпределяне на усилията, при използване на стойностите от AR4 за ПЗГ. Емисиите за периода 2017–2021 г. са изразени в процентно изменение спрямо емисиите от базовата 2005 г. със стойности от AR4 за ПЗГ. Данните за 2021 г. са предварителни. В таблицата е показана целта за 2030 г. съгласно Регламент (ЕС) 2023/857, която е съобразена с целта на ЕС от 55 % в процентно изменение спрямо емисиите през базовата 2005 г. (AR5 за ПЗГ). Близостта до целта е разликата между целта на държавите членки за 2030 г. (със стойности от AR5 за ПЗГ) и прогнозираните емисии със съществуващите мерки и с допълнителните мерки (със стойности от AR4 за ПЗГ) в процентно изменение спрямо емисиите от базовата 2005 г. Поради разликата в стойностите на потенциала за глобално затопляне близостта до целта е само илюстративна. Включените мерки отразяват актуалното състояние към 15 март 2021 г.

2) Нетните поглъщания са изразени с отрицателни стойности, а нетните емисии — с положителни стойности. Докладваните данни са от представената инвентаризация на парниковите газове за 2023 г. Стойност за 2030 г. на нетните поглъщания на парникови газове съгласно Регламент (ЕС) 2023/839 за изменение на Регламент (ЕС) 2018/841 (Регламент за ЗПЗГ) — приложение IIa, килотона еквивалент на CO₂, въз основа на подадените за 2020 г. данни.

3) Целите в областта на енергията от възобновяеми източници и енергийната ефективност, както и националният принос са в съответствие с методиката, установена с Регламент (ЕС) 2018/1999 (Регламент относно управлението).

4) Процент от общите приходи от данъци и осигурителни вноски (с изключение на условните осигурителни вноски). Приходите от схемата на ЕС за търговия с емисии са включени в приходите от екологични данъци.

5) Разходи за бруто образуване на основен капитал за производство на услуги по опазване на околната среда (намаляване и предотвратяване на замърсяването), обхващащи държавното управление, промишлеността и специализираните доставчици.

6) Европейска комисия, Study on energy subsidies and other government interventions in the European Union (Проучване на енергийните субсидии и други правителствени интервенции в Европейския съюз), издадени от 2022 г.

7) Пропуските в опазването на климата се отнасят до дела на незастрахованите икономически загуби, причинени от бедствия, свързани с климата. Този показател се основава на моделиране на настоящия риск от наводнения, горски пожари и бури, както и земетресения, и оценка на настоящия процент на използване на застраховките. Показателят не предоставя информация за разделение между частните/публичните разходи при бедствия, свързани с климата. Оценка от 0 означава липса на пропуск в застрахователната защита, а оценка 4 съответства на много голям пропуск (ЕОЗППО, 2022 г.).

8) Серни оксиди (еквивалент на SO₂), амониак, прахови частици < 10 µm, азотни оксиди общо за икономиката (разделено на БВП).

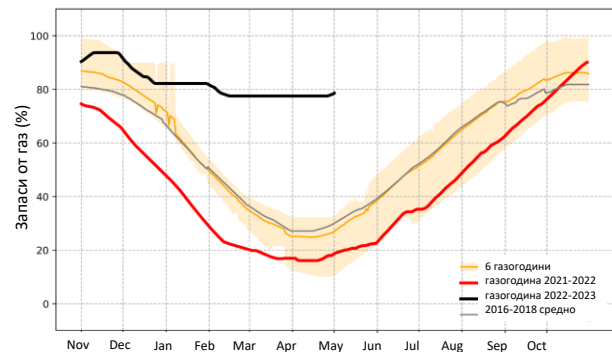
9) Електрически превозни средства с акумулаторна батерия (BEV) и електрически превозни средства с горивни елементи (FCEV).

След руското нашествие в Украйна България диверсифицира своите доставчици на газ, но продължава да зависи в голяма степен от изкопаемите горива. България е силно зависима от руски газ, но доставките му намаляха и сега страната получава газ по газопровод от Азербайджан, а останалата част — чрез втечен природен газ (ВПГ). Тъй като икономиката все още е силно зависима от изкопаемите горива, въпреки че дялът на природния газ в енергийния микс е ограничен, въздействието на промените на световните цени в страната е значително. В настоящото приложение ⁽⁵⁰⁾ се излагат действията, предприети от България, за да постигне целите на REPowerEU, включително като изпълнява своя план за възстановяване и устойчивост, с цел подобряване на енергийната сигурност и достъпност, като същевременно се ускори преходът към чиста енергия и се допринесе за повишаване на конкурентоспособността на ЕС в сектора на чистата енергия ⁽⁵¹⁾.

България демонстрира високо равнище на сигурност в доставките на газ при трудни обстоятелства, по-специално при прекъсването на нейните доставки на газ, след като националната компания „Булгаргаз“ отказа да плаща на „Газпром“ в рубли. Нейната инфраструктура за природен газ допринася за сигурността на доставките в Югоизточна Европа. България изпълни задълженията си за съхранение на газ миналата зима, достигайки 91,53 % до 1 ноември 2022 г. (с повече от 10 процентни пункта над законовото си задължение), и приключи отоплителния сезон към 15 април със

запълнено газохранилище на 77,54 %⁽⁵²⁾. България експлоатира едно подземно хранилище с общ капацитет 0,59 милиарда кубични метра (мкм), което представлява около 23 % от цялото годишно търсене. Газпром, единственият доставчик на газ за националния исторически оператор „Булгаргаз“, спря доставките на газ през април 2022 г. Като се има предвид липсата на непосредствени алтернативи на доставките на газ, това внезапно прекъсване бе заменено с краткосрочни договори за доставки на ВПГ през терминала за ВПГ в Ревитуса, Гърция. Междусистемната газова връзка между Гърция и България (IGB) започна да функционира през октомври 2022 г. Това даде възможност на България да получи пълния обем на договорените доставки от Азербайджан (1 млрд. куб. м/год., покриващи около 30 % от вътрешното потребление). На 1 февруари 2023 г. България и Сърбия обявиха началото на строителните работи по газопровода за природен газ, свързващ България и Сърбия в Костинброд, с капацитет от 1,8 млрд. куб. м/г., който се очаква да започне да функционира до средата на 2023 г.

Графика А7.1: Равнища на подземно съхранение на газ в България

Източник: Изчисление на JRC въз основа на AGSI + Платформа за прозрачност, 2022 г. (последна актуализация, 2 май 2023 г.).

Процесът на диверсификация на ядреното гориво е в напреднал стадий. Двата действащи ядрени реактора VVER-1000 са

⁽⁵⁰⁾ То се допълва от приложение 6, тъй като Европейският зелен пакт е съсредоточен върху прехода към чиста енергия, от приложение 8 относно действията, предприети за смекчаване на енергийната бедност и защита на най-уязвимите, от приложение 9, тъй като преходът към кръгова икономика ще доведе до значителни икономии на енергия и ресурси, допълнително укрепване на енергийната сигурност и достъпност, и от приложение 12 относно промишлеността и единния пазар, допълващо текущите усилия в рамките на Европейския зелен пакт и REPowerEU.

⁽⁵¹⁾ В съответствие с промишления план на Зеления пакт, COM (2023) 62 final, и предложението Законодателен акт за нулеви нетни емисии в промишлеността, COM (2023) 161 final.

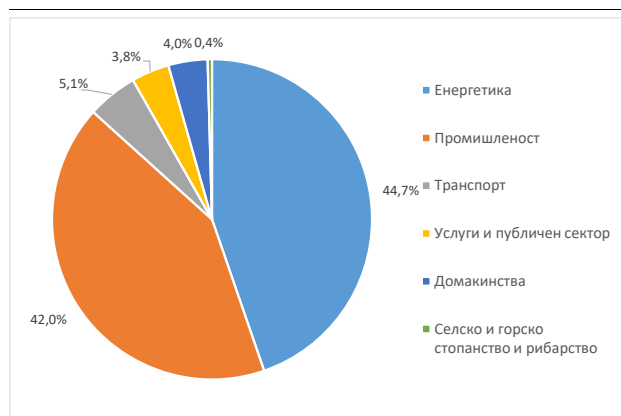
⁽⁵²⁾ Регламент на Европейския парламент и на Съвета за изменение на регламенти (ЕС) 2017/1938 и (ЕО) № 715/2009 във връзка със съхранението на газ и регламент за изпълнение (ЕС) 2022/2301 от 23 ноември 2022 г. за определяне на графика на запълване с междинни цели за 2023 г. за всяка държава членка, която има подземни съоръжения за съхранение на газ на територията си, пряко свързани с нейната пазарна зона.

зависими от снабдяване с руски горива, като наличното гориво стига минимум за 1 година. България подписа наскоро договор с Westinghouse Sweden за алтернативно снабдяване с ядрено гориво за блок 5 на АЕЦ „Козлодуй“, което би трябвало да се използва от средата на 2024 г. Друг скоросен договор с Framatome предвижда доставка на гориво по руски проект от TVEL за блок 6, считано от 2025 г. То се произвежда в ЕС въз основа на съвместно предприятие между Framatome и TVEL.

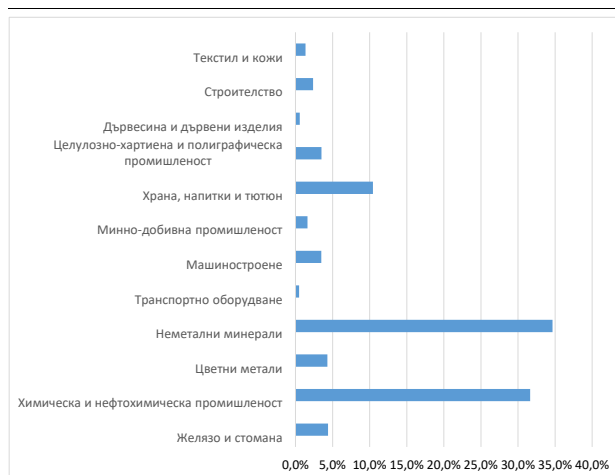
Електроенергийната сигурност в България не разчита на природен газ. България е нетен износител на електроенергия (средно около 7,5 TWh годишно между 2010 и 2020 г., от които 3,4 TWh през 2020 г., най-ниското равнище от 2010 г. насам). Нетният износ се е увеличил до 8,8 TWh през 2021 г. През периода август 2022 г. — март 2023 г. са спестени 22 % от потреблението на газ в България в сравнение със средната стойност за предходните 5 години.

Графика А7.2: Потребление на газ в България, 2021 г.

Източник: Евростат.

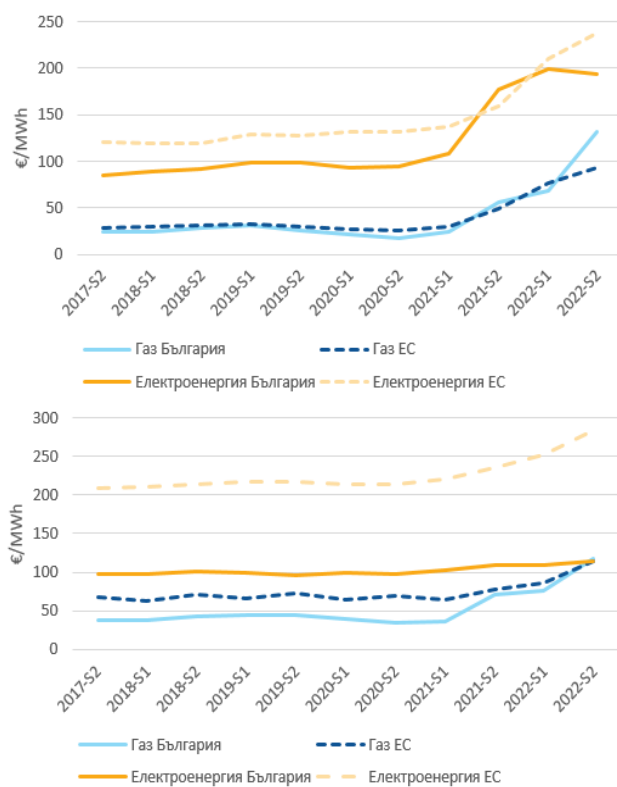
Графика А7.3: Потребление на газ по отрасли, в хиляди тераджаули — 2021 г.

Източник: Евростат.

България модернизира своята мрежова инфраструктура, но са необходими допълнителни инфраструктурни инвестиции, за да бъде поет по-голям дял електроенергия от възобновяеми източници. Като част от своя план за възстановяване и устойчивост България ще направи инвестиции за цифровизиране на електропреносната мрежа, за да увеличи включването на нови възобновяеми енергийни източници с капацитет 4500 MW и междусистемната свързаност със съседните държави членки с 2500 MW. Освен това България планира мащабни инвестиции в съхранението на енергия, за да улесни включването на възобновяеми енергийни източници. Равнището на трансграничната междусистемна електроенергийна свързаност от 23,51 % през 2022 г. все още е значително над целта за междусистемна свързаност от 10 % за 2020 г. и 15 % за 2030 г. Напредъкът по проектите от общ интерес, включително газопровода България—Сърбия и разширяването на газохранилище „Чирен“ (датите за завършване и въвеждане в експлоатация са през 2024—2025 г.), е важен за значителното увеличаване на междусистемните връзки със съседните държави и за приноса към сигурността на доставките на газ за България и региона.

Графика А7.4: **Цените на дребно на енергията в България за промишлеността (горе) и домакинствата (долу)**

1) Що се отнася до електроенергията, категорията потребление е DC за домакинствата и ID за промишлеността.

2) Що се отнася до газа, категорията потребление е D2 за домакинствата и I4 за промишлеността.

Източник: Евростат.

Въпреки въведените от България механизми за смекчаване на покачващите се цени на енергията за небитови потребители, увеличението се усеща силно. В България се използват регулирани цени на електроенергията и централното отопление за домакинствата. Тези тарифи бяха променени веднъж през 2022 г. Електроенергията нарасна с 3 %, а централното отопление с 39 %, като увеличението на цените е незначително в сравнение с ЕС ⁽⁵³⁾. Въпреки това приблизително 23,7 % от населението е изложено на риск от енергийна бедност ⁽⁵⁴⁾. Рязкото покачване на цените на енергията обаче оказва значително въздействие върху българската промишленост, на която се падат две трети от потреблението

⁽⁵³⁾ В приложение 8 се разглежда въздействието на покачващите се цени на енергията върху най-уязвимите домакинства.

⁽⁵⁴⁾ Консултантски център по енергийна бедност — [национални показатели \(europa.eu\)](http://europa.eu)

на газ в страната през 2021 г. (вж. графика А7.2). Секторите, свързани с торове, метали, химикали и стъкло, са силно изложени на енергийни сътресения и са подложени на нарастващ натиск или да повишат цените си, за да запазят маржовете, или да намалят производството поради големия дял на потреблението на енергия.

България има огромен потенциал да трансформира своята енергийна система и да декарбонизира икономиката, която понастоящем е с най-големи въглеродни емисии в ЕС. Инсталираната мощност на енергията от възобновяеми източници в България достигна общо 5205 MW през 2022 г., което представлява увеличение с 14,8 % в сравнение с 2021 г.⁽⁵⁵⁾. По-голямата част от този растеж идва от слънчевата енергия (+52,8 % през 2022 г.), следвайки тенденцията от последното десетилетие (1948 MW през 2022 г. спрямо 25 MW през 2010 г.). Планът за възстановяване и устойчивост съдържа мерки относно процедурите за издаване на разрешителни за възобновяеми енергийни източници с цел да се съкратят сроковете за администрацията и системните оператори, както и да се определят предпочитани области. През януари 2023 г. българският парламент прие законодателни изменения, които опростяват и рационализират процеса на изграждане на малки покривни слънчеви инсталации, като необходимостта от разрешителни за строителство бе премахната. Все още съществува потенциал за допълнително проучване на ключови сектори с цел да бъдат постигнати целите на страната за навлизане на възобновяеми енергийни източници и декарбонизация, например в областта на отоплението и охлаждането и в сградите.

България продължава и своята програма за обновяване и насърчаване на мерки за енергийна ефективност в частни и обществени сгради (напр. субсидии за домакинствата за инсталиране на слънчеви панели или слънчеви котли, като от мярката ще се възползват приблизително 10 000 домакинства). Въпреки това делът на българските домакинства под прага на бедността и социалното изключване, които не могат да отопляват достатъчно домовете си, е най-големият на равнище ЕС —

⁽⁵⁵⁾ IRENA, Статистика на мощностите от възобновяеми източници за 2023 г.

около 43 % през 2021 г. Енергийното саниране може да представлява структурно решение на този въпрос. Не се обръща достатъчно внимание на еднофамилните сгради, които представляват най-голямата част от жилищния сграден фонд. Въвеждането на обслужване на едно гише и по-широки кампании за популяризиране ще улесни и засили енергийното саниране в страната. Освен това финансовите схеми за енергийно саниране не са достатъчно развити, за да подкрепят прехода към саниране, основано в по-голяма степен на пазара. Необходими са допълнителни дейности за обучение и образование, свързани с енергийното саниране и интегрирането на енергията от възобновяеми източници в сградите, за да се стимулира създаването на работни места и да се осигури правилното прилагане на мерките, като същевременно се избягват ефекти на зависимост поради неправилно изпълнение на строителните работи ⁽⁵⁶⁾. България извършва много малък брой проверки на продукти, обхванати от екопроектирането и енергийното етикетирание. Това поражда сериозни опасения по отношение на еднаквите условия на конкуренция между икономическите оператори и несигурност във връзка с равнищата на съответствие на съответните продукти, а оттам и по отношение на евентуалните пропуснати икономии на енергия и CO₂ ⁽⁵⁷⁾.

България все още не се е възползвала от потенциалното овластяване на потребителите, било то индивидуално, като произвеждащи електроенергия потребители, или съвместно чрез енергийни общности или споразумения за споделяне на енергия. Овластяването на потребителите може да спомогне за постигане на обществено одобрение на енергийния преход, за мобилизиране на частни капиталови инвестиции във възобновяеми енергийни източници, за осигуряване на гъвкавост, както и за осигуряване на достъп на потребителите до нискотарифни възобновяеми източници. Очаква се нарастване на индивидуалните и колективните действия на потребителите в резултат на подобрената правна уредба (Закон

за енергията от възобновяеми източници), която е предвидена в националния план за възстановяване и устойчивост.

България би могла да се получи полза от оказването на подкрепа за научните изследвания и иновациите с акцент върху производството на нисковъглеродни технологии и компоненти. Броят на семействата патенти в приоритетите на енергийния съюз на милион жители е най-малкият сред всички държави членки и не е отбелязал напредък през последното десетилетие. Необходимо е да се проучи потенциалът за производство на технологии за чиста енергия, като например оборудване за производство на слънчева енергия, по-специално в области със силна концентрация на експерти (въгледобивни региони и промишлени зони). Частните инвестиции за НИРД в енергийните приоритети на ЕС ⁽⁵⁸⁾ остават малки (3,1 милиона евро през 2019 г. в сравнение с 6,5 милиона евро през 2018 г.). България е посочена като един от нововъзникващите новатори в ЕС съгласно Европейския сравнителен доклад за иновациите за 2022 г. със смесени резултати по отношение на свързаните с изменението на климата показатели, като интензитетът на емисиите на парникови газове от потреблението на енергия е над средния за ЕС ⁽⁵⁹⁾. Cleantech България ⁽⁶⁰⁾ — партньор на EIT — ОЗИ „Климат“, EIT „Иновативна енергетика“ и EIT „Производство“ — има за цел да увеличи потенциала за иновации и устойчив икономически растеж в областта на чистите технологии, биотехнологиите и иновациите в областта на околната среда, за да насърчи развитието на българската иновационна екосистема. Що се отнася до пазара на труда, въпреки че 2021-ва беше трудна година и недостигът на умения на пазара вероятно ще се увеличи, екологичният преход и мерките, включени в националния план за възстановяване и устойчивост, ще доведат също до търсене на нови умения на пазара на труда ⁽⁶¹⁾. През 2021 г. от общо 22,3

⁽⁵⁶⁾ След приключването на преговорите за преработване на Директивата за енергийната ефективност (ДЕЕ) се очаква да нарасне амбицията както на целите на ЕС, така и на националните цели, а също и на националните мерки за енергийна ефективност за постигането на тези цели.

⁽⁵⁷⁾ Поддържаната в интернет информационна и комуникационна система за общоевропейски пазарен надзор.

⁽⁵⁸⁾ Възобновяеми енергийни източници, интелигентни системи, ефективни системи, устойчив транспорт, улавяне, използване и съхранение на въглероден диоксид и ядрена безопасност, COM (2015) 80 final (Пакет за енергийния съюз).

⁽⁵⁹⁾ https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2022/ec_rtd_eis-country-profile-bg.pdf

⁽⁶⁰⁾ <https://cleantech.bg/en/about-us/>

⁽⁶¹⁾ [Информация за пазара на труда: България \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&plugin=1)

хиляди работни места в сектора на енергията от възобновяеми източници в България секторът на твърдата биомаса заема първо място с 9,7 хиляди работни места, следван от сектора на водородната енергия (5,5 хиляди работни места) и течните биогорива (2,4 хиляди работни места).

ПРИЛОЖЕНИЕ 8: СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД КЪМ НЕУТРАЛНОСТ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА

В настоящото приложение се прави обзор на напредъка на България в осигуряването на справедлив преход към неутралност по отношение на климата и екологична устойчивост, по-специално за работниците и домакинствата в уязвимо положение.

Осигуряването на мерки за повишаване на квалификацията и преквалификация, които са от значение за екологичния преход, ще допринесе за ефективното изпълнение на REPowerEU и на препоръката на Съвета. ⁽⁶²⁾ В плана на България за възстановяване и устойчивост (ПВУ) се предвиждат реформи и инвестиции за справедлив екологичен преход, допълнени от мерки по линия на Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) (вж. приложение 4).

В България екологичната икономика се развива възходящо. Емисиите на парникови газове (ПГ) на заето лице са намалели от 16,9 тона през 2015 г. на 15 тона през 2021 г. и са малко над средната стойност за ЕС от 13,7 тона (вж. таблица А8.1). Енергоемките промишлени отрасли в България представляват 2,7 % от цялата заетост през 2020 г. в сравнение с 3,0 % в ЕС. Цялата заетост в сектора на екологичните стоки и услуги (EGSS) се е увеличила от 38 150 през 2015 г. на 50 115 души през 2018 г. (с 33 %). През 2019 г. в EGSS са били заети 82 000 работници, което представлява 2,3 % от цялата заетост и съответства на средната стойност за ЕС (2,2 %). ⁽⁶³⁾ Заетостта в минното дело и добивната промишленост е намаляла с 17,3 % между 2015 и 2018 г. През 2020 г. в този сектор са били заети 20 500 души. ⁽⁶⁴⁾ (вж. приложение 9).

Повишаването на квалификацията и преквалификацията са от ключово значение за плавния преход на пазара на труда и популяризирането на работните

⁽⁶²⁾ Препоръката на Съвета от 16 юни 2022 г. за гарантиране на справедлив преход към неутралност по отношение на климата (2022/С 243/04) обхваща заетостта, уменията, данъчното облагане/обезщетенията и системите за социална закрила, основните услуги и жилищното настаняване.

⁽⁶³⁾ Евростат, online code [[env_ac_egss1](#)]. Част от увеличението между 2018 и 2019 г. може да се дължи на промяна в методиката при изчисляването на заетостта в рамките на EGSS.

⁽⁶⁴⁾ Евростат, online code [https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/product?code=nama_10_a64].

места в секторите в преход. В България 50 % от гражданите считат, че не разполагат с необходимите умения, за да допринесат за екологичния преход, което е доста над средното за ЕС равнище от 38 %. ⁽⁶⁵⁾ 28,8 % от всички анкетираните работодатели от промишлеността са съобщили за недостиг на работна ръка през декември 2022 г. ⁽⁶⁶⁾ ЕСФ+ предоставя 152 милиона евро за мерки за насърчаване на „зелени“ умения и работни места (вж. приложение 14). В България проект по ЕСФ+, наречен „Студентски практики“, помогна на над 44 000 студенти да подобрят професионалните си умения, като улеснява практическото обучение и стажовете, включително в области, свързани с екологичния преход.

Графика А8.1: Предизвикателства, свързани със справедливия преход в България

Източник: Евростат, проекти EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ и Световна база данни за неравенството (вж. таблица А8.1).

Показателите за енергийна бедност се подобриха, но България все още е изправена пред значителни предизвикателства и нарастващите цени на енергията могат да влошат положението. Делът на населението, което не е в състояние да отоплява достатъчно домовете си, намаля от 39,2 % през 2015 г. на 23,7 % през 2021 г., като все още остава доста над средния за ЕС (6,9 %

⁽⁶⁵⁾ Специално проучване на Евробарометър 527.

Възприятия за справедливостта на екологичния преход, май — юни 2022 г.

⁽⁶⁶⁾ Национален статистически институт, [Наблюдение на бизнес тенденциите в промишлеността](#), декември 2022 г.

Таблица А8.1: Ключови показатели за справедлив преход в България

Показател	Описание	BG 2015	BG последни данни	ЕС последни данни
Парникови газове на работник	Парникови газове на работник - еквивалент на t CO ₂	16,9	15 (2021)	13,7 (2021)
Заетост в ЕПО	Дял на заетостта в енергоемки промишлени отрасли, вкл. минно-добивна промишленост (NACE B), химическа промишленост (C20), минерали (C23), метали (C24), автомобилостроене (C29) - %	2,7	2,7 (2020)	3 (2020)
Енергийна бедност	Дял от цялото население, живеещо в домакинства, които не могат да поддържат адекватно отопление - %	39,2	23,7 (2021)	6,9 (2021)
Транспортна бедност (аналог)	Прогнозен дял на ИРБИ, при които над 6 % от разходите са за гориво за личен транспорт - %	9,1	12,2 (2023)	37,1 (2023)
Неравенство в емисиите	Средни емисии на глава от населението на първите 10 % от източниците на емисии спрямо последните 50 %	5,2	5,7 (2020)	5 (2020)

Източник: Евростат (env_ac_ainah_r2, nama_10_a64_e, ilc_mdcs01), Проучване на работната сила в ЕС (прекъсване на динамичните редове през 2021 г.), проекти EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ и Световна база данни за неравенството (WID).

през 2021 г.)⁽⁶⁷⁾. Засегнати са всички групи с доходи, като 42,6 % от тези под прага на риска от изпадане в бедност и 22,6 % от домакинствата с по-ниски средни доходи (в децили 4–5) през 2021 г. (ЕС: 8,2 %). Преди покачването на цените на енергията 64,4 % от цялото население и 87,5 % от (основано на разходите) население, изложено на риск от бедност (ИРБ), са изразходвали над 10 % от бюджета на домакинствата за електричество, газ и други горива, което е доста над средното за ЕС (съответно 26,9 % и 48,2 %).⁽⁶⁸⁾ България работи по съставянето на официално определение за енергийна бедност, което ще бъде обвързано с предоставянето на целева подкрепа на идентифицираните уязвими домакинства.

Повишените цени на енергията през 2021—2023 г. оказват отрицателно въздействие върху бюджетите на домакинствата. В резултат на промените в цените през периода август 2021 г. — януари 2023 г. спрямо предходните 18 месеца (вж. приложение 7), при липсата на политическа подкрепа и поведенчески реакции, дялът на лицата, живеещи в домакинства, които изразходват повече от 10 % от бюджета си за енергия, се е увеличил със 7,3 процентни пункта за цялото население, което е под средното за ЕС (16,4 процентни пункта) и с 2,0 процентни пункта за (основаващото се на разходи) изложеното на риск от бедност население (средна стойност за ЕС: 19,1 процентни пункта).⁽⁶⁹⁾ Сред (основаното на разходи) изложеното на риск от бедност население дялът на лицата, живеещи в домакинства, които заделят за частни

транспортни горива над 6 % от бюджета си, се е увеличил с 3,2 процентни пункта (спрямо 5,3 процентни пункта в ЕС) до 12,2 % през януари 2023 г. поради увеличението на цените на транспортните горива. Планът за възстановяване и устойчивост съдържа конкретна инвестиция в размер на над 600 милиона евро в подкрепа на санирането на жилищния сграден фонд с цел подобряване на енергийната ефективност, с което да се противодейства на енергийната бедност.

Смята се, че увеличението на цените на енергията за жилищни нужди има регресивно въздействие. Дялът на разходите на групите с ниски и средно ниски доходи ще се е увеличил най-много за електроенергията, за разлика от газа, за който разходите нарастват сравнително повече в групите със средни и високи доходи, както е показано в графика А8.2. И обратно, в България въздействието на увеличението на цените на транспортните горива е прогресивно, като засяга по-специално домакинствата с по-високи доходи, които изразходват над 7 % от годишния си доход за разходи, свързани с транспорта (НСИ, 2021 г.).

Достъпът до обществен транспорт показва разделение между градските и селските райони. Българските граждани възприемат обществения транспорт като относително наличен (53 % спрямо 55 % в ЕС), достъпен (53 % спрямо 54 % в ЕС) и по-скоро качествен (53 % спрямо 60 % в ЕС). В селските райони в България обаче резултатите са под средните за ЕС по отношение на тези възприятия, докато в градските и крайградските райони те изпреварват средните за ЕС. Средният въглероден отпечатък на първите 10 % от лицата с емисии сред населението в България е 5,7 пъти по-висок от този на най-бедните 50 %, докато средната стойност за ЕС е 5,0 пъти по-висока (вж. Таблица А8.1). В България средните нива на замърсяване на въздуха през 2020 г. са били над средните за ЕС (17 спрямо 11,2 µg/m ПЧ 2,5), като всички региони са изложени на

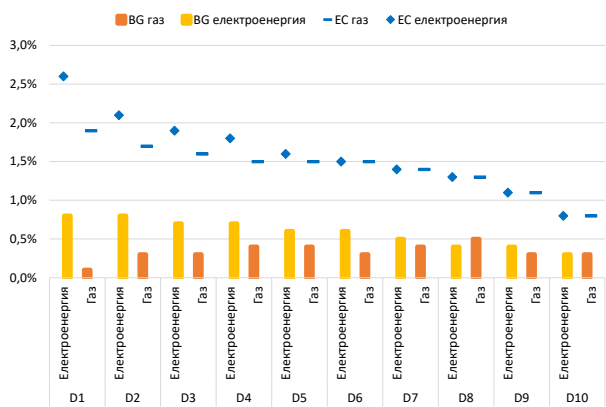
⁽⁶⁷⁾ Енергийната бедност е многоизмерно понятие. Използваният показател е съсредоточен върху резултата от енергийната бедност. Допълнителни показатели са налични в [консултантския център по енергийна бедност](#).

⁽⁶⁸⁾ Продукти, определени съгласно Европейската класификация на индивидуалното потребление по цели ([ЕКОИКОП](#)): СР045.

⁽⁶⁹⁾ [EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+](#); вж. подробности в съответната техническа бележка.

критични нива на замърсяване на въздуха ⁽⁷⁰⁾, което води до значително въздействие върху здравето, по-специално върху уязвимите групи, и до 10 630 случая на преждевременна смърт годишно ⁽⁷¹⁾.

Графика А8.2: **Въздействие на цените на енергията върху разпределението, дължащо се на нарастващите разходи за енергия (2021—2023 г.)**

Средна промяна на енергийните разходи като процент (%) от общите разходи на децил от доходите (D) поради наблюдаваните промени в цените (август 2021 г. — януари 2023 г. спрямо предходните 18 месеца), с изключение на политическата подкрепа и поведенческите реакции.

Източник: Проекти EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ въз основа на проучването на бюджета на домакинствата за 2015 г. и данните на Евростат за инфлацията за CP0451 и CP0452.

⁽⁷⁰⁾ Два пъти над препоръките в Насоките на СЗО за качество на въздуха

⁽⁷¹⁾ ЕИП — Оценка на риска за здравето във връзка с качеството на въздуха

Преходът към кръгова икономика е от ключово значение за постигането на целите на ЕС в областта на климата и околната среда и осигурява големи социално-икономически ползи. Преходът към кръговост на промишлеността, застроената среда и хранително-вкусовата промишленост може да доведе до значителни подобрения в околната среда (вж. приложение 6), тъй като те са сред най-ресурсоемките системи.

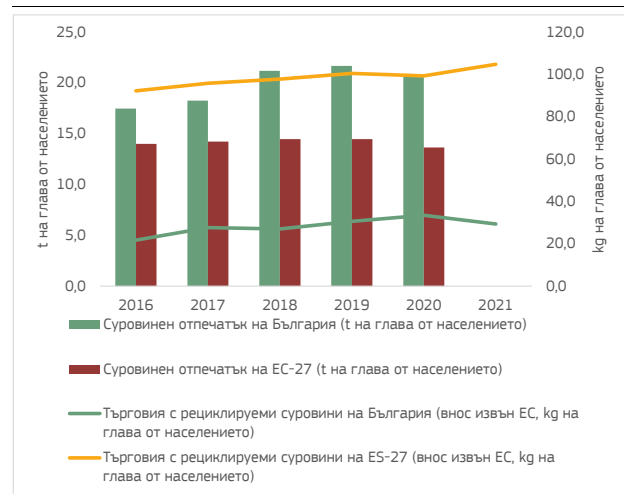
Преходът на България към кръгова икономика е недостатъчен и се нуждае от ускоряване, за да се постигнат целите на ЕС за кръгова икономика. Планът за действие на ЕС за кръговата икономика (ПДКИ) от 2020 г. има за цел да удвои процента на кръгово използване на материалите между 2020 г. и 2030 г. Използването на кръгови материали в България варира, достигайки 4,9 % през 2021 г., и показва постоянен спад в използването на вторични материали през последните години. Процентът е доста под средния за ЕС-2020 от 11,7 %. ПДКИ също така има за цел да намали значително суровинния отпечатък на ЕС. Суровинният отпечатък на България е доста над средния за ЕС и се наблюдава тенденция за допълнително увеличаване на разликата (вж. графика А9.1). Злополуките с фатален изход в България при управлението на отпадъците и оползотворяването на материали са над средната за ЕС стойност ⁽⁷²⁾.

Неотдавна България предприе първоначални стъпки, за да разработи всеобхватна политическа програма за кръговата икономика. През октомври 2022 г. бяха приети стратегия и план за действие за преход към кръгова икономика в България за периода 2021—2027 г.. Стратегията е насочена към три стратегически цели: 1) зелена и конкурентоспособна икономика; 2) по-малко отпадъци, повече ресурси; и 3) икономика в полза на потребителите. В плана за действие са заложили краткосрочни, средносрочни и дългосрочни мерки. Вече са предприети някои

от краткосрочните мерки, като например изготвянето и приемането на секторни правни актове, обхващащи пластмасите за еднократна употреба, рециклирането на отпадъците от опаковки и екологосъобразните обществени поръчки. България прие през 2021 г., а през 2022 г. измени Наредба за намаляване на въздействието на определени пластмасови продукти върху околната среда с акцент върху пластмасите за еднократна употреба и рециклирането на отпадъци от опаковки.

България все още не е приела стратегически подход към прехода към кръгова икономика. Големите количества използвани ресурси и генерирани отпадъци и сравнително малкият дял на вторичните суровини показват, че България е едва в началото на прехода към кръгова икономика. С 0,33 EUR, генерирани от килограм използван материал през 2021 г. (Евростат), производителността на ресурсите в България е под средната за ЕС, която възлиза на 2,09 EUR/kg. България е най-големият производител на опасни отпадъци в ЕС с 2012 kg на глава от населението през 2020 г.

Графика А9.1: Тенденция в използването на материали

Източник: Евростат.

Третирането на битовите отпадъци в България трябва да бъде подобрено значително. Въпреки че има едно от най-ниските нива на генериране на битови отпадъци, България продължава да бъде една от държавите членки с най-висок процент на

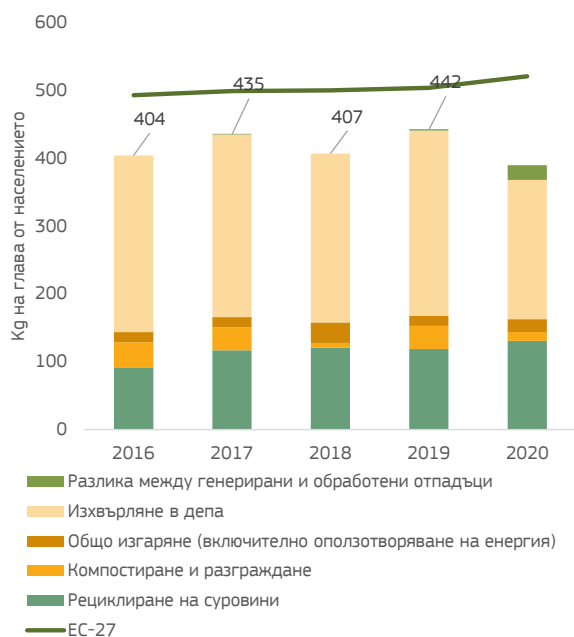
⁽⁷²⁾ Евростат [HSW_N2_02] за сектор E38 по NACE Rev. 2; 16,04 злополуки с фатален изход на 100 000 заети през 2018—2020 г. спрямо 3,4 за всички сектори в България; 6,33 в ЕС-27 за сектор E38

депонирани (61 % през 2018 г. в сравнение със средното ниво за ЕС от 24 %). България не е изпълнила целта за рециклиране на битови отпадъци за 2020 г. и е оценена като изложена на голям риск да не изпълни целите за 2025 г. за рециклиране на битовите отпадъци и отпадъците от опаковки (Евростат, 2020 г.). През 2020 г. депонирането е представлявало 61,7 % от генерираните отпадъци (в сравнение със средната стойност за ЕС от 23 %). По отношение на отпадъците от строителство и разрушаване в България се изпълнява „Програма за достигане на целите за рециклиране и оползотворяване на строителни отпадъци и отпадъци от разрушаване на сгради“, която е част от Националния план за управление на отпадъците за периода 2021—2028 г. В стратегията и плана за действие за преход към кръгова икономика от 2022 г. се планира да бъдат изпълнени 21 мерки, насочени към устойчиво управление на пластмасовите отпадъци, проектиране на продукти, иновации в производствените процеси и модернизиране на системите за разделно събиране на отпадъци.

стратегията за саниране на националния сграден фонд за периода 2020—2050 г. се посочва, че до 2050 г. България ще санира 60 % от жилищните сгради и 17 % от нежилищните сгради.

Хранително-вкусовата система все още не е начертала мерки за предотвратяване на разхищението на храни. Ниската степен на компостиране и анаеробно разграждане се смята за основна причина за малкия процент рециклирани биологични отпадъци. Що се отнася до биологичните отпадъци, България не разполага с достатъчен капацитет за разделно събиране и адекватно третиране на около 0,8 милиона тона. В страната са въведени правно обвързващи национални стандарти за качество на компоста и система за управление на качеството на компоста, произведен от разделно събрани биологични отпадъци, които се уреждат с Наредбата за разделно събиране на биологични отпадъци и третиране на биоразградимите отпадъци.

Графика A9.2: Третиране на битови отпадъци

Източник: Евростат.

Застроената среда продължава да изостря изчерпването на ресурсите въпреки неотдашните подобрения. България планира да подобри енергийните характеристики на най-малко 5 % от общата разгъната застроена площ на всички държавни сгради с отоплителни и охладителни системи. В

Продължава да съществува недостиг на финансиране в кръговата икономика, включително управлението на отпадъците. Ще бъдат необходими допълнителни инвестиции, за да се отговори на нарастващите нужди. Недостигът на финансиране се оценява на 65 милиона евро годишно между 2014 и 2020 г. През този период нуждите от инвестиции се оценяват на най-малко 354 милиона евро годишно, докато базовите инвестиционни равнища са 289 милиона евро годишно (вж. приложение 6). За постигането на целите на ЕС в областта на кръговата икономика ще бъдат необходими инвестиции в области като екопроектирането, ремонтирането, повторната употреба и вторичното производство, както и навлизането на нови бизнес модели. Необходими са допълнителни инвестиции за подобряване на инфраструктурата за разделно събиране и третиране на отпадъци с цел отпадъците да бъдат отклонени от депониране и изгаряне, като се обръща специално внимание на пластмасовите и биологичните отпадъци.

Таблица А9.1: **Общи и системни показатели за кръговост**

ОБЛАСТ	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ЕС-27	Последна година ЕС-27
Общо състояние на кръговата икономика								
Суровинен отпечатък (t на глава от населението)	17,5	18,3	21,2	21,7	20,7	-	13,7	2020
Ръст на годишна основа на заетите в кръговата икономика (%) ¹	2,3	-2,3	0,6	1,2	-	-	2,9	2019
Експлоатационен воден индекс WEI+ (%)	1,5	1,8	1,4	1,6	-	-	3,6	2019
Промишленост								
Производителност на ресурсите (стандарт на покупателната способност (СПС) на kg)	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	2,3	2021
Процент на кръгово използване на материалите (%) ²	4,4	3,5	2,5	2,3	5,9	4,9	11,7	2021
Коефициент на рециклиране (% от битовите отпадъци)	31,8	34,6	31,5	34,6	35,2	-	49,6	2021
Архитектурна среда								
Процент на възстановяване на отпадъци от строителство и разрушаване (%) ³	90,0	-	24,0	-	96,0	-	89,0	2020
Индекс на почвено запечатване (базова година = 2006) ⁴	104,5	-	106,9	-	-	-	108,3	2018
Хранително-вкусова промишленост								
Хранителни отпадъци (kg на глава от населението) ⁵	-	-	-	-	86,0	-	131,0	2020
Компостиране и разграждане (kg на глава от населението)	37,0	34,0	7,0	34,0	13,0	-	100,0	2021

1) Лица, заети в кръговата икономика. Проследени са само преките работни места в подбрани подсектори с кодове по НАСЕ Е, С, G и S; 2) процентът на кръгово използване на материалите измерва дела на материалите, оползотворени и въведени обратно в икономиката, в общото използване на материали, включително компостирането и анаеробното разграждане; 3) процентът на оползотворяване на отпадъците от строителство и разрушаване включва отпадъци, които са подготвени за повторна употреба, рециклирани или подлежат на оползотворяване на материали, включително чрез насипни дейности; 4) запечатване на почвите: колоната 2016 г. се отнася за данните от 2015 г.; 5) разхищението на храни включва първичното производство, преработката и производството, търговията на дребно и дистрибуцията, ресторантите и услугите в областта на храните, както и домакинствата.

Източник: Евростат, Европейска агенция за околната среда

Цифровата трансформация е от ключово значение за осигуряването на устойчива и конкурентоспособна икономика. В съответствие с програмата за политиката за цифровото десетилетие, и по-специално с целите на тази програма за цифрова трансформация до 2030 г., в настоящото приложение се описват резултатите на България в областта на цифровите умения, цифровата инфраструктура/свързаност и цифровизацията на предприятията и публичните услуги. Когато е целесъобразно, в него се посочва напредъкът по изпълнението на плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ). България заделя 26 % от целия си бюджет по ПВУ за цифрови технологии (1,6 милиарда евро) ⁽⁷³⁾.

Политическата програма за цифровото десетилетие очертава пътя за успешната цифрова трансформация на Европа до 2030 г. Програмата предоставя рамка за оценка на цифровата трансформация на ЕС и държавите членки, по-специално чрез индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI). Тя предоставя също възможност на ЕС и неговите държави членки да работят заедно, включително чрез многонационални проекти, за ускоряване на напредъка към цифровите и общите цели на цифровото десетилетие ⁽⁷⁴⁾. В по-общ план няколко аспекта на цифровата трансформация са от особено значение в настоящия контекст. През 2023 г., Европейската година на уменията, приоритет е изграждането на подходящ набор от умения, за да се използват пълноценно възможностите, които предлага цифровата трансформация. Едно население с цифрови умения засилва развитието и внедряването на цифрови технологии и води до повишаване на производителността ⁽⁷⁵⁾. Цифровите технологии,

инфраструктура и инструменти играят роля в основната трансформация, необходима за адаптиране на енергийната система към настоящите структурни предизвикателства ⁽⁷⁶⁾.

България отбелязва ниски резултати по отношение на цифровите умения. Едва около една трета от населението на България притежава основни цифрови умения, което е най-ниското ниво в ЕС. Процентът на специалистите в областта на ИКТ също е един от най-малките в ЕС, въпреки че делът на жените специалисти в областта на ИКТ е най-голям. Страната вече е приложила някои мерки по ПВУ, насочени към цифровите умения, включително реформа на висшето образование, с цел насърчаване на специализираното обучение в областта на ИКТ в средното образование.

България има смесени резултати в областта на цифровата инфраструктура/свързаност. Страната показва резултати много над средните за ЕС по отношение на покритието на фиксирани мрежи с много голям капацитет (ММГК), но под средните за ЕС по отношение на покритието на мобилни широколентови мрежи и предоставянето на радиочестотен спектър за 5G (63 % в сравнение с 68 %). Освен това резултатите на България са под средните за ЕС по отношение на общото 5G покритие, както и на 5G покритието в радиочестотния обхват 3,4–3,8 GHz, който е от съществено значение за създаването на възможности за авангардни приложения, изискващи голяма широчина на честотната лента. В съответствие със своя ПВУ България вече е въвела мерки за подобряване на свързаността си, например реформа за намаляване на таксите за радиочестотния спектър.

България отбелязва много ниски резултати по отношение на цифровизацията на предприятията. Едно от ключовите предизвикателства е въвеждането на цифрови технологии в предприятията (главно МСП), където процентът е един от най-ниските в ЕС. Въвеждането на модерни технологии (като големи информационни масиви, услуги за

⁽⁷³⁾ Делът на разпределените финансови средства, които допринасят за целите в областта на цифровите технологии, е изчислен въз основа на приложение VII към Регламента за МВУ.

⁽⁷⁴⁾ Целите на цифровото десетилетие, измерени чрез показателите на DESI и допълнителните източници на данни, са интегрирани до наличната понастоящем степен и/или се считат за особено важни в специфичния за държавата членка контекст.

⁽⁷⁵⁾ Вж. например ОИСП (2019 г.): Икономически перспективи според ОИСП, цифровизация и производителност: A story of complementarities, [OECD Economic Outlook, Volume 2019 Issue 1](https://www.oecd-ilibrary.org/publications/9789264300000) | (История на взаимни допълвания, ОИСП, Икономически перспективи, том 2019, брой 1). [OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd-ilibrary.org).

⁽⁷⁶⁾ Необходимостта и възможните действия за цифровизация на енергийната система са изложени в съобщението „Цифровизация на енергийната система — план за действие на ЕС“ (COM (2022) 552).

изчисления в облак и изкуствен интелект) също е много слабо.

В България резултатите по отношение на цифровизацията на публичните услуги са много ниски. Резултатът е много под средната стойност за ЕС за цифровите публични услуги за гражданите (60 спрямо 77), но е близо до средното за ЕС равнище за предприятията (81 спрямо 84). Процентът на ползвателите на електронното управление също е в застой през последните години — 32 % в сравнение със средната стойност за ЕС от 74 %. В страната е налице една схема за електронна идентификация (eID), за която е подадено уведомление съгласно Регламента относно електронната идентификация и удостоверителните услуги.

Таблица А10.1: Основни цели на цифровото десетилетие, наблюдавани от показателите на DESI

	България			ЕС	Цел на цифровото десетилетие до 2030 г. (ЕС)
	DESI 2021 г.	DESI 2022 г.	DESI 2023 г.	DESI 2023 г.	
Цифрови умения					
Поне основни цифрови умения	NA	31%	31%	54%	80%
% лица		2021	2021	2021	2030
ИКТ специалисти ⁽¹⁾	3,3%	3,5%	3,5%	4,5%	20 милиона
% от заетите лица на възраст 15—74 години	2020	2021	2021	2021	2030
Цифрова инфраструктура/свързаност					
Покритие с фиксирана мрежа с много голям капацитет (VHCN)	75%	81%	86%	73%	100%
% от домакинствата	2020	2021	2022	2022	2030
Покритие с оптични линии до сгради (FTTP) ⁽²⁾	75%	81%	86%	56%	-
% от домакинствата	2020	2021	2022	2022	2030
Общо покритие с 5G	0%	40%	67%	81%	100%
% от населените места	2020	2021	2022	2022	2030
Покритие с 5G мрежа, използваща радиочестотната лента 3,4—3,8 GHz	NA	NA	37%	41%	-
% от населените райони			2022	2022	2030
Цифровизация на бизнеса					
МСП с поне основно ниво на цифров интензитет	NA	NA	47%	69%	90%
% от МСП			2022	2022	2030
Големи информационни масиви ⁽³⁾	6%	6%	6%	14%	75%
% от предприятията	2020	2020	2020	2020	2030
Облак ⁽³⁾	NA	10%	10%	34%	75%
% от предприятията		2021	2021	2021	2030
Изкуствен интелект ⁽³⁾	NA	3%	3%	8%	75%
% от предприятията		2021	2021	2021	2030
Цифровизация на публичните услуги					
Цифрови публични услуги за гражданите	NA	59	60	77	100
Резултат (0 до 100)		2021	2022	2022	2030
Цифрови публични услуги за предприятията	NA	76	81	84	100
Резултат (0 до 100)		2021	2022	2022	2030
Достъп до електронни медицински досиета	NA	NA	NA	71	100
Резултат (0 до 100)			2023	2023	2030

1) Целта от 20 милиона представлява около 10 % от общата заетост.

2) Показателят за покритието с „оптична линия до помещенията“ е включен отделно, тъй като оценката му също ще бъде наблюдавана отделно и ще бъде взета предвид при тълкуването на данните за покритието на ММГК в цифровото десетилетие.

3) Поне 75 % от предприятията в Съюза използват в съответствие със стопанската си дейност една или повече от следните технологии: i) компютърни услуги „в облак“; ii) големи информационни масиви; iii) изкуствен интелект.

Източник: Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото.

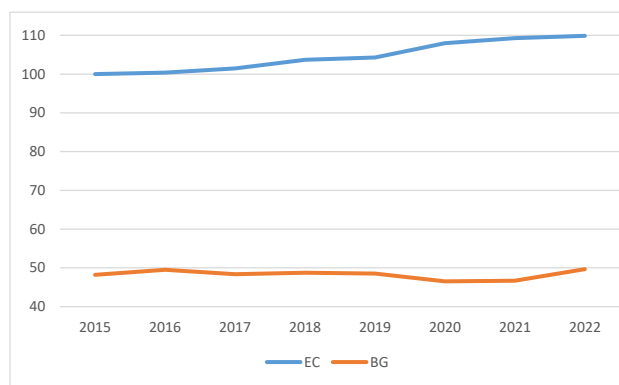

ПРИЛОЖЕНИЕ 11: ИНОВАЦИИ

В настоящото приложение е представен общ преглед на ефективността на българската система за научни изследвания и иновации, която е от съществено значение за осъществяването на двойния екологичен и цифров преход.

България все още е „нововъзникващ иноватор“; разликата между нейните резултати и средната стойност за ЕС продължава да се увеличава. Според изданието за 2022 г. на Европейския сравнителен доклад за иновациите⁽⁷⁷⁾, макар че резултатите на страната в областта на иновациите леко са се подобрили в сравнение с 2021 г., те все още са доста под средните за ЕС (45,2 % от резултатите на ЕС) и разликата между България и средната стойност за ЕС нараства. Повишаването на резултатите през 2022 г. (3,0 процентни пункта) се дължи на подобрените резултати на малките и средните предприятия (МСП) чрез иновации в бизнес процесите и сътрудничество на иновативни МСП с други.

Графика A11.1: Резултати в областта на иновациите 2015–2022 г.

Източник: Европейски сравнителен доклад за иновациите за 2022 г.

Публичните и частните инвестиции в НИРД остават критично ниски. Интензитетът на НИРД⁽⁷⁸⁾ е бил 0,77 % през 2021 г., което

⁽⁷⁷⁾ Европейски сравнителен доклад за иновациите, 2022 г., Профил по държави: България https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2022/ec_rtd_eis-country-profile-bg.pdf. ЕСДИ предоставя сравнителен анализ на постиженията в областта на иновациите в държавите от ЕС, включително относителните силни и слаби страни на техните национални системи за иновации (също в сравнение със средните стойности за ЕС).

⁽⁷⁸⁾ Определени като брутни вътрешни разходи за НИРД като процент от БВП.

представлява спад спрямо 2020 г. и все още е далеч от средната стойност за Европа (2,26 %) ⁽⁷⁹⁾. Докато инвестициите в НИРД бавно нарастват през последните години, през 2021 г. както публичните разходи за НИРД (0,26 % от БВП), така и разходите на стопанските предприятия за НИРД (0,51 % от БВП) намаляха, като и двата показателя останаха значително под средните стойности за ЕС — съответно 0,76 % и 1,49 %. Поради ниското равнище на публичните инвестиции по линия на НИРД в публичната научна база научният и технологичният потенциал на България остават до голяма степен неоползотворени. За да преодолее това ключово предизвикателство, България въведе целенасочени инвестиции в своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ), насочени към стимулиране на публичните и частните инвестиции в научни изследвания и иновации (НИИ), както и оптимизиране и засилване на трансфера на научноизследователски резултати и технологии. Освен това инвестициите подкрепят и иновативните МСП. И накрая, очаква се въвеждането на мрежа от висши училища в рамките на ПВУ да спомогне за ускоряване на развитието на изявени научноизследователски университети като пълноправни участници в средата за научни изследвания и иновации. Независимо от това, ще са необходими постоянни бюджетни задължения за финансиране на НИРД, за да може България да постигне целта си от 2 % интензитет на НИРД до 2025 г.⁽⁸⁰⁾

Слабите резултати на публичната система за научни изследвания, дължащи се по-специално на разпокъсаността на научноизследователския капацитет, са основна пречка. Българската система за научни изследвания продължава да води до изследователски резултати с ниско качество, както се вижда от дела на научните публикации на страната сред първите 10 % най-цитирани научни публикации в световен мащаб (2,7 % през 2019 г.), който остава най-ниският в ЕС. Ниското равнище на международните съвместни публикации като процент от общия брой публикации (40 % през 2021 г. в

⁽⁷⁹⁾ Европейски целеви показател за интензитет на НИРД: 3 %.

⁽⁸⁰⁾

<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&id=1231>

сравнение с 55,4 % средна стойност за ЕС) също отразява слабата интернационализация на българската система за научни изследвания. Тези слаби резултати са следствие главно на високата степен на разпокъсаност на системата за научни изследвания, както и на липсата на критична маса. България продължава да има фрагментирана система за научни изследвания, включваща 91 публични научноизследователски организации ⁽⁸¹⁾ (ПНО) и система за висше образование, състояща се от 51 висши училища (ВУ) ⁽⁸²⁾. Това ограничава капацитета за фокусиране и за генериране на нови знания и иновации. Освен това разделението между ВУ и ПНО възпрепятства прехода от фундаментални научни изследвания към пазара и създаването на ефективна система за финансиране, основана на резултатите.

Ограничените връзки между академичните среди и бизнеса продължават да бъдат сериозна пречка пред търговската реализация на резултатите от научните изследвания. Сътрудничеството между науката и бизнеса, отразено в дела на публично-частните научни съвместни публикации, остава в ниския край на скалата — 5,1 % в сравнение със средната стойност за ЕС от 7,1 %. Бизнес инвестициите в публичната научноизследователска и развойна дейност са трайно ниски (0,028 % през 2019 г. в сравнение със средната стойност за ЕС от 0,054 %), което показва, че българските предприятия не са склонни да търсят знания от публичните научноизследователски институции за своите иновационни дейности. Друг фактор за слабото въздействие на научните изследвания е ниската патентна активност с 0,5 заявки за патенти на милиард БВП в сравнение със средната стойност за ЕС от 3,5.

Липсата на критична маса в човешкия капитал продължава да бъде пречка за капацитета на България за научни изследвания и иновации. Броят на изследователите в публичния сектор на хиляда души от активното население е нисък — 2,6 в сравнение със средно 4 % за ЕС. Освен това делът на новозавършилите висше образование

в областта на науките и инженерството на хиляда души на възраст 25—34 години показва тревожна низходяща тенденция — 8 % през 2020 г. спрямо 11,4 % през 2010 г., и е под средната стойност за ЕС от 16 %. Това сочи, че България е изложена на риск от недостиг на умения, което би могло допълнително да възпрепятства способността ѝ да мобилизира своята система за научни изследвания и иновации, за да посрещне предизвикателствата на двойния преход.

⁽⁸¹⁾ <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/501911605783029938/enhancing-the-contribution-of-bulgaria-s-public-research-to-innovation-a-survey-based-diagnostic>

⁽⁸²⁾ <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34790>

Таблица А11.1: Ключови показатели за иновациите

България	2010	2015	2019	2020	2021	Средно за ЕС (1)
Ключови показатели						
Интензитет на НИРД (разходи за НИРД като % от БВП)	0,56	0,95	0,83	0,85	0,77	2,26
Публични разходи за НИРД като % от БВП	0,28	0,25	0,27	0,27	0,26	0,76
Разходи на предприятията за НИРД като % от БВП	0,28	0,70	0,56	0,57	0,51	1,49
Качество на системата за НИИ						
Научни публикации на страната в първите 10 % от най-цитираните световни публикации като % от общите публикации на страната	3,1	2,5	2,7	:	:	9,8
Заявки за патенти по Договора за патентно коопериране на милиард БВП (в ППС)	0,4	0,6	0,5	:	:	3,3
Сътрудничество между академичните среди и бизнеса						
Публично-частни научни съвместни публикации като % от общите публикации	4,2	5,8	4,9	4,3	5,1	7,1
Публични разходи за НИРД, финансирани от предприятия (национални) като % от БВП	0,016	0,017	0,028	:	:	0,054
Наличност на човешки капитал и умения						
Нови завършили наука и инженерство на хиляда души на възраст 25-34 г.	11,4	11,4	9,0	8,0	:	16,0
Публична подкрепа за разходите на предприятията за НИРД						
Обща подкрепа на публичния сектор за разходите на предприятията за НИРД като % от БВП	:	0,025	0,018	:	:	0,194
Разходи на предприятията за НИРД, финансирани от публичния сектор (национален и чуждестранен) като % от БВП	:	0,025	0,018	0,16	:	0,104
Екоинновации						
Дял от екологичните патенти от общите заявки за патенти, подадени по Договор за патентно коопериране (%)	10,2	28,7	12,9	:	:	13,3
Финанси за иновации и икономическо обновление						
Рисков капитал (пазарна статистика) като % от БВП	0,015	0,011	0,009	0,010	0,020	0,074
Заетост в бързорастящи предприятия в 50 % от най-иновативните сектори	6,2	6,6	6,6	:	:	5,5

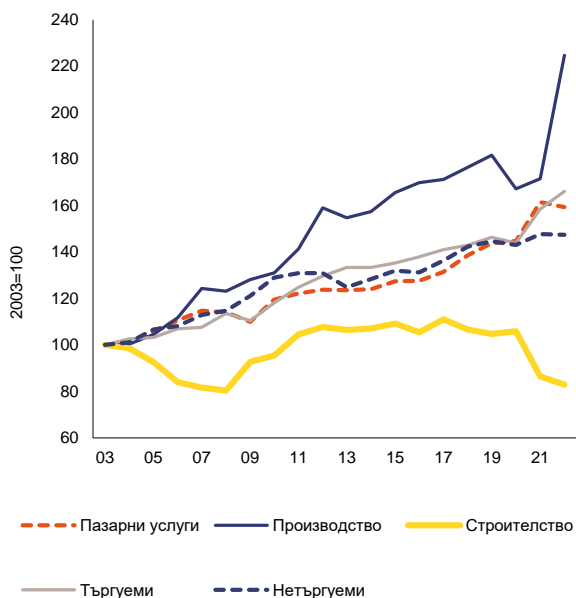
1) Средна стойност за ЕС за последната налична година или за годината с най-голям брой данни за държавите

Източник: Евростат, ОИСР, ГД „Съвместен изследователски център“, Science-Metrix (база данни Scopus и статистическа база данни на ЕПВ за патентите), Invest Europe.

Нестабилната и несигурна политическа ситуация в България, както и енергийната криза поставят предизвикателства пред потенциала за производителност и конкурентоспособността на предприятията.

Частните инвестиции, особено в нежилищното строителство, машините и оборудването, намаляват от 2021 г. насам, отчасти поради повишената политическа несигурност и нуждите от инфраструктура. Въпреки това като цяло реалната производителност на труда показва стабилно увеличение от 2012 г. насам, което се дължи главно на производствения сектор (вж. графика A12.1). Според Евростат обаче номиналната производителност на труда на отработен час достига едва 53,4 % от равнището за ЕС през 2022 г. (по стандарти на покупателната способност). В същото време недостигът на работна ръка, особено в сектора на услугите, но също и инфлационната индексация на някои номинални заплати оказват натиск за повишаване на заплатите и разходите за труд за единица продукция. Страната е регистрирала едни от най-големите увеличения на разходите за труд за единица продукция през последните пет години в ЕС.

Графика A12.1: **Производителност на труда на човек по сектори**

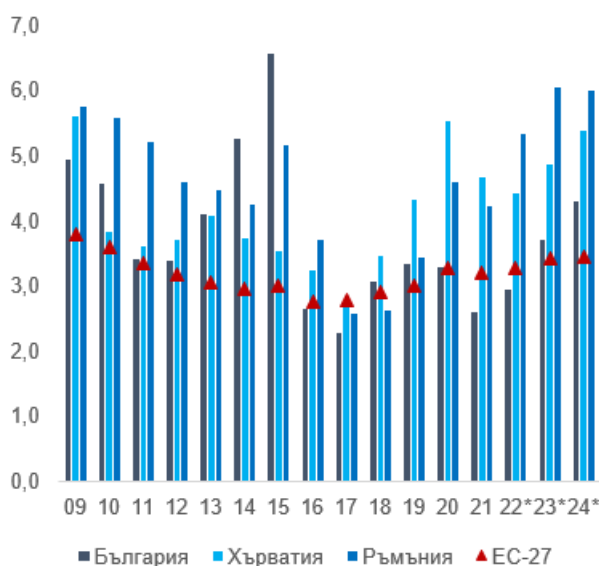

Източник: Европейска комисия

Тенденцията при публичните инвестиции е слаба. Това може отчасти да се обясни със закъснения при изпълнението на инфраструктурни проекти поради политическа

несигурност. Въпреки че ръстът на публичните инвестиции е средно по-висок от средния за ЕС през последните пет години (1,2 % спрямо 0,5 % от БВП), той до голяма степен се дължи на финансирането от ЕС. Налице е значителна разлика, когато се прави сравнение на държавните инвестиции със сходни държави като Румъния и Хърватия (вж. графика A12.2). Според оценката на МВФ за управлението на публичните инвестиции (PIMA)⁽⁸³⁾ съществува значителен недостиг на ефективност, особено при планирането на проекти, възлагането на обществени поръчки и последващите одити.

Графика A12.2: **Държавни инвестиции**

(*) Прогноза

Източник: Европейска комисия

Докато високите цени на енергията увеличават производствените разходи на българските предприятия, производството на лигнитни въглища стана рентабилно за кратък период от време. Средната годишна стойност на цените на производител в промишлеността се е увеличила значително през 2022 г. (37,8 % спрямо 15,3 % през 2021 г.) — годишните цени на енергийните стоки рязко са се увеличили, а именно със 135 % през септември 2022 г. В съчетание със значителния недостиг на материали и работна ръка тези промени на цените оказват сериозно отрицателно влияние върху производствения

⁽⁸³⁾ Hallaert, J.J. и Primus, K. (2022), Strengthening Public Expenditure efficiency: Investment and Social Spending in Bulgaria (Укрепване на ефективността на публичните разходи: инвестиции и социални разходи в България), МВФ WP/22/100.

капацитет на българските предприятия. Смушенията в световната верига на доставки, дължащи се и на войната в Украйна, и очакванията за по-нататъшно увеличение на цените доведоха до натрупването и складирането на запаси от суровини, стоки и крайни продукти, с което отчасти се обяснява повишеният принос на запасите за годишния растеж на БВП, особено през първата половина на 2022 г. На този фон, поради високите цени на енергията и трудностите при доставките на нефт и газ, замърсяващите електроцентрали на лигнитни въглища в България временно станаха печеливши, както и възможен начин за обезпечаване на енергийните доставки. Това обаче противоречи на стимулите за инвестиране във възобновяеми енергийни източници и намаляване на относително високите емисии на парникови газове в страната. (вж. приложение 6).

Българските фирми са все по-загрижени във връзка с несигурната икономическа среда и недостига на работна сила. Според краткосрочните бизнес показатели, публикувани от Европейската комисия и българския Национален статистически институт, недостигът на (квалифицирана) работна ръка и несигурното икономическо развитие са сред най-често посочваните фактори, възпрепятстващи икономическата дейност, и представляват значителни пречки пред растежа на производителността. Наличието на квалифициран персонал представлява дългосрочна пречка пред инвестициите за 88 % от дружествата в инвестиционното проучване на ЕИБ.⁽⁸⁴⁾ Намирането на квалифициран персонал и опитни ръководители, както и намирането на клиенти са основните проблеми за българските МСП — съответно 23 % и 16 % от МСП съобщават за тези специфични трудности според проучването за достъпа на предприятията до финансиране (SAFE)⁽⁸⁵⁾.

Що се отнася до търговията със стоки, България е сравнително добре интегрирана в единния пазар, но интеграцията на търговията с услуги, както и транспонирането и правилното прилагане

⁽⁸⁴⁾ Инвестиционно проучване на ЕИБ за 2022 г.: преглед на Европейския съюз.

⁽⁸⁵⁾ Европейска комисия (2022 г.). Проучване за достъпа на предприятията до финансиране (SAFE), Аналитичен доклад за 2022 г.

на правилата на ЕС изостават. След като българската търговия със стоки и услуги с държавите от ЕС достигна около 61,9 % от общата търговия на България през 2020 г., нейният дял спадна до 57,9 през 2022 г. Германия, Италия и Румъния са основните експортни партньори от ЕС. България би могла да увеличи пазарния си дял за износ на хранителни продукти, неблагородни метали и камъни, цимент, керамични и стъклени продукти. По отношение на ЕС само 18 % (13 %) от общия износ (внос) на България са за услуги (главно пътнически и транспортни услуги), а с дял от 6 % интеграцията на търговията с услуги е ниска в сравнение със средната стойност за ЕС от 14,5 %. Що се отнася до прилагането на правото на ЕС, дефицитът на България при транспонирането (процентът на всички директиви, които не са транспонирани в националното законодателство) достигна най-високото си докладвано досега равнище от 2,2 % (1,6 % през 2020 г.). Освен това дефицитът при съответствието (процентът на всички неправилно транспонирани директиви) също се увеличи през последните три години, достигайки 2,1 %, което е най-високият дефицит на България досега и третият най-висок сред държавите членки.

Административните тежести преобладават в областта на регулирането на стопанската дейност, рестриктивността на регулираните професии и издаването на разрешения за инсталиране на възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Стопанските разпоредби и административните пречки възпрепятстват 49 % от предприятията при дългосрочните инвестиции (ЕИБ 2022), докато 9 % от МСП посочват „регулирането“ като един от най-неотложните проблеми (SAFE 2022). Освен това 53 % от анкетираните инвеститори⁽⁸⁶⁾ не са уверени, че техните инвестиции са защитени от закона и съдилищата в България. Половината от тях посочват като една от причините за своите опасения „непредвидимо, непрозрачно административно поведение и трудности при оспорване на административни решения в съда“.

Регулаторните ограничения в България са по-високи от средните за ЕС за редица регулирани професии, особено адвокати,

⁽⁸⁶⁾ Информационно табло на ЕС в областта на правосъдието.

архитекти, строителни инженери и екскурзоводи. Това възпрепятства тяхната конкурентоспособност и интеграция в единния пазар.⁽⁸⁷⁾ Адвокатите в България подлежат на специфични изисквания, правила за несъвместимост и мултидисциплинарни ограничения, както и забрани за търговски съобщения. Това би могло да засегне потенциала на този сектор за иновации и внедряване на цифрови решения и нови бизнес модели.

Друга област, в която има административна тежест, е издаването на разрешения за възобновяеми енергийни източници (ВЕИ). Според междинния доклад RES Simplify⁽⁸⁸⁾ са установени няколко области за подобрене, сред които въпросите, свързани с процесите, въпросите, свързани с трети страни/заинтересовани страни, и въпросите, свързани с мрежата. Като последващо действие инициативата на РГПЕП (работна група за правоприлагане в областта на единния пазар) има за цел да премахне свързаните с процесите пречки, за да се увеличи инсталираната мощност от възобновяеми източници за електроенергия, която е под средната стойност за ЕС (вж. таблица A12.1). Българските национални органи обаче считат, че всички установени пречки, представени от РГПЕП, не са от значение.

Българската система за обществени поръчки продължава да буди безпокойство въпреки известния напредък и усилията за реформиране на регулаторната рамка. Настоящото равнище на конкурентоспособност в областта на обществените поръчки остава ниско, което се вижда от няколко показателя. Процентът на единствени оферти е 34 %, което

означава, че за една трета от офертите е подадена само една оферта. Освен това една четвърт от всички процедури са неуспешни, тъй като не е подадена оферта, и 23 % от договорите са възложени без конкурс, т.е. въз основа на процедура на договаряне без публикуване. Като цяло българското законодателство в областта на обществените поръчки продължава да бъде сложно и относително нестабилно.

Въпреки че закъснелите плащания засягат по-малък брой български МСП от средния за ЕС, повечето предприятия се тревожат за въздействието на регулирането и общото икономическо развитие върху техните плащания и плащанията на техните клиенти. Намалващ брой български МСП посочват просрочените плащания като проблематични (25 % през 2022 г. спрямо 33 % през 2021 г.), което е много под 43 % средно за ЕС⁽⁸⁹⁾. Предприятията обаче смятат, че регулирането (66 %), нарастващата инфлация (62 %) и смущенията във веригата на доставки (58 %) са основните пречки пред своевременното изплащане на задълженията от страна на техните клиенти. За 74 % и 64 % от предприятията съответно кредитните загуби и несъстоятелността на клиенти представляват проблем.⁽⁹⁰⁾ Нарастващият брой фалити на предприятия, дължащи се главно на декларации за несъстоятелност в секторите на търговията на едро и дребно⁽⁹¹⁾, показва възникването на проблем.

⁽⁸⁷⁾ Европейска комисия (2021 г.). [Съобщение относно актуализиране на препоръките за реформи при регламентирането на професионалните услуги](#), COM(2021) 385, 9.7.2021 г.

⁽⁸⁸⁾ Европейска комисия, генерална дирекция „Енергетика“, Tallat-Kelpšaitė, J., Brückmann, R., Banasiak, J., et al. (2022) Technical support for renewables policy development and implementation: simplification of permission and administrative procedures for renewables installations (RES simplify): interim report (Техническа подкрепа за разработване и прилагане на политика в областта на възобновяемите енергийни източници: опростяване на разрешенията и административните процедури за инсталации за енергия от възобновяеми източници (опростяване на ВЕИ): междинен доклад). Служба за публикации на Европейския съюз.

⁽⁸⁹⁾ Проучване относно достъпа на предприятията до финансиране (SAFE) от 2022 г.

⁽⁹⁰⁾ INTRUM (2022). European Payment Report (Европейски доклад за плащанията).

⁽⁹¹⁾ Евростат (2022 г.). [STS_RB_Q].

Графика A12.3: Бизнес среда и движещи сили на производителността

Източник: 1) % от БВП, Евростат, 2021 г.;
2) съставен показател, Европейски инвестиционен фонд, Индекс за достъп до финансиране, 2021 г.;
3) средно забавяне на плащанията в брой дни, 2022 Intrum;
4) % от предприятията в производството, изправени пред ограничения, проучване на Европейската комисия сред бизнес потребителите, 2022 г.;
5) дял на договорите, възложени с един оферент, Информационно табло за единния пазар, 2022 г.

Таблица А12.1: Промисленост и единен пазар

	ОБЛАСТ НА ПОЛИТИКАТА	ПОКАЗАТЕЛ	2018	2019	2020	2021	2022	Средно за ЕС-27 (*)
ВОДЕЩ ПОКАЗАТЕЛ	Икономическа структура	Нетни частни инвестиции, ниво на частния дялов капитал, без амортизационните отчисления, % от БВП ⁽¹⁾	4,6	4,5	4,6	3	0,9	3,4
		Нетни публични инвестиции, ниво на публичния дялов капитал, без амортизационните отчисления, % от БВП ⁽¹⁾	0,4	0,7	0,6	0,1	0,6	0,6
		Реална производителност на труда на човек в промишлеността (% на годишна база) ⁽²⁾	-0,8	0,1	-5,4	4,7	15	1,4
	Разходна конкурентоспособност	Номинални разходи за труд за единица продукция в промишлеността (% на годишна база) ⁽²⁾	9	5,9	13,1	5	14,5	2,9
УСТОЙЧИВОСТ	Недостиг	Недостиг на материали (промишленост), дружества, изправени пред ограничения, % ⁽³⁾	5	3	4	7	12	47
		Недостиг на работна ръка чрез данни от наблюдение (промишленост), дружества, изправени пред ограничения, % ⁽³⁾	44	42	30	30	35	28
		Процент на свободните работни места (частностопански сектор на икономиката) ⁽⁴⁾	0,7	0,7	0,6	0,7	0,8	3,1
	Стратегически зависимости	Концентрация в избрани суровини, индекс на вносната концентрация въз основа на кошница от суровини от критично значение ⁽⁵⁾	0,16	0,15	0,15	0,15	0,15	0,18
		Инсталирани мощности за електроенергия от възобновяеми енергийни източници, % от общото производство на електроенергия ⁽⁶⁾	46	46,3	47,8	48,5	n.a.	50,9
ЕДИНЕН ПАЗАР	Интеграция на единния пазар	Интеграция на търговията на ЕС, % ⁽⁷⁾	39,5	37,7	34,2	37,9	39,4	45,8
	Ограничения	Индекс на ограничаване на търговията с услуги в ЕИП ⁽⁸⁾	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	0,05
	Обществени поръчки	Процедури с една оферта, % от всички изпълнители ⁽⁹⁾	23	27	26	32	34	29
БИЗНЕС СРЕДА - МСП	Пречки пред инвестициите	Въздействие на регулирането върху дългосрочните инвестиции, % от фирмите, които отчетат регулирането на бизнеса като основна пречка ⁽¹⁰⁾	27,9	28,1	20,6	24,9	25,4	29,6
	Бизнес демография	Фалити, индекс (2015=100) ⁽¹¹⁾	118	129,3	107,9	116	131,9	86,8
		Регистрации на фирми, индекс (2015=100) ⁽¹¹⁾	100,3	93,6	70,6	79,7	80,3	121,2
	Забавени плащания	Изоставане на плащанията - между предприятия, разлика в дни между предложеното и реалното плащане ⁽¹²⁾	-4	0	17	15	14	13
		Изоставане на плащанията - публичен сектор, разлика в дни между предложеното и реалното плащане ⁽¹²⁾	0	4	22	10	15	15
		Дял на МСП, получили забавени плащания през последните 6 месеца, % ⁽¹³⁾	n.a.	34,5	30,3	32,4	25,1	43
	Достъп до финансиране	Индекс на достъп до финансиране на ЕИФ - заеми, комбиниран: Външно финансиране на МСП през последните 6 месеца, стойности на индекса между 0 и 1 ⁽¹⁴⁾	0,27	0,34	0,38	0,4	n.a.	0,46
Индекс на достъп до финансиране на ЕИФ - собствен капитал, комбиниран РК/БВП, ППП/БВП, МСП, използващи собствен капитал, стойности на индекса между 0 и 1 ⁽¹⁴⁾		0,1	0,05	0,06	0,05	n.a.	0,23	

(*) последна налична година

Източник: 1) АМЕСО, 2) Евростат: NAMA_10_LP_A21, 3) ECFIN BCS, 4) Евростат: jvs_a_rate_r2, 5) COMEXT, 6) Евростат: nrg_inf_erc, 7) Евростат: BOP_C6_A, 8) ОИСР, 9) Информационно табло за единния пазар, 10) Проучване на ЕИБ, 11) Евростат: sts_rb_a, 12) Intrum, 13) Проучване SAFE, 14) ЕИФ, МСП, Индекс за достъп до финансиране.

В настоящото приложение са представени резултатите от дейността на публичната администрация на България, която е от съществено значение за предоставянето на услуги и провеждането на реформи. Общата административна ефективност остава значително под средната за ЕС ⁽⁹²⁾. Кратките политически цикли през последните години възпрепятстваха разработването и изпълнението на реформи, включително мерки за административно опростяване, цифровизация и повишаване на квалификацията на държавните служители.

България отбелязва бавен напредък по отношение на цифровата трансформация на своята администрация. Въпреки че това е основна област на реформи и инвестиции, резултатите на България са под средните за ЕС по всички показатели за електронното управление (таблица A13.1 и приложение 10). В рамките на българския план за възстановяване и устойчивост бяха изготвени законодателни изменения за цифровизацията на регистъра на недвижимите имоти. За да се улесни допълнително цифровият обмен на информация и да се подобри сигурността в администрацията, правителството предложи изменения на Закона за електронното управление. Планира се ключови услуги за гражданите и предприятията да бъдат обединени в десет житейски събития.

Изготвянето и прилагането на политиките продължават да бъдат слаби, въпреки че резултатите в областта на регулаторното управление са около средните за ЕС. Основните предизвикателства са ограничената координация и липсата на съгласуваност на политиките ⁽⁹³⁾. Насочени към преодоляване на слабостите в изпълнението на оценките на въздействието и последващите оценки са промени в институционалната структура, създаването на професионални мрежи, както и други мерки. Прозрачността на обществените

консултации от страна на Парламента е незадоволителна въпреки промените в Правилника за дейността. Това оказва отрицателно въздействие върху качеството на законодателството, особено като се има предвид рязкото увеличаване на броя на законодателните инициативи ⁽⁹⁴⁾. Допълнителни мерки в рамките на плана за възстановяване и устойчивост имат за цел да подобрят стратегическото планиране.

Качеството на правосъдната система е изправено пред няколко предизвикателства. Цифровизацията на правосъдието изостава. Инвестициите в рамките на плана за възстановяване и устойчивост са в ход и е въведена възможността за кандидатстване за правна помощ онлайн. Беше въведен и нов закон за правната помощ, който разширява кръга на лицата, които ще имат право да получават правна помощ. Административните съдилища остават сред най-ефективните в ЕС (средно 125 дни за решаване на дела на първа инстанция, 61 дни за втора инстанция и 103 дни за трета инстанция). Поради липсата на данни относно продължителността на спорните и на безспорните граждански и търговски дела (на първа и втора инстанция) обаче не е възможно да се направи точна оценка на цялостната ефикасност на съдебната система. Продължават да съществуват опасения относно независимостта на съдебната власт ⁽⁹⁵⁾.

⁽⁹²⁾ Показатели за управлението в световен мащаб, данни за 2021 г. (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/>).

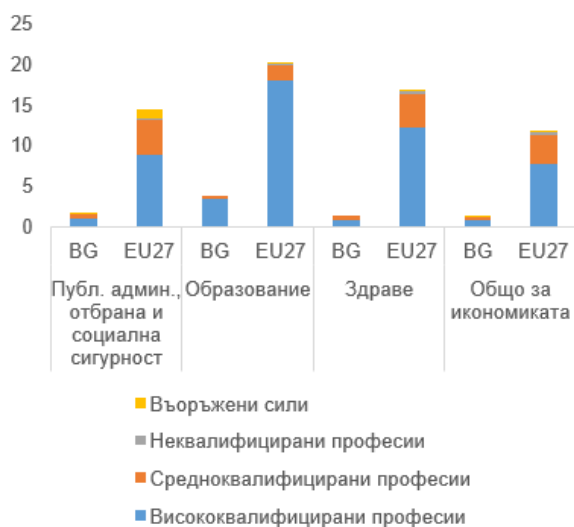
⁽⁹³⁾ ОИСП (2022 г.), Centre of government scan of Bulgaria: Strengthening strategic decision-making at the centre of government (Скенер на правителствения център на България: укрепване на стратегическото вземане на решения в правителствения център), OECD Public Governance Policy Papers, № 19, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/464a42b5-en>.

⁽⁹⁴⁾ Национален център за парламентарни изследвания (2023 г.), Изследване на законодателната дейност на 48-то Народно събрание. На разположение на адрес: <https://www.parliament.bg/bg/ncpi>

⁽⁹⁵⁾ За по-подробен анализ на работата на съдебната система в България вж. [Информационното табло на ЕС в областта на правосъдието](#) за 2023 г. (предстои да бъде публикувано) и главата за България в [Доклада относно върховенството на закона](#) за 2023 г. (предстои да бъде публикуван).

Графика A13.1: **България. Процент на участие на лицата на възраст 25—64 години в обучението за възрастни (%) по сектори и професии**

1) Данни за 2022 г.

Източник: Европейска комисия, въз основа на „Проучване на работната сила“.

Съществуват трудности при осигуряването на достатъчен капацитет и умения. Делът на служителите с висше образование в публичната администрация (57,5 %) е над средния за ЕС (52 %). Налице е обаче видима разлика в участието на държавните служители в обучението за възрастни: 2,2 % в България спрямо средната стойност за ЕС от 16,9 % (графика A13.1). Съотношението между 25—49 и 50—64 години е намаляло видимо през 2022 г. (таблица A13.1). Въпреки че националните проучвания на персонала показват, че държавните служители са силно мотивирани⁽⁹⁶⁾, броят на незаетите свободни работни места показва ниска привлекателност на публичната администрация като работодател. За да се справи с недостига на персонал, правителството въведе програма за стажове за млади специалисти. Равенството между половете на висши длъжности е високо, но се наблюдава низходяща тенденция.

⁽⁹⁶⁾ Институт по публична администрация, 2022 г., Барометър на ENGAGEMENT: Четвърто национално проучване за отношението на държавните служители. На разположение на адрес: https://www.ipa.government.bg/sites/default/files/barometerengagement_2022_en.pdf

Таблица А13.1: Показатели за публичната администрация

BG Показател ⁽¹⁾	2017	2018	2019	2020	2021	2022	ЕС-27 ⁽²⁾
Електронно управление и отворени публични данни							
Дял на лицата, които са използвали интернет през							
1 последната година за взаимодействие с публични органи (%)	31,4	33,0	36,0	36,3	34,0	N/A	64,8
2 Общ резултат на референтния показател за електронно управление ⁽³⁾	N/A	N/A	N/A	59,8	61,4	N/A	70,8
3 Отворени данни и индекс на зрялостта на портала	N/A	0,7	0,6	0,8	0,8	0,8	0,8
Степен на завършено образование, учене за възрастни, равна представеност на жените и мъжете и застаряване							
4 Дял на служителите на публичната администрация с висше образование (нива 5-8, %)	55,3	55,0	55,8	55,6	56,3	N/A	49,9
5 Степен на участие на служителите в публичната администрация в учене за възрастни (%)	1,7	1,8	1,8	N/A	1,7	N/A	14,4
6 Равна представеност на жените и мъжете на висши държавни длъжности	0,4	3,4	8,2	8,8	19,0	11,0	12,0
7 Съотношение на лицата на възраст 25-49 към тези на възраст 50-64 в сектор по NACE O	2,3	1,8	1,9	2,0	1,9	N/A	1,5
Публично финансово управление							
8 Индекс на средносрочната бюджетна рамка	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	N/A	0,7
9 Индекс на силата на фискалните правила	2,7	2,7	2,7	2,8	2,8	N/A	1,5
Основано на факти създаване на политики							
10 Регулаторна политика и управление	1,75	N/A	N/A	N/A	1,83	N/A	1,7

⁽¹⁾ Високите стойности означават добро изпълнение, с изключение на показател № 6. ⁽²⁾ Стойност за 2022 г. Ако не е налична, се показва стойността за 2021 г. ⁽³⁾ Измерва насочеността към потребителите (включително на трансграничните услуги) и прозрачността на цифровите обществени услуги, както и наличието на ключови фактори за предоставянето на тези услуги. ⁽⁴⁾ Определя се като абсолютната стойност на разликата между дела на мъжете и жените, заемащи висши държавни длъжности.

Обозначения: (b) прекъсвания в динамичните редове; (d) определението се различава; (u) ниска надеждност.

Източник: Проучване относно използването на ИКТ, Евростат (№ 1); доклад със съпоставителни данни за електронното управление (№ 2); доклад за зрелостта на отворените данни (№ 3); проучване на работната сила, Евростат (№ 4, 5, 7), Европейски институт за равенство между половете (№ 6); база данни за фискалното управление (№ 8, 9); показатели на ОИСР за регулаторната политика и управлението (№ 10).

ANNEX 14: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗАЕТОСТТА, УМЕНИЯТА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА В КОНТЕКСТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЛЪБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА

Европейският стълб на социалните права е ориентиран за възходящо сближаване с цел постигане на по-добри условия на живот и труд в ЕС. В настоящото приложение е представен преглед на напредъка на България в прилагането на 20-те принципа на стълба и водещите и националните цели на ЕС за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността.

Таблица A14.1: Набор от социални показатели за България

Област на политиката	Водещ показател					
Равни възможности и достъп до пазара на труда	Преждевременно напускащи системата на образованието и обучението (% от населението на възраст 18-24, 2022 г.)	10,5				
	Дял на лицата, които имат основни или над основни общи цифрови умения (% от населението на възраст 16-74, 2021 г.)	31,18				
	Дял на NEET сред младежите (% от населението на възраст 15-29, 2022 г.)	15,1				
	Разлика в заетостта между жените и мъжете (процентни пунктове, 2022 г.)	7,7				
	Квинтилно съотношение на доходите (S80/S20, 2021 г.)	7,45				
Динамични пазари на труда и справедливи условия на труд	Коефициент на заетост (% от населението на възраст 20-64, 2022 г.)	75,7				
	Коефициент на безработица (% от активното население на възраст 15-74, 2022 г.)	4,3				
	Трайна безработица (% от активното население на възраст 15-74, 2022 г.)	2,3				
	Ръст на БРДД на глава от населението (2008=100, 2021)					
Социална закрила и приобщаване	Дял на лицата, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от общото население, 2021 г.)	31,7				
	Дял на децата, изложени на риск от бедност или социално изключване (% от населението на възраст 0-17, 2021 г.)	33				
	Въздействие на социалните трансфери (различни от пенсии) върху намаляването на бедността (% намаляване на хората, изложени на риск от бедност, 2021 г.)	29,84				
	Разлика в заетостта между хората със и без увреждания (процентни пунктове, 2021 г.)	22,1				
	Степен на прекомерни жилищни разходи (% от общото население, 2021 г.)	11,6				
	Деца под 3-годишна възраст в системата за професионални грижи за деца (% от населението на възраст под 3 г., 2021 г.)	18,7				
	Неудовлетворена по собствена преценка потребност от медицински грижи (% от населението на възраст над 16 г., 2021 г.)	1				
Критична ситуация	За наблюдение	Слаби, но с подобряващи се стойности	Добри, но изискващи наблюдение	Средно положение	По-добри от средното	С на Я-добри резултати

Актуализация от 27 април 2023 г. Държавите членки са класифицирани в набора от социални показатели в съответствие със статистическа методика, съгласувана с Комитета по заетостта и Комитета за социална закрила. Тя разглежда заедно равнищата и промените на показателите в сравнение със съответните средни стойности за ЕС и класифицира държавите членки в седем категории. За подробности относно методиката, моля, направете справка в Съвместния доклад за заетостта за 2023 г. Поради промени в определението на показателя за равнището на цифровите умения на отделните лица през 2021 г., по изключение при оценката на този показател се използват само равнища; NEET: незаети с работа, учене и обучение; БРДД: брутен располагаем доход на всяко домакинство.

Източник: Евростат.

Пазарът на труда в България отбелязва високи резултати през 2022 г., но продължават да съществуват предизвикателства за младите хора, които не участват в никаква форма на заетост, образование или обучение (NEET), нискоквалифицираните лица и ромите. Въпреки че икономическият растеж се забави през 2022 г., равнището на заетост нарасна от 73,4 % през третото тримесечие на 2021 г. на 76,7 % през четвъртото тримесечие на 2022 г., с 1,9 процентни пункта над средното за ЕС и с 2,8 процентни пункта по-високо, отколкото през четвъртото тримесечие на 2019 г. Равнището на заетост на хората с увреждания също продължи възходящата си тенденция, намалявайки разликата с хората без увреждания от 33 процентни пункта през 2020 г. на 22,1 процентни пункта през 2021 г., което е малко под средното за ЕС (23,1 процентни пункта). Въпреки това равнището на заетост (възрастова група 20–64 години) на нискоквалифицираните лица (ISCED 0–2) през 2022 г. беше 50,2 %, което е под средното за ЕС (57,2 %) и е с 39,7 процентни пункта по-ниско от равнището за висококвалифицираните лица (89,9 % за ISCED 5–8). Равнището на безработица спадна до рекордно ниско равнище от 4,3 % през 2022 г. В същото време делът на младите хора (на възраст 15–29 години) NEET остана висок (15,1 % през 2022 г. спрямо 11,7 % в ЕС). През 2021 г. едва 47 % от ромското население е извършвало някаква форма на платена работа⁽⁹⁷⁾. Все още съществуват големи регионални различия с разлика в заетостта от 15,0 процентни пункта през 2022 г. между северозападните и югозападните региони (вж. приложение 17).

Отрицателните демографски тенденции са основно предизвикателство за България и рискуват допълнително да задълбочат недостига на работна ръка. Населението в трудоспособна възраст (15–64 години) е намаляло с 958 501 души (19,1 %) между 2011 г. и 2021 г.⁽⁹⁸⁾. Неактивното население е

⁽⁹⁷⁾ Агенция на Европейския съюз за основните права, Проучване на ромите, 2021 г. Служба за публикации на Европейския съюз.

⁽⁹⁸⁾ Източник: Преброяване — статистика, 2021 г. <https://census2021.bg>

било 21,0 % през 2022 г., което е малко над средното за ЕС (20,6 %). Съчетанието от силни и стабилни неблагоприятни демографски тенденции и високи равнища на неактивност за някои групи подчертава необходимостта публичните служби по заетостта и социалните служби да подкрепят активизирането и пригодността за заетост на уязвимите и слабо представените групи. Общият процент на свободните работни места в България е относително нисък (0,8 % спрямо 2,9 % в ЕС през четвъртото тримесечие на 2022 г.). Много работодатели обаче съобщават за трудности при намирането на подходящи служители, особено в секторите на строителството, образованието и здравеопазването; през 2023 г. се очаква да са необходими общо 200 000 допълнителни работници⁽⁹⁹⁾. С подкрепата на Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) и Механизма за възстановяване и устойчивост (МВУ) България прие мерки за насърчаване на активизирането, пригодността за заетост, повишаването на квалификацията и преквалификацията с цел постигане на напредък по отношение на националната цел за равнището на заетост от 79 % до 2030 г.

Ниските нива на основни и цифрови умения и слабото участие на възрастните в ученето създават пречки пред пригодността за заетост и растежа. През 2022 г. участието на възрастните (възрастова група 25—64 години) във възможностите за обучение през последните 4 седмици е било значително по-ниско от средното за ЕС (1,7 % спрямо 11,9 %). Освен това през 2021 г. 31 % от българското население съобщава, че притежава поне основни цифрови умения, което е доста под средното за ЕС равнище от 54 %. България задели финансиране от ЕСФ+ и МВУ за, наред с другото, създаване на платформа за учене за възрастни и предоставяне на обучение за цифрови умения на най-малко 661 000 души. Въпреки че националният план за заетостта от 2022 г. увеличи бюджета за всички мерки на пазара на труда, акцентът остава върху прякото създаване на работни места (84 %) и все още не е достатъчен за обучението (4 %). Интеграцията на хората, бягащи от войната в Украйна, може да допринесе за преодоляване на недостига на работна ръка и умения в България. Очаква се по-нататъшните усилия за преодоляване на

недостига на умения и за развитие на добре образована работна сила да спомогнат за постигането на националната цел за уменията от 35,4 % до 2030 г.

Таблица А14.2: **Положение на България по отношение на целите за 2030 г. в областта на заетостта, уменията и намаляването на бедността**

Показатели	Последни данни	Тенденция (2015–2022 г.)	Национална цел до 2030 г.	Цел на ЕС до 2030 г.
Заетост (%)	75,7 (2022)		79	78
Учене за възрастни ¹ (%)	11,8 (2016)		35,4	60
Намаляване на бедността ²	-118 (2021)		-787	-15 000

Базовите стойности са 2019 г. за равнището на заетост, 2016 г. за участието на възрастните в ученето, а референтната година за ИРБИ е 2019 г. Последните стойности са 2021 г. за равнището на заетост (годишно), 2016 г. за участието на възрастните и 2021 г. за ИРБИ. Намаляването на ИРБИ не включва прогнози за населението.

Източник: Евростат.

Въпреки подобренията продължават да съществуват предизвикателства по отношение на осигуряването на достъп до качествено и приобщаващо образование, особено за ромите. Постигнат е известен напредък, но предоставянето на качествено образование и грижи в ранна детска възраст остава ниско за децата на възраст между 0 и 3 години (18,7 % спрямо 36,6 % в ЕС през 2021 г.). Равнището на заетост на наскоро завършилите професионално образование и обучение (ПОО) (64,8 % през 2022 г.) все още е доста под средното за ЕС (79,7 %). Българският план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) се бори с някои от тези предизвикателства чрез създаването на центрове в областта на НТИМ в училищата в цялата страна. ЕСФ+ също така предоставя всеобхватна подкрепа за преодоляване на сегрегацията в училищата, насърчаване на дуалното ПОО и пилотното дуално образование във висшето образование.

Въпреки подобренията България все още е изправена пред високи равнища на бедност и неравенство по отношение на доходите, особено сред уязвимите групи. През 2021 г. доходите на най-богатите 20 % от

⁽⁹⁹⁾ Национална агенция по заетостта (2022 г.), Проучване на нуждите от труд на работодателите (W2/2022).

населението са били 7,5 пъти по-големи от тези на най-бедните 20 % (спрямо 5,0 пъти по-високи в ЕС). През 2021 г. делът на хората, изложени на риск от бедност или социално изключване (ИРБИ), е бил 31,7 % — втората от най-високите стойности в ЕС, като върховата стойност е при ромите — 78,7 %. Процентът на ИРБИ при децата е много висок — 33 % през 2021 г. (24,4 % в ЕС) и 77 % ИРБИ за ромските деца ⁽¹⁰⁰⁾. Изпълнението на националния план за действие относно гаранцията за децата ще бъде от основно значение за подпомагането на уязвимите деца и домакинства. Бедността има силно регионално измерение — процентът на изложените на риск от бедност в селските райони през 2021 г. беше 42,5 %. През 2021 г. 11,6 % от населението в България е изпитало прекомерни жилищни разходи (8,3 % в ЕС). През 2021 г. 23,7 % от населението не е било в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл, което е с 16,8 процентни пункта над средното за ЕС (вж. приложение 8). Справянето с тези предизвикателства ще допринесе за постигането на националната цел за намаляване на броя на ИРБИ със 787 000 души до 2030 г.

България укрепва своята система за социална закрила, но достъпът до социални и здравни услуги все още е ограничен. Текущата реформа на схемата за минимален доход се очаква да укрепи социалната закрила, като обвърже минималната подкрепа с 30 % от най-новия праг на риска от изпадане в бедност през 2025 г. България отбеляза значително увеличение (с 9,4 процентни пункта) на въздействието на социалните трансфери (различни от пенсиите) за намаляване на бедността (29,8 % през 2021 г.), въпреки че все още е доста под средното за ЕС (37,0 %). Системата за дългосрочни грижи е с едно от най-ниските равнища на покритие в ЕС. Системата на здравеопазването страда от недостиг на персонал, особено на медицински сестри ⁽¹⁰¹⁾. Планът за възстановяване и устойчивост за България включва инвестиции за укрепване на предоставянето на дългосрочни грижи и за създаване на поне 300 амбулатории за извънболнична помощ в райони, изправени пред

недостиг на здравни специалисти. ЕСФ+ също така подкрепя мерки за стимулирането на трудовата мобилност, развитието на умения и специализацията на здравните специалисти.

⁽¹⁰⁰⁾Агенция на Европейския съюз за основните права (2022 г.).

⁽¹⁰¹⁾Институт за пазарна икономика (2022 г.), Социални услуги за подпомагане на възрастните хора.

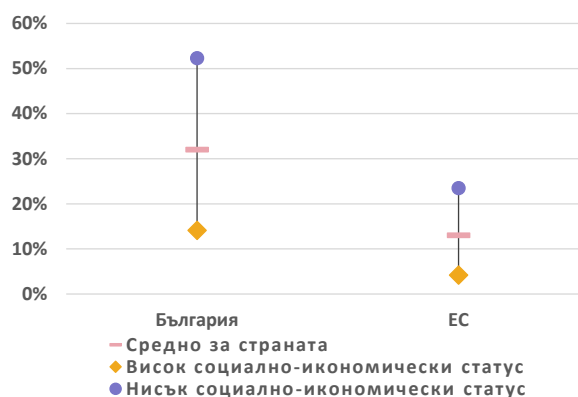
В настоящото приложение са очертани основните предизвикателства пред системата за образование и обучение на България с оглед на целите на равнището на ЕС и други контекстуални показатели съгласно стратегическата рамка на европейското пространство за образование въз основа на анализа от Обзора на образованието и обучението за 2022 г.

Повишаването на качеството и равенството в училищното образование продължава да бъде сериозно предизвикателство. Слабите резултати по отношение на основните умения, измерени от PISA ⁽¹⁰²⁾ (47,1 % по четене, 44,4 % по математика и 46,5 % в областта на науките), са два пъти по-големи от средните за Европа. С течение на времето не е постигнат съществен напредък. Процентът на слабите резултати по отношение на основните умения е особено висок сред учениците в неравностойно положение, което сочи, че социално-икономическите фактори оказват значително влияние върху образователните резултати. Процентът на учениците в неравностойно положение, които не постигат задоволителни резултати и по трите тествани предмета в PISA, е най-високият в ЕС (52,3 %), което показва тежка форма на слаби резултати. Разликата между учениците в добро положение и в неравностойно положение също е сред най-високите (вж. графика A15.1) (38,3 процентни пункта спрямо средната стойност за ЕС от 19,3 процентни пункта). През 2022 г. България посрещна над 50 000 разселени деца от Украйна и предложи езикова подкрепа и услуги за електронно образование на записаните в училище. Въпреки това само малка част от децата, получаващи временна закрила, посещават местни училища, включително поради предпочитанията на семейството им да следват украинското образование.

Сегрегацията продължава да бъде основна пречка пред достъпа до качествено образование. Данните от PISA показват още, че учениците със сходни социално-икономически статус и образователни резултати обикновено са концентрирани в едни и същи училища. 64 %

от ⁽¹⁰³⁾ ромските деца на възраст 6—14 години посещават училища или детски градини, в които всички или повечето от техните съученици са роми ⁽¹⁰⁴⁾. Този дял е дори по-висок в сравнение с 2016 г., когато е бил 58 %. В същото време едва 86,2 % от ромските деца на възраст 7—15 години посещават формално образование в сравнение с 94,6 % от общото население (пак там).

Графика A15.1: Дял на учениците със слаби резултати по четене, математика и точни науки (комбинирано) по социално-икономически статус, PISA 2018 г.

Източник: ОИСП (PISA 2018 г.).

Учителската общност е една от най-възрастните в ЕС и се очертава недостиг на учители. Около половината от учителите са на възраст 50 или повече години. Увеличаването на заплатите е приоритет за повишаване на привлекателността на професията. Недостигът на учители е налице особено в някои дисциплини (напр. в областта на НТИМ, английски език) и в селските райони, където концентрацията на ученици в неравностойно положение е по-висока. Междувременно учителите с по-високо образование или опит обикновено са концентрирани в градските райони, където работната сила също е не толкова застаряваща ⁽¹⁰⁵⁾. Броят на студентите в програми за обучение на учители се увеличава,

⁽¹⁰²⁾ОИСП, 2018 г., Programme for International Student Assessment (PISA, програма за международно оценяване на учениците).

⁽¹⁰³⁾Според оценки на Съвета на Европа ромите представляват около 10 % от населението на България.

⁽¹⁰⁴⁾Агенция за основните права, 2022 г., Основни показатели за стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020—2030 г.

⁽¹⁰⁵⁾Група на Световната банка, 2020 г., [Преподавателска работна сила в България: бележка за политиката и препоръки](#).

но около 40 % от завършилите педагогически програми и 65 % от завършилите специфични за отделните предмети педагогически програми не стават учители след дипломирането си (пак там). Висок процент млади учители напускат професията след първата година на преподаване. Използването на програми за обучение на учители по математика, ИКТ и природни науки не е достатъчно, за да отговори на търсенето. Необходимостта от повишаване на уменията на учителите продължава да е висока.

Преждевременното напускане на училище е намаляло. През 2022 г. процентът на преждеременно напусналите системата на образованието и обучението (18—24 години) е намалял с 1,7 процентни пункта до 10,5 %, но остава над целта на равнище ЕС (9 %) и средната стойност за ЕС (9,6 %). Той е особено висок за ромите и в селските райони (19,1 %).

Участието в образованието и грижите в ранна детска възраст (ОГРДВ) се подобрява, но остава слабо. Увеличаването на достъпа до качествено образование и грижи в ранна детска възраст е дългогодишен приоритет в България. През 2020 г. процентът на участие леко се подобри при децата на възраст между 3 години и началната възраст на задължителното начално образование. Въпреки това процентът на записаните ученици — 80,1 %, остава нисък (средна стойност за ЕС: 93 %). При все че капацитетът за ОГРДВ като цяло е достатъчен в цялата страна, той остава недостатъчен в столицата и големите градски райони. Равнищата на участие са по-ниски за групите в неравностойно положение, включително ромите (58 % в сравнение с 80 % сред населението като цяло).

Цифровизацията в образованието и обучението е в ход, но цифровите умения са ниски. Едва 52 % от българите на възраст 16—19 години имат поне основни цифрови умения⁽¹⁰⁶⁾ — едни от най-ниските проценти в ЕС (средно 69 %). Пандемията изкара наяве предизвикателствата в областта на цифровото образование, но същевременно ускори реформите и инвестициите, включително с подкрепата по линия на Механизма за възстановяване и устойчивост. Например в

училищата ще бъдат инсталирани лаборатории в областта на НТИМ (наука, технологии, инженерство и математика⁽¹⁰⁷⁾), включително високотехнологични класни стаи.

Процентът на завършилите висше образование е нисък. Едва 33,8 % от българите на възраст 25—34 години са имали диплома за завършено висше образование през 2022 г. в сравнение със средно 42 % в ЕС. Процентът на завършилите висше образование в областта на НТИМ е един от най-ниските в ЕС.

⁽¹⁰⁶⁾Индекс за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) за 2021 г., [България](#).

⁽¹⁰⁷⁾Това са специално проектирани и оборудвани пространства за обучение с акцент върху цифровите умения и НТИМ.

Таблица А15.1: Цели на равнището на ЕС и други контекстуални показатели по стратегическата рамка на европейското пространство за образование

Показател	Цел	2015		2022		
		България	ЕС-27	България	ЕС-27	
¹ Участие в образование в ранна детска възраст (на възраст над 3 г.)	96%	84,8%	91,9%	80,1% ²⁰²⁰	93,0% ²⁰²⁰	
² Ученици на възраст 15 г. със слаб успех по:	Четене < 15 %	41,5%	20,0%	47,1% ²⁰¹⁸	22,5% ²⁰¹⁸	
	Математика < 15 %	42,1%	22,3%	44,4% ²⁰¹⁸	22,9% ²⁰¹⁸	
	Науки < 15 %	37,9%	21,1%	46,5% ²⁰¹⁸	22,3% ²⁰¹⁸	
Преждевременно напускащи системата на образованието и обучението (на възраст 18-24)	³ Общо < 9 %	13,4%	11,0%	10,5%	9,6%	
	³ По пол	Мъже	13,3%	12,5%	9,3%	11,1%
		Жени	13,4%	9,4%	11,7%	8,0%
	⁴ По степен на урбанизация	Градове	3,6%	9,6%	5,7%	8,6%
		Селски райони	29,4%	12,2%	19,1%	10,0%
		Местни	13,5%	10,0%	10,5%	8,3%
	⁵ По държава на раждане	Родени в ЕС	: ^u	20,7%	: ^u	20,3%
		Родени извън ЕС	: ^u	23,4%	: ^u	22,1%
	⁶ Показател за справедливост (процентни пунктове)		:	:	38,3 ²⁰¹⁸	19,3 ²⁰¹⁸
	⁷ Учене в процеса на работа за завършилите ПОО	Общо ≥ 60 % (2025 г.)	:	:	: ^u	60,1%
Завършване на висше образование (лица на възраст 25-34)	⁸ Общо 45%	31,8%	36,5%	33,8%	42,0%	
	⁸ По пол	Мъже	24,6%	31,2%	27,7%	36,5%
		Жени	39,6%	41,8%	40,3%	47,6%
	⁹ По степен на урбанизация	Градове	45,7%	46,2%	47,1%	52,2%
		Селски райони	10,4%	26,9%	14,0%	30,2%
		Местни	31,8%	37,7%	33,7%	43,0%
	¹⁰ По държава на раждане	Родени в ЕС	: ^u	32,7%	: ^u	39,5%
		Родени извън ЕС	: ^u	27,0%	: ^u	35,7%
¹¹ Дял на учителите (ISCED 1-3), които са на възраст 50 или повече години		47,7%	38,3%	49,4% ²⁰²⁰	39,2% ²⁰²⁰	

Източник: (1,3,4,5,7,8,9,10,11) = Евростат; 2 = ОИСР (PISA); 6 = Европейска комисия (Съвместен изследователски център. Забележки: Все още не са налични данни за останалите цели на равнището на ЕС по стратегическата рамка на европейското пространство за образование, които обхващат слабите резултати по отношение на цифровите умения и участието на възрастните в ученето. Показателят за равнопоставеност показва разликата в дела на учениците със слаби резултати по четене, математика и наука (взети заедно) сред 15-годишните ученици между най-долната и най-горната четвърт на социално-икономическия статус.

Въпреки усилията съответствието на образованието и обучението с нуждите на пазара на труда е недостатъчно. Като цяло едва около половината от завършилите висше образование работят на длъжности, изискващи висше образование. Картата на висшето образование показва редица дисбаланси между търсенето и предлагането на образователни услуги на национално и регионално равнище и резултатите на завършилите висше образование на пазара на труда. Усилията за подобряване на качеството продължават с изпълнението на стратегията за висшето образование (2022—2030 г.). Бяха предприети няколко мерки за модернизирание на професионалното образование и обучение (ПОО), но привечдането му в съответствие с пазара на труда може да бъде допълнително подобро (вж. приложение 14). България продължава да има един от най-ниските проценти на участие в ученето за възрастни в ЕС (1,8 % през 2021 г.,

значително под средното равнище от 10,8 %), особено сред нискоквалифицираните възрастни.

ПРИЛОЖЕНИЕ 16: ЗДРАВЕ И ЗДРАВНИ СИСТЕМИ

Доброто здраве на населението и ефективната, достъпна и устойчива здравна система са предпоставки за устойчива икономика и общество.

Настоящото приложение представя моментна снимка на здравето на населението и системата на здравеопазването в България.

Очакваната продължителност на живота в България продължава да бъде най-ниската в ЕС. Наблюдава се рязък спад след 2019 г. Този спад се дължи най-вече на смъртните случаи, свързани с COVID-19, чийто брой се е увеличил значително през 2021 г.⁽¹⁰⁸⁾ През 2020 г. основните причини за смърт са заболяванията на кръвоносните системи, следвани от рака и COVID-19. Делът на лечимата смъртност на 100 000 души население от 213 (2020 г.) е доста над средния за ЕС от 92 (2020 г.). Смъртността от рак на 100 000 души население в България възлиза на 245 (2020 г.), което е малко над средната стойност за ЕС от 242 (2020 г.).

Графика A16.1: Продължителност на живота при раждане (в години)

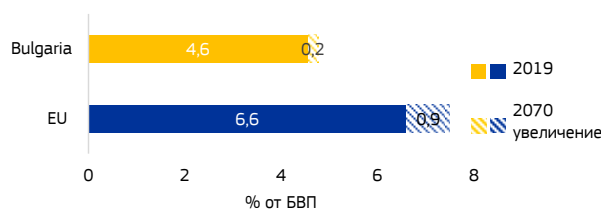

Източник: Евростат.

Разходите за здравеопазване спрямо БВП в България бяха 8,5 %, което е доста под средното за ЕС равнище от 10,9 % (2020 г.). Разходите за здравеопазване на глава от населението са нараснали по-бързо, отколкото в ЕС като цяло през последното десетилетие, с особено голямо увеличение от 19,9 % между 2019 г. и 2020 г., което е най-високото в ЕС в този период. Въпреки това с разходи на глава от населението в размер на 1478 EUR (по стандарти на покупателната способност) през 2020 г. България все още е

сред държавите с най-ниски разходи в ЕС — под половината от средната стойност за ЕС от 3269 EUR. Особено предизвикателство за България е високият дял на преките плащания от страна на пациентите — 36 % (2020 г.), който е най-високият в ЕС. Съответно публичният дял на разходите за здравеопазване е бил 63,1 % (2020 г.), което е доста под средното за ЕС равнище от 81,2 % (2020 г.). България също така се нарежда сред държавите с най-висок дял на домакинствата, които изпитват катастрофални разходи за здравеопазване. Предвижда се публичните разходи за здравеопазване да се увеличат с 0,2 процентни пункта от БВП до 2070 г. (в сравнение с 0,9 процентни пункта за ЕС като цяло).

Графика A16.2: Прогнозно увеличение на публичните разходи за здравеопазване през периода 2019—2070 г.

Референтен сценарий на Работната група по въпросите на застаряването

Източник: Европейска комисия/Комитет за икономическа политика (2021 г.)

Разходите за болнична помощ представляват най-големият дял от разходите за здравеопазване в България (38 % през 2020 г.). Заедно с особено големия брой легла за интензивно лечение, това показва, че е налице модел на грижи, който е силно ориентиран към болниците. Съответно България се нарежда сред държавите с най-нисък дял на разходите за амбулаторно лечение. Разходите за медицински стоки (основно фармацевтични продукти) в извънболнична среда в България представляват над една трета от разходите за здравеопазване — сред най-високите в ЕС. Употребата на антибактериални лекарствени продукти (определена дневна доза на 1000 жители на ден) е 22,4 (2021 г.), което е значително над средната стойност за ЕС от 14,5 (2021 г.). Това поражда опасения за общественото здраве във връзка с антимикробната резистентност.

⁽¹⁰⁸⁾ Въз основа на данни, предоставени пряко от държавите членки на ECDC в рамките на Европейската система за наблюдение (данни към 13 април 2023 г.).

Таблица А16.1: Ключови показатели за здравеопазването

	2017	2018	2019	2020	2021	Средно за ЕС (последна година)
Смъртност, предотвратима чрез добро здравеопазване, на 100 000 души от населението (смъртност, която може да се избегне чрез оптимално качество на здравеопазването)	191,8	188,2	189,0	213,0	NA	91,7 (2020)
Смъртност от рак на 100 000 души от населението	232,4	232,5	242,2	245,3	NA	242,2 (2020)
Текущи разходи за здравеопазване, % от БВП	7,5	7,3	7,1	8,5	NA	10,9 (2020)
Публичен дял на здравните разходи, % от текущите здравни разходи	56,4	59,1	60,6	63,1	NA	81,2 (2020)
Разходи за профилактика, % от текущите здравни разходи	2,8	2,8	3,0	2,8	NA	3,4 (2020)
Легла за интензивни грижи на 100 000 души от населението	617	624	641	658	NA	387,4 (2019)
Доктори на 1 000 души от населението *	4,2	4,2	4,2	4,3	NA	3,9 (2020)
Медицински сестри на 1 000 души от населението *	4,4	4,4	4,4	4,2	NA	8,3 (2020)
Потребление на антибактериални средства за системна употреба в общността, определена дневна доза на 1 000 жители на ден (общо потребление за Кипър)**	18,9	19,5	19,1	20,7	22,4	14,5 (2021)

Забележка: Средната стойност за ЕС е претеглена за всички показатели, с изключение на (*) и (**), за които е използвана простата средна стойност за ЕС. За простата средна стойност за (*) се използват данни за 2020 г. или за най-скорошната година, ако няма налични данни за 2020 г. Данните за гъстотата на лекарите се отнасят до практикуващите лекари във всички държави с изключение на EL, PT (всички лицензирани да практикуват) и SK (всички, които упражняват професионална дейност). Данните за гъстотата на медицинските сестри се отнасят до практикуващите медицински сестри във всички държави, с изключение на FR, PT, SK (всички, които упражняват професионална дейност) и EL (само медицинските сестри, работещи в болници).

Източник: Базата данни на Евростат; с изключение на: ** ECDC

Разходите за превенция в България възлизат на 2,8 % от общите разходи за здравеопазване през 2020 г. в сравнение с 3,4 % за ЕС като цяло. В абсолютни стойности разходите за превенция в България са се увеличили с 14 % между 2019 г. и 2020 г. (в сравнение с увеличение от 26 % за ЕС като цяло). В целия ЕС това увеличение се дължи предимно на разходите за програми за откриване, наблюдение, контрол и реагиране на болести като част от действията на общественото здравеопазване в отговор на COVID-19. Между 2019 г. и 2020 г. в България беше отбелязано забележително пропорционално увеличение на докладваните разходи за епидемиологичен надзор и програми за контрол на риска и за контрол на заболяванията.

Българската система на здравеопазване е изправена пред недостиг на медицински сестри. Броят лекари на 1000 души население от 4,3 (2020 г.) е над средния за ЕС от 3,9 (2020 г.). Броят на практикуващите зъболекари в България е 1,1 (2020 г.), като е сред най-високите в ЕС. Броят на медицинските сестри обаче е 4,2 (2020 г.) в сравнение със средната стойност за ЕС от 8,3 (2020 г.). Малкият брой медицински сестри намира отражение и в най-ниското съотношение медицински сестри към лекари в ЕС. Докато съотношението медицински сестри към лекари в ЕС е 2,2 (2020 г.), в България то е едва 1,0 (2020 г.). Освен това има намаление в наскоро отчетената численост в проучването на работната сила относно заетостта в здравеопазването.

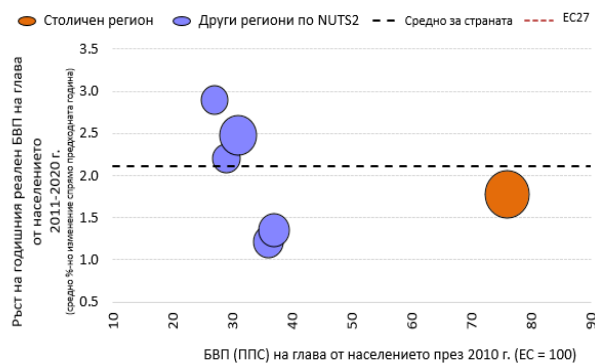
Чрез своя план за възстановяване и устойчивост (ПВУ) България планира да инвестира 372 милиона евро (5,9 % от общата стойност на ПВУ) в здравеопазването. Предстоящите инвестиции включват модернизирани болници и медицински заведения, предоставящи педиатрични, онкологични или психиатрични грижи. Здравният компонент на ПВУ включва също така изграждане на амбулатории за извънболнична помощ, създаване на система за въздушна спешна помощ и справяне с недостига на здравни специалисти, включително тяхното небалансирано географско разпределение.

Реформите, съдържащи се в здравния компонент на ПВУ, включват актуализиране на стратегическата рамка за сектора на здравеопазването. България прие национална стратегия за психичното здраве за периода 2021—2030 г. и свързан с нея план за действие, който има за цел да разреши основните проблеми на системата за психиатрични грижи в страната. Освен това в ПВУ се предвижда актуализиране на няколко други стратегии, включително националния план за борба с рака и националната педиатрична стратегия. България също така подготвя актуализация на своята регулаторна рамка за електронно здравеопазване.

В настоящото приложение се представя икономическата и социалната регионална динамика в България, като се предоставя актуална информация за състоянието на икономическото, социалното и териториалното сближаване във и между българските региони спрямо средните стойности за ЕС, както и за основните предизвикателства пред регионалното икономическо възстановяване.

Регионалните различия в БВП на глава от населението остават много големи в България въпреки усещането за приближаване към средното за ЕС равнище. (графика 17.1). Макар че през периода 2011–2020 г. се наблюдават най-високи темпове на растеж в някои от най-слабо развитите региони, като например в Северозападния регион (2,9 % годишно) и Северния централен регион (2,2 %), през 2020 г. регионалните различия остават на същото равнище като през предходното десетилетие. Те са характерни по отношение на БВП и производителността на труда, демографията, образованието и обучението, заетостта, инфраструктурата, конкурентоспособността и резултатите в областта на научните изследвания и иновациите, като всички те обикновено се изострят в северните части на страната (таблица А.17.1). БВП на глава от населението варира между 92 % от средния за ЕС в столичния регион и между 35 и 40 % от средния за ЕС във всички останали региони. Икономическата активност е силно концентрирана в столичния регион, който генерира 51 % от националния БВП, въпреки че в него живеят едва 18,9 % от населението.

Графика А17.1: **БВП на глава от населението (2010 г.) и ръст на БВП (2011–2020 г.), България (региони по NUTS-3)**

Източник: Евростат, разработка на ГД „Регионална и селищна политика“

Производителността на труда постоянно се увеличава в България, но тя изостава от ЕС и продължават да съществуват значителни регионални различия (графика 17.2). През 2021 г. България има най-ниската производителност на труда в ЕС (измерена като брутна добавена стойност в СПС на заето лице), като тя се равнява на около 52 % от средната за ЕС. Производителността на труда е най-висока в столичния регион, почти два пъти по-висока от тази в региона с най-ниска производителност — Южен централен регион. Ръстът на производителността (измерен като брутна добавена стойност по постоянни цени от 2015 г. на заето лице) от 1,5 % в столичния регион обаче е под средния за страната. Най-нисък растеж се наблюдава в Североизточния регион (1,2 %).

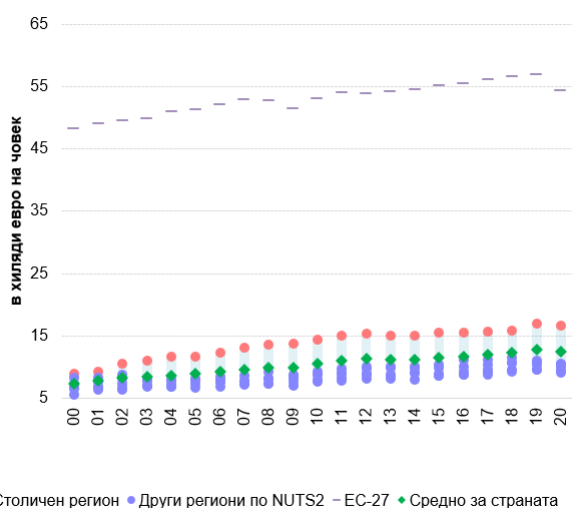

Таблица А17.1: Подбрани показатели на регионално равнище — България

Регион по NUTS2	БВП на глава от населението (ППС)	Производителност (БДС (ППС) на заето лице)	Ръст на населението	Продължителност на живота при раждане	Детска смъртност	Безработица	Население с висше образование	Разходи за НИРД	Ефективност на автомобилния транспорт	Гъстота на автомагистралната мрежа	Индекс за регионална конкурентоспособност
	ЕС27=100, 2021	ЕС27=100, 2021	Общ % изменение 2011-2020 г.	Години, 2020	% от кърмачетата, 2020	% от активното население, 2021	% от населението на възраст 30-34, 2021	% от БВП, 2019 (*) реф. година 2020	% население на 1.30 ч. път/в радиус от 120 km, 2018	km/km ² 2020	0-100, 2022
Европейски съюз	100	100	2,0	79,7	3,3	7,0	42,0	2*	82,0	0,0273	100,0
България	57	52	-6,3	73,6	5,1	5,3	32,7	0,80	56,9	0,0074	65,9
Северозападен	39	44	-16,4	72,1	5,9	11,1	22,1	0,40	29,4	0,0009	49,0
Северен централен	39	39	-12,0	72,8	6,1	6,7	29,6	0,30	37,1	0,0000	62,4
Североизточен	43	43	-4,7	73,5	4,7	6,1	27,6	0,50	46,9	0,0066	58,9
Югоизточен	45	45	-5,5	73,3	7,7	5,5	20,8	0,40	56,5	0,0116	53,4
Югозападен	96	70	-2,3	74,5	2,9	3,5	46,6	1,20	71,4	0,0141	85,4
Южен централен	38	37	-5,3	73,9	6,0	4,0	24,2	0,50	67,7	0,0088	61,6

Източник: ЕВРОСТАТ, база данни EDGAR

Графика А17.2: Производителност на труда (реална БДС на работник), ЕС-27, България (региони на ниво 2 по NUTS), 2000—2020 г.

Източник: Евростат, разработка на ГД „Регионална и селищна политика“

България беше сериозно засегната от пандемията от COVID-19. На национално равнище средната смъртност през 2020 и 2021 г. е била с 29 % по-висока от средната за периода 2015—2019 г. В България също така бе отчетена най-високата прекомерна смъртност в ЕС. На регионално равнище прекомерната смъртност е особено висока в Южния централен регион (+31 %) и столичния регион (+30 %).

Социално-икономическите последици от пандемията бяха усетени асиметрично. За разлика от възходящата тенденция през 2015—2019 г., равнището на заетост спадна през 2020 г. във всички региони. През 2021 г. заетостта (частично) се възстанови в някои региони, но продължи да намалява в Северния

централен (-2,2 % процентни пункта), Южния централен (-1,2 процентни пункта) и Югоизточния регион (-0,9 процентни пункта). През 2020 г. равнищата на безработица се увеличиха за всички региони и продължиха да нарастват през 2021 г. в повечето региони. Само в столичния регион равнището на безработица показва значително възстановяване (графика 17.3).

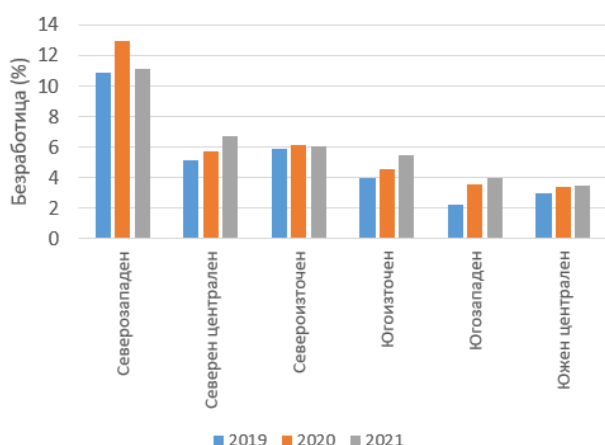
Населението в България и някои от нейните по-слабо развити региони бързо намалява.

Между 2011 и 2020 г. населението на България е намаляло с почти 6,3 %. В някои региони загубата на население е изключително висока. В Северозападния регион населението се е свило с 16 %, като около една четвърт от тях е свързана с нетната миграция. В Северния централен регион намалението е 12 %, една пета от които се дължи на нетната миграция. Селските райони са най-силно засегнати от тази тенденция, тъй като между 2011 и 2020 г. тяхното население е намаляло с 18,6 %. За разлика от това населението в столичния регион е намаляло само с 2,3 %, което се дължи на естествена промяна в населението, но е било компенсирано от увеличение на нетната миграция (1,9 %).

В България здравните проблеми допринасят за лошото демографско положение.

Общата продължителност на живота в страната е с около шест години по-ниска от средната за ЕС, като тази разлика е малко по-голяма в северните региони. Освен това детската смъртност в България е по-висока от средната за ЕС, като най-ниските равнища са отчетени в столичния регион.

Графика А17.3: **Безработица в българските региони, 2019—2021 г.**

Източник: Евростат, разработка на ГД „Регионална и селищна политика“

Като цяло коефициентът на безработица в България е по-нисък, отколкото в ЕС, но съществуват големи регионални различия.

През 2021 г. равнището на безработица беше 5,3 % в България (7,0 % в ЕС), с най-ниско ниво от 3,5 % в столичния регион и най-високо от 11 % в най-слабо развития регион — Северозападния, където равнището на заетост също беше особено ниско (65 % спрямо средната стойност за страната от 73 %). Равнището на безработица в селските райони възлиза на 8,8 %. **Заетостта във високотехнологичните сектори и разходите за НИРД също са много по-ниски в някои от по-слабо развитите региони.** В Югоизточния и Североизточния регион само 1,2 % и 1,4 % от работниците са заети във високотехнологични сектори. Разходите за НИРД възлизат на 0,3 % от БВП във всички региони, с изключение на столичния регион, където са над два пъти по-високи (0,8 %), но все още са доста под средните за ЕС (2,07 %).

Гъстотата на железопътния транспорт и пътната инфраструктура са далеч под средните за ЕС. Също и по отношение на железопътната и магистралната инфраструктура северните региони изостават от южните. През 2020 г. в северните региони са разположени само 112 km автомагистрала от общо 806 km в страната.

Всички български региони се нареждат под средната стойност за ЕС по отношение на конкурентоспособността. Стойността на индекса за регионална конкурентоспособност е

най-висока в Югозападния регион, в който се намира столицата (85,4 % от средната стойност за ЕС). Най-ниската стойност се наблюдава в Северозападния регион (49 % от средната стойност за ЕС).

В някои български региони по-малко от 25 % от населението на възраст 30—34 години има висше образование. Това са Югоизточният (20,8 %), Северозападният (22,1 %) и Южният централен регион (24,2 %). За разлика от това в столичния регион дялът (46,4 %) е по-висок от средния за ЕС.

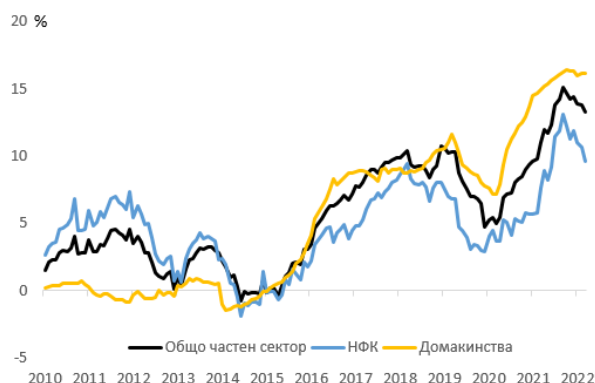
В България навлизането на ИКТ е слабо: през 2020 г. само 27 % от населението е използвало интернет за взаимодействие с публичните органи в сравнение със средно 56 % в ЕС. Столичният регион има най-голям дял (36 %), докато в Северозападния и Югоизточния регион дяловете са съответно 17 % и 18 %.

България има сравнително малък финансов сектор, като банките действат като основни финансови посредници. Съотношението на общите активи към БВП е близо 100 %, като петте най-големи заемодатели държат 67,2 % от общите активи на банковия сектор. Банковият сектор в България е доминиран от дъщерни дружества и клонове на банки от еврозоната. През 2022 г. на местните банки се падат 27,8 % от общите активи, което е малко по-високо, отколкото преди пандемията. Броят на банковите клонове спрямо населението е по-висок от средния за ЕС, което отразява както ограничените цифрови умения сред определени групи от населението, така и ограничените разходи за труд. Същевременно секторът на финансовите технологии в България се разраства скоростно. Секторът на цифровите плащания несъмнено има най-голям принос за този бърз растеж, следван от алтернативните кредити, анализа на данни и борсите на цифрови активи. Коефициентът на пазарно финансиране спадна още повече през последните години до относително ниско равнище през 2021 г. (вж. таблица A18.1). Това се дължи на факта, че достъпът на дружествата до небанково финансиране, особено използването на котираните акции и дългови ценни книжа, остава много ограничен, докато заемите остават доминиращият източник на финансиране. Досега в България не са предприемани емисии на екосъобразни облигации, а инициативите за устойчиво финансиране се подкрепят главно от публични политики и инвестиционни фондове.

Като цяло банковият сектор остава устойчив, високо печеливш и добре капитализиран. Коефициентът на капиталова адекватност за цялата система е бил 20,9 % за третото тримесечие на 2022 г., което е над средното за ЕС. След ясно изразения спад през 2020 г. рентабилността на банките в България рязко се повиши, като възвръщаемостта на собствения капитал беше 8,8 % в края на 2021 г. и 10,6 % през третото тримесечие на 2022 г. Отношението разходи/приходи, в размер на 45,1 % през 2022 г., остана близо до равнищата отпреди пандемията. Отношението кредити/депозити намалява от началото на пандемията вследствие на силния растеж на депозитите. Необслужваните кредити (НОК) остават относително многобройни, но

непрекъснато намаляват, включително по време на пандемията. През последните години общият дял на необслужваните кредити в отделните банки и сегменти на кредитирането бележи низходяща тенденция поради отписвания и продажби на кредити. При все това дялът на необслужваните кредити все още беше 4,2 % през третото тримесечие на 2022 г. — доста над средното за ЕС (1,8 %) — тъй като темпът на намаляване на необслужваните кредити в България е по-бавен, отколкото в много други държави — членки на ЕС. Необслужваните от нефинансовите предприятия кредити също намаляха през последните години, но все още са 6,7 % от всички кредити и аванси през 2022 г. (в сравнение със 7,6 % в края на 2021 г.) и техният дял бе дори по-голям за банките, които са собственост на местни акционери. През 2022 г. дялът на (етап 2) кредитите, които са се влошили значително по отношение на кредитното качество съгласно Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 9, показва повишен кредитен риск.

Графика A18.1: Развитие на кредитната дейност

Източник: ЕЦБ.

Вторичните ефекти от по-високите цени на енергията и лихвени проценти вероятно ще окажат отрицателно въздействие върху качеството на активите. За банковия сектор увеличението на цените на енергията и на лихвените проценти вероятно ще се отразят на капацитета на кредитополучателите за погасяване на дълга, по-специално по-уязвимите и задлъжнели кредитополучатели и кредитополучателите, осъществяващи дейност в по-енергоемки сектори. Рязкото покачване на цените на енергията, възможните смущения в енергийните доставки, влошаването на икономическите нагласи и потенциалните

Таблица А18.1: Показатели за финансова стабилност

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Общи активи на банковия сектор (% от БВП)	101,5	101,6	100,0	107,7	101,3	99,6
Дял (общи активи) на петте най-големи банки (%)	56,5	59,7	62,5	67,1	67,2	-
Дял (общи активи) на националните кредитни институции (%) ¹	23,6	22,1	22,3	22,8	28,4	27,8
Растеж на кредитите на НФК (годишна промяна в %)	4,8	8,6	7,6	4,0	5,7	11,1
Растеж на кредитите на домакинствата (годишна промяна в %)	8,9	9,1	10,6	7,6	14,5	16,0
Показатели за финансова стабилност:¹						
- необслужвани кредити (% от общите кредити)	10,2	7,7	6,5	5,9	4,8	4,2
- коефициент на капиталова адекватност (%)	21,8	20,6	19,5	23,1	22,9	20,9
- възвръщаемост на собствения капитал (%) ²	10,2	11,8	11,2	4,9	8,8	10,6
Съотношение разходи/доходи (%)¹	45,1	45,3	46,8	47,2	45,0	45,1
Отношение кредити/депозити (%)¹	72,6	75,5	78,0	69,7	68,8	70,2
Ликвидни средства на централната банка като % от пасивите	0,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0
Дълг на частния сектор (% от БВП)	98,6	94,9	90,7	92,5	84,4	-
Дългосрочен лихвен спред спрямо Bund (базисни точки)	128,5	49,6	68,2	76,4	56,3	39,0
Съотношение на пазарното финансиране (%)	17,1	15,5	15,4	13,7	12,3	-
Емитирани „зелени“ облигации спрямо всички облигации (%)	-	-	-	-	-	-
1-3	4-10	11-17	18-24	25-27	Цветовете означават подреждане по резултати на държави членки (ЕС-27).	

1) Последни данни: Q3-2022.

2) Данните се отчитат на годишна база.

Източник: ЕЦБ, Евростат, S&P Global Capital IQ Pro.

косвени последици от забавянето на икономическата активност в основните търговски партньори на България могат да засегнат реалната икономика и да влошат способността на кредитополучателите да обслужват дълговете си. Освен това ясно изразената тенденция към промяна в цикъла на лихвените проценти би могла да натежи на кредитополучателите чрез увеличаване на разходите за обслужване на кредитните задължения. Както и в други държави, неочаквано високата инфлация вероятно ще доведе до значителни загуби за общозастрахователната дейност на българските застрахователи. Тези загуби могат да са причинени от няколко фактора, включително: i) значително увеличение на понастоящем подценяваните технически резерви по минали вземания, особено при бизнес модели, основани на „дългата опашка“; ii) значително увеличение на коефициента на загуба при бъдещи вземания, ако застрахователите срещат затруднения да определят правилно и своевременно цената на бъдещата инфлация в своите премии; и iii) по-ниски обеми на подписваческата дейност, тъй като инфлацията може да намали капацитета за спестяване и покупателната способност на притежателите на полици.

Кредитната дейност се засили през 2021 г. и се увеличи още повече през 2022 г. През

2022 г. на домакинствата бяха отпуснати повече нови кредити, отколкото на нефинансови предприятия. До края на 2022 г. прирастът на кредитите за нефинансови предприятия на годишна база беше 11,1 %, което е под върховата стойност, достигната през август 2022 г., докато кредитирането за домакинствата продължи да нараства значително с 16,0 % на годишна база. Факторите, обуславящи предлагането на кредити от банките, включват увеличаване на депозитите и стабилната ликвидна позиция на кредитните институции в България. Търсенето на кредити от домакинствата през по-голямата част от 2022 г. беше подкрепено от все още умерените лихвени проценти. За нефинансовите предприятия високият ръст на кредитите през 2022 г. се дължеше най-вече на нуждата от оборотен капитал и на необходимостта от натрупване на запаси на фона на нарастващите производствени разходи. Съвсем наскоро, през първите месеци на 2023 г. растежът на кредитирането започна да се забавя, особено за нефинансовите предприятия. В по-дългосрочна перспектива разходите за кредитиране на нефинансови предприятия намаляваха (достигайки малко под 3 % в края на 2021 г.), но започнаха да нарастват към края на 2022 г. в съответствие с промяната в глобалния цикъл на лихвените проценти.

Бурно развиващият се жилищен пазар и силният растеж на ипотечното кредитиране предизвикаха ответни мерки на политиката. Индексът на Евростат за цените на жилищата в България се е увеличил с около 54 % от 2015 г. насам, като ръстът на цените на жилищата се ускори допълнително по време на пандемията. В същото време годишният прираст на ипотечните кредити в България се ускори значително през последните години, като достигна своя връх от 18,7 % на годишна база през юни 2022 г. Този растеж и рисковете, произтичащи от очакваната промяна в цикъла на лихвените проценти, накараха Българската народна банка да увеличи антицикличния капиталов буфер (АКБ) от 0,5 % на 1 % от октомври 2022 г., на 1,5 % от януари 2023 г. и на 2,0 % от 1 октомври 2023 г.

България направи стъпки за укрепване на рамката за борба с изпирането на пари (БИП/БФТ), но предстои още работа.

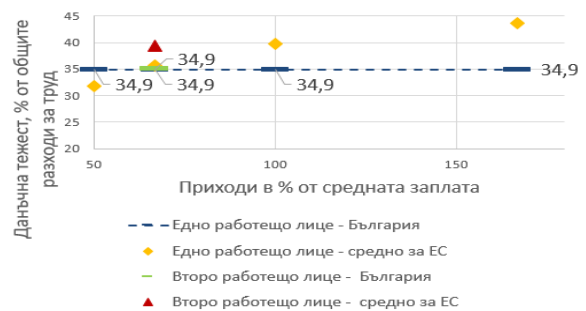
България предприе действия за подобряване на надзорната рамка за БИП/БФТ и тече работа по актуализирането на националната оценка на риска от изпиране на пари и финансиране на тероризма и секторните оценки на риска в сектора на организациите с нестопанска цел; извършени са секторните оценки на рисковете, свързани с виртуалните активи и схемата за предоставяне на гражданство срещу инвестиции. Предприемат се стъпки за укрепване на аналитичния капацитет на звеното за финансово разузнаване с цел по-добро използване на сигналите за съмнителни сделки и увеличаване на използването на финансовото разузнаване. България беше подложена на оценка на ефективността на своята уредба за БИП/БФТ спрямо международните стандарти, което доведе до препоръчани действия, които следва да бъдат предприети. Законопроект, целящ пълно транспониране на разпоредбите на 5-ата директива относно борбата с изпирането на пари, беше внесен в Народното събрание, но в крайна сметка не беше приет.

В настоящото приложение е представен преглед на данъчната система на България въз основа на показатели. В него е включена информация за данъчната структура (видовете данъци, от които България получава най-много от своите приходи), данъчната тежест върху работниците и прогресивността и преразпределителния ефект на данъчната система. То също така предоставя информация за събирането на данъците и спазването на данъчното законодателство.

Данъчните приходи на България са относително ниски в сравнение с нейния БВП, като най-големият принос идва от данъчното облагане на потреблението. Средата на ниско облагане във връзка с преките данъци благоприятства икономическата дейност, тъй като насърчава инвестициите и предлагането на работна ръка. Таблица A19.1 показва, че данъчните приходи на България като процент от БВП са били значително по-ниски от съвкупните за ЕС през 2021 г. и почти същите като през 2020 г. Делът на данъците върху потреблението като дял от общите данъчни приходи беше значително над съвкупния за ЕС (45,8 % в сравнение с 27,5 %), но приходите от данъци върху труда бяха значително по-ниски от съвкупните за ЕС като дял както от БВП, така и от общото данъчно облагане (вж. таблица A19.1 и графика A19.2). Екологичните данъци представляват 9 % от общото данъчно облагане през 2021 г., което е най-високата ставка в ЕС-27. Това се дължи най-вече на енергийните данъци,

отразяващи прилагането на принципа „замърсителят плаща“ (за повече информация относно политиките, свързани с устойчивостта на околната среда, вж. приложение 6). Приходите от данъци върху недвижимото имущество бяха относително ниски като процент както от БВП, така и от общите данъчни приходи. Поради това има възможност те да бъдат увеличени, за да се отговори на потенциалните предизвикателства, свързани с фискалната устойчивост. Не са предвидени обаче съществени реформи на политиката по отношение на данъчното облагане. Единствената инициатива, която може да бъде спомената, е обществената консултация по закон, с който се предлагат изменения и допълнения към Данъчно-осигурителния процесуален кодекс.

Графика A19.1: Данъчна тежест за един работещ и вторите работещи членове на домакинството като % от общите разходи за труд, 2022 г.

Данъчната тежест за втория работещ член на домакинството допуска, че първият работещ получава 100 % от средната заплата и няма деца. За методиката на данъчната тежест за вторите работещи членове на домакинството вж. ОИСП (2016 г.) Taxing Wages 2014-2015 (Данъчно облагане на заплатите 2014–2015 г.).

Източник: Европейска комисия

България има система с единна данъчна

Таблица A19.1: Показатели за данъчното облагане

	България					ЕС-27					
	2010	2019	2020	2021	2022	2010	2019	2020	2021	2022	
Данъчна структура	Общо данъци (включително задължителни реални социални осигуровки) (% от БВП)	25,4	30,3	30,5	30,7	37,9	39,9	40,0	40,6		
	Данъци върху труда (като % от БВП)	8,4	11,1	11,5	11,1	20,0	20,7	21,3	20,9		
	Данъци върху потреблението (като % от БВП)	13,4	14,3	14,0	14,1	10,8	11,1	10,7	11,2		
	Данъци върху капитала (като % от БВП)	3,6	5,0	5,0	5,6	7,1	8,1	8,0	8,5		
	Общо данъци върху имуществото (като % от БВП)	0,5	0,8	0,7	0,8	1,9	2,2	2,2	2,2		
	Постоянни данъци върху недвижимото имущество (като % от БВП)	0,3	0,3	0,3	0,3	1,1	1,2	1,2	1,1		
Прогресивност и справедливост	Екологични данъци като % от БВП	2,7	3,0	3,0	2,8	2,4	2,4	2,2	2,2		
	Данъчна тежест на 50% от средната заплата (несемейно лице) (*)	32,5	34,9	34,9	34,9	34,9	33,9	32,3	31,9	32,1	31,7
	Данъчна тежест на 100% от средната заплата (несемейно лице) (*)	32,5	34,9	34,9	34,9	34,9	41,0	40,1	39,9	39,6	39,7
	Корпоративен данък - действителни средни данъчни ставки (1) (*)		9,1	9,1	9,1			19,5	19,4	19,1	
Данъчна администрация и спазване	Разлика в коефициента на Джини преди и след облагане и парични социални трансфери (пенсияте са изключени от социалните трансфери) (2) (*)	3,6	3,8	4,1	4,7	8,6	7,7	8,1	7,8		
	Просрочени данъчни задължения: общи данъчни задължения в края на годината (включително дълг, считан за несъбираем) / общо приходи (в %) (*)	20,2	100,8				31,6	40,7			
	Неизпълнение на потенциалните приходи от ДДС (% от съвкупния размер на дължимия ДДС (VTTL))	9,7	6,3				11,0	9,1			

1) Ефективни данъчни ставки, ориентирани към бъдещето (ОИСП).

2) По-високата стойност показва по-силно преразпределително въздействие на данъчното облагане.

*) Проста средна стойност за ЕС-27

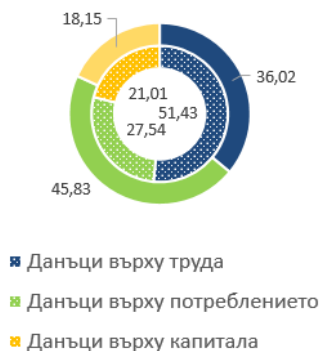
За повече данни относно данъчните приходи, както и приложената методика, вж. Европейска комисия, генерална дирекция „Данъчно облагане и митнически съюз“, Taxation trends in the European Union: data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom (Тенденции в областта на данъчното облагане в Европейския съюз: данни за държавите – членки на ЕС, Исландия, Норвегия и Обединеното кралство): издание от 2021 г., Служба за публикации на Европейския съюз, 2021 г., <https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047> и уебстраницата „Данни за данъчното облагане“ https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.

За повече подробности относно неизпълнението на потенциалните приходи от ДДС вж. Европейска комисия, генерална дирекция „Данъчно облагане и митнически съюз“, „Неизпълнение на потенциалните приходи от ДДС в ЕС: доклад за 2022 г.“, Служба за публикации на Европейския съюз, 2022 г., <https://data.europa.eu/doi/10.2778/109823>.

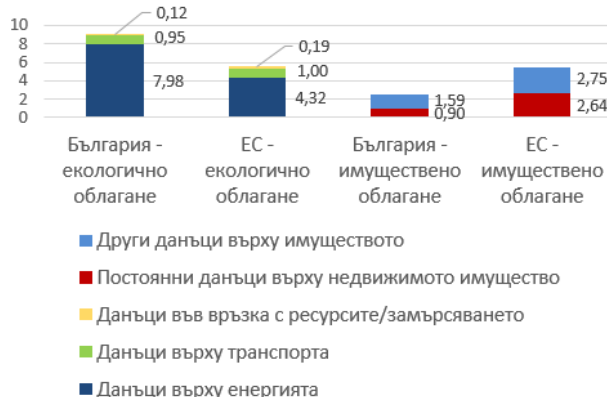
Източник: Европейска комисия, ОИСП

Дялове на данъчните приходи през 2021 г., България (външен кръг) и ЕС (вътрешен кръг)

Екологично и имуществено данъчно облагане като % от общите данъчни приходи, България и ЕС

Източник: Европейска комисия

ставка, която не е прогресивна, за разлика от обичайното за ЕС. България има данъчна система с единна ставка с една от най-ниските ставки на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС (само 10 %). За разлика от някои държави членки с плоска ставка на подоходния данък, липсва основно данъчно облекчение, което допълнително ограничава прогресивността на данъчната система.⁽¹⁰⁹⁾ В резултат на това данъчната тежест е относително висока за лицата с ниски доходи и сравнително ниска за лицата с високи доходи (графика A19.1). Това може да намали търсенето на работна ръка за нискоквалифицираните работници. Липсата на прогресивност на данъчната система допринася и за ниската способност на данъчната система и системата за обезщетения да преразпределят доходите. Данъчната система и системата за обезщетения намаляват коефициента на Джини (мярка за неравенството в доходите) през 2021 г. само с 4,7 процентни пункта, което е доста под средната стойност за ЕС от 7,8 процентни пункта (вж. таблица A19.1). Симулациите, основани на модела EURMOD, показват, че основно годишно данъчно облекчение от 2800 EUR за ниските доходи, финансирано чрез увеличаване на законоустановената данъчна ставка, би могло

да намали относителната бедност с около 0,6 процентни пункта и неравенството с 0,8 пункта на Джини.⁽¹¹⁰⁾

Продължават да съществуват предизвикателства по отношение на ефективността на данъчната администрация. Спазването на данъчното законодателство се е подобрило, както е видно от намаляването на неизпълнението на потенциалните приходи от ДДС (разликата между действително събраните приходи и теоретичните данъчни задължения), спаднало с 3,4 процентни пункта до 6,3 % между 2019 и 2020 г. Наблюдаваното подобрене в спазването на изискванията за ДДС обаче следва да се тълкува предпазливо, като се има предвид, че оценката се основава на коригирани данни от 2014 г. Като цяло все още има значителни възможности за подобрене по отношение на ефективността на данъчната администрация. България изостава от други държави членки по отношение на степента, в която данъчните декларации са предварително попълнени, което може да се счита за показател за разходите за изпълнение на изискванията, пред които са изправени данъкоплатците.⁽¹¹¹⁾ Процентът на подаване по електронен път на данъчна декларация за данъка върху доходите на физическите лица се е повишил, но все още е

⁽¹⁰⁹⁾ Максималната месечна социалноосигурителна вноска е 3400 BGN (1739 EUR), което означава, че пределната данъчна ставка е регресивна, а след това данъчната тежест е относително висока за лицата с ниски доходи. Данъчната основа на наетите лица обаче може да бъде приспадната с 6000 лева (3069 EUR) на дете, до 12 000 лева за две деца и 18 000 лева за три деца. Данъчното облекчение за деца с увреждания е 12 000 лева.

⁽¹¹⁰⁾ Barrios, S. et al. (2020), Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries (Реформи за прогресивно данъчно облагане в държави с единна данъчна ставка), Eastern European Economics, Vol. 58/2, стр. 83-107.

⁽¹¹¹⁾ Източник: TaxTech — Форум за данъчната администрация (oecd.org), таблица DM2.

нисък в сравнение с други държави членки. Планът на България за възстановяване и устойчивост (ПВУ) не включва данъчни реформи, въпреки няколко съществуващи специфични за държавата препоръки (СДП 2018, 2019 и 2020) относно данъчното облагане. Съществуват обаче някои свързани мерки, които могат да засилят цифровизацията на публичната администрация.

ПРИЛОЖЕНИЕ 20: ТАБЛИЦА С ИКОНОМИЧЕСКИ И ФИНАНСОВИ ПОКАЗАТЕЛИ

Таблица А20.1: Ключови икономически и финансови показатели

	2004-07	2008-12	2013-19	2020	2021	2022	прогноза	
							2023	2024
Реален БВП (на годишна база)	6,8	1,4	2,3	-4,0	7,6	3,4	1,5	2,4
Потенциален растеж (на годишна база)	5,9	1,8	2,3	2,2	2,3	2,2	2,6	2,1
Частно потребление (на годишна база)	9,2	1,4	2,1	-0,6	8,8	4,8	3,6	1,5
Публично потребление (на годишна база)	2,5	-0,3	2,3	8,3	0,4	6,5	3,9	4,0
Бруто образуване на основен капитал (на годишна база)	16,5	-4,2	1,8	0,6	-8,3	-4,3	2,2	3,3
Износ на стоки и услуги (на годишна база)	15,0	2,9	5,6	-10,4	11,0	8,3	2,6	3,2
Внос на стоки и услуги (на годишна база)	19,7	-1,1	5,4	-4,3	10,9	10,5	2,9	2,8
Принос към растежа на БВП:								
Вътрешно търсене (на годишна база)	10,5	-0,3	2,0	1,2	3,6	3,3	3,2	2,2
Материални запаси (на годишна база)	0,7	-0,7	0,2	-1,1	3,8	1,3	-1,5	0,0
Нетен износ (на годишна база)	-4,5	2,2	0,2	-4,0	0,2	-1,2	-0,2	0,3
Принос към потенциалния растеж на БВП:								
Общо труд (часове) (на годишна база)	1,8	-1,0	0,1	-0,4	-0,3	-0,1	0,4	-0,1
Натрупване на капитал (на годишна база)	2,0	1,7	0,8	0,8	0,5	0,3	0,4	0,4
Обща факторна производителност (на годишна база)	2,1	1,1	1,4	1,8	2,1	2,0	1,9	1,8
Разлика между фактическия и потенциалния БВП	1,4	0,8	-0,5	-4,7	0,3	1,4	0,4	0,7
Коефициент на безработица	11,1	10,3	9,1	6,1	5,3	4,3	4,3	4,0
Дефлатор на БВП (на годишна база)	7,5	4,0	3,1	4,3	7,1	15,1	10,4	3,9
Хармонизиран индекс на потребителските цени (ХИПЦ, на годишна база)	6,8	4,6	0,4	1,2	2,8	13,0	9,4	4,2
ХИПЦ без енергетиката и преработените храни (на годишна база)	6,5	4,4	0,5	2,0	1,9	10,4	10,9	5,3
Номинална компенсация на едно наето лице (на годишна база)	8,6	9,8	7,5	7,2	11,3	18,4	13,5	9,1
Производителност на труда (реала, изработени часове, на годишна база)	3,5	3,2	1,9	0,8	6,5	2,1	1,2	2,1
Разходи за труд за единица продукция (РТЕП, за цялата икономика, на годишна база)	4,7	6,6	5,5	9,0	3,6	16,0	12,2	6,8
Реални РТЕП (на годишна база)	-2,6	2,5	2,3	4,5	-3,3	0,8	1,6	2,8
Реален ефективен валутен курс (РТЕП, на годишна база)	2,8	4,5	4,3	4,5	3,7	12,2	6,2	3,2
Реален ефективен валутен курс (ХИПЦ, на годишна база)	3,9	2,1	0,0	2,2	1,1	3,4	.	.
Процент на нетните спестявания на домакинствата (нетни спестявания като процент от нетния разполагаем доход)	-11,9	-2,6	-1,2
Частен кредитен поток, консолидиран (% от БВП)	28,0	8,4	2,6	3,6	4,4	.	.	.
Дълг на частния сектор, консолидиран (% от БВП)	86,7	134,7	107,4	92,5	84,4	.	.	.
от който дълг на домакинствата, консолидиран (% от БВП)	18,0	27,9	23,6	24,3	23,8	.	.	.
от който дълг на нефинансовите корпорации, консолидиран (% от БВП)	68,7	106,8	83,9	68,3	60,6	.	.	.
Брутен необслужван дълг (% от общите дългови инструменти и общите заеми и аванси) (1)	3,3	14,7	11,2	5,1	4,0	.	.	.
Предприятия, нето предоставени заеми (+) или нето получени заеми (-) (% от БВП)	-8,1	-0,6	7,0
Предприятия, брутен оперативен излишък (% от БВП)	27,0	28,6	29,8
Домакинства, нето предоставени заеми (+) или нето получени заеми (-) (% от БВП)	-7,8	-2,7	-0,9
Дефлиран индекс на цените на жилищата (на годишна база)	24,8	-6,5	2,4	5,2	2,5	-2,4	.	.
Жилищни инвестиции (% от БВП)	3,9	3,4	2,2	2,9	2,8	2,5	.	.
Баланс по текущата сметка (% от БВП), платежен баланс	-14,6	-6,5	1,7	0,0	-1,9	-0,7	-0,2	0,0
Търговски баланс (% от БВП), платежен баланс	-15,4	-6,7	2,1	2,0	1,7	0,5	.	.
Условия на търговията на стоки и услуги (на годишна база)	2,8	1,2	1,3	5,0	-0,8	0,5	1,7	-0,1
Баланс на капиталовата сметка (% от БВП)	0,2	1,1	1,7	1,4	0,7	0,9	.	.
Нетна международна инвестиционна позиция (% от БВП)	-51,2	-88,5	-52,0	-25,6	-18,5	-12,5	.	.
NENDI - НМИП след приспадане на инструментите без риск от неизпълнение (% от БВП) (2)	.	.	25,6	47,7	47,5	45,8	.	.
МИП - пасиви след приспадане на инструментите без риск от неизпълнение (% от БВП) (2)	.	.	51,3	41,0	39,1	35,8	.	.
Равнище на износа спрямо развитите държави (% изменение за 5 години)	57,4	24,8	12,1	16,3	17,3	.	.	.
Експортен пазарен дял, стоки и услуги (на годишна база)	6,3	-0,2	3,1	-0,7	5,0	4,2	0,0	-0,6
Нетни потоци на ПЧИ (% от БВП)	-18,5	-6,1	-2,1	-4,5	-1,8	-2,4	.	.
Салдо по консолидиран държавен бюджет (% от БВП)	1,5	-1,8	-0,3	-3,8	-3,9	-2,8	-4,8	-4,8
Структурно бюджетно салдо (% от БВП)	.	.	0,3	-2,4	-4,0	-3,2	-5,0	-5,0
Консолидиран държавен дълг (% от БВП)	24,9	14,7	23,7	24,5	23,9	22,9	25,0	28,1

1) Местни банкови групи и самостоятелни банки, дъщерни дружества под чуждестранен контрол от ЕС и извън него и клонове под чуждестранен контрол от ЕС и извън него.

2) Нетна международна инвестиционна позиция (НМИП) без преки инвестиции и портфейли от акции.

Източник: Евростат и ЕЦБ към 2 май 2023 г., когато са налични данни; прогнозни данни на Европейската комисия (прогноза от пролетта на 2023 г.).

В настоящото приложение се оценяват рисковете за фискалната устойчивост на България в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. В него е използван същият многостранен подход като в доклада на Европейската комисия за фискалната устойчивост за 2022 г., актуализиран въз основа на прогнозата на Комисията от пролетта на 2023 г.

1 — Като цяло краткосрочните рискове за фискалната устойчивост са малки. Показателят на Комисията за ранно откриване (SO) не сигнализира за големи краткосрочни фискални рискове (таблица A21.2).⁽¹¹²⁾ Брутните нужди от финансиране се очаква да останат ограничени на равнище от 6,3 % от БВП в краткосрочен план (т.е. през периода 2023—2024 г.), макар и леко да нарастват в сравнение с последните върхови стойности през 2020 г. (таблица A21.1). Възприятаята на финансовите пазари за държавния риск са положителни, което се потвърждава от рейтингите на основните агенции.

2 — Средносрочните рискове за фискалната устойчивост са като цяло средно големи.

Анализът на устойчивостта на обслужването на дълга на България показва, че при базовия сценарий съотношението на държавния дълг към БВП се очаква да нарасне значително в средносрочен план, като през 2033 г. ще надхвърли с малко референтната стойност от 60 % от БВП (графика A21.2)⁽¹¹³⁾·⁽¹¹⁴⁾.

⁽¹¹²⁾SO е съставен показател за краткосрочния риск от натиск върху бюджета. Той се основава на широк набор от макрофинансови и фискални променливи, които са се доказали, че работят надеждно в миналото при откриването на ситуации на предстоящ натиск върху бюджета.

⁽¹¹³⁾Допусканията, залегнали в основата на базовия сценарий на Комисията „при липса на изменения на фискалната политика“, включват по-специално: i) структурен първичен дефицит, преди разходите за застаряването на населението, в размер на 4,4 % от БВП към 2024 г.; ii) инфлация, която се доближава линейно към 10-годишния форуърден инфлационно индексирания лихвен суап 10 години напред (което се отнася до 10-годишните инфлационни очаквания 10 години по-късно от сега); iii) номиналните краткосрочни и дългосрочни лихвени проценти по нови и разсрочени дългове, които се доближават линейно от текущите стойности към пазарните форуърдни номинални лихвени проценти с T+10 (както за всички държави членки); iv) темповете на

Допусканото структурно първично салдо (дефицит от 4,4 % от БВП) допринася за това развитие. То изглежда особено ниско в сравнение с предишните фискални резултати, което показва, че страната разполага с достатъчно възможности за корективни действия.⁽¹¹⁵⁾ В същото време базовите прогнози до 2033 г. се влияят положително от благоприятен „лавинообразен ефект“ с растеж на реалния БВП от около 1,6 % през периода 2025—2033 г. Брутните държавни нужди от финансиране се очаква да нараснат през прогнозния период, като достигат 9,0 % от БВП през 2033 г., което е значително над прогнозираното равнище за 2024 г. (таблица A21.1).

Базовите прогнози са подложени на стрес тестове спрямо четири алтернативни сценария, за да се оцени въздействието на промени в основните допускания (графика 1). За България връщането към исторически фискални траектории при сценария „историческо структурно първично салдо (СПС)“ би довело до значително по-ниско съотношение на държавния дълг към БВП. Ако СПС постепенно се доближи до дефицит от 0,3 % от БВП (неговата историческа 15-годишна средна стойност), прогнозираното съотношение на

растеж на реалния БВП от прогнозата на Комисията от пролетта на 2023 г. до 2024 г., последвани от прогнозите по методиката T+10 на Комитета за икономическа политика/Работната група по разликата между фактическия и потенциалния БВП между T+3 и T+10, т.е. за периода 2025—2033 г. (средно 1,6 %); v) разходите за застаряване в съответствие с Доклада за застаряването на населението от 2021 г. (Европейска комисия, Институционален документ 148, май 2021 г.). За информацията относно методиката вж. Обзор на устойчивостта на обслужването на дълга за 2022 г. (Европейска комисия, Институционален документ 199, април 2023 г.).

⁽¹¹⁴⁾В таблица 1 са показани базовите прогнози за дълга и неговата разбивка по първичното салдо, лавинообразния ефект (комбинираното въздействие на лихвените плащания и растежа на номиналния БВП върху динамиката на дълга) и корекцията наличности-потоци.

⁽¹¹⁵⁾Прогнозите на Комисията вземат предвид проектобюджета за 2023 г. и средносрочната фискална рамка (2023—2026 г.), внесени със закъснение в парламента от служебното правителство на 28 април 2023 г. Тези планове представят само базов сценарий без промяна на политиката, при който липсва консолидиране на мерките на фискалната политика, тъй като служебното правителство не е предложило политики извън своя мандат. Такива мерки обаче могат да бъдат предложени и приети от парламента с въздействие още през 2023 г.

дълга към БВП ще бъде през 2033 г. с близо 28 процентни пункта по-ниско в сравнение с базовия сценарий. Трайно влошаване на макрофинансовите условия, отразено в сценария „неблагоприятен растеж на лихвения диференциал“ (т.е. с 1 процентен пункт по-висок от базовия сценарий), би довело до по-високо съотношение на държавния дълг към БВП с 3,5 процентни пункта от БВП до 2033 г. в сравнение с базовия сценарий. Временно влошаване на финансовите условия, отразено в сценария на „финансово напрежение“ (т.е. временно увеличение на лихвените проценти с 1 процентен пункт), би довело до сходно като цяло съотношение на публичния дълг към БВП до 2033 г. в сравнение с базовия сценарий. Сценарият за „по-ниско структурно първично салдо (СПС)“ (т.е. равнище на СПС, трайно намалено с половината от кумулативната прогнозна промяна) би довел до значително по-високо съотношение на държавния дълг към БВП до 2033 г. (+7,3 процентни пункта от БВП) в сравнение с базовия сценарий.

Освен това стохастичните прогнози за дълга показват среден риск (графика 2).⁽¹¹⁶⁾ Тези стохастични симулации сочат 97 % вероятност съотношението на дълга към БВП през 2027 г. да бъде по-голямо, отколкото през 2022 г., което води до среден риск. Освен това тези сътресения показват значителната несигурност (т.е. разликата между 10-ия и 90-ия перцентил на разпределение на дълга) по отношение на базовите прогнози за държавния дълг.

3 — Дългосрочните рискове за фискалната устойчивост са като цяло средно големи.⁽¹¹⁷⁾

⁽¹¹⁶⁾Тези прогнози показват въздействието върху дълга на 2000 различни сътресения, засягащи първичното салдо на държавния бюджет, икономическия растеж, лихвените проценти и обменните курсове. Конусът покрива 80 % от всички симулирани посоки на развитие на дълга, като по този начин се изключват екстремни събития.

⁽¹¹⁷⁾Показателят за недостатъчна фискална устойчивост S2 измерва постоянното фискално усилие (корекция на СПС) през 2024 г., което би било необходимо за стабилизиране на публичния дълг в дългосрочен план. Той се допълва от показателя за недостатъчна фискална устойчивост S1, с който се измерва постоянното фискално усилие, необходимо през 2024 г., за да се сведе съотношението на дълга към БВП до 60 % в дългосрочен план (до 2070 г.). Както за показателя S1, така и за показателя S2 оценката на риска зависи от

Показателят за недостатъчна устойчивост S2 (в размер на 5,9 процентни пункта от БВП) показва среден риск, което сочи, че България ще трябва значително да подобри структурното си първично салдо, за да гарантира стабилизирането на дълга в дългосрочен план. Този резултат е подкрепен от неблагоприятната първоначална бюджетна позиция (4,6 процентни пункта от БВП) и прогнозираното увеличение на разходите за застаряването на населението, произтичащи главно от разходите за пенсии (0,8 процентни пункта от БВП) в дългосрочен план (таблица A21.1).

В съчетание с уязвимостта на дълга, подчертана от показателя S1, общите дългосрочни рискове се оценяват като средни. В действителност показателят за недостатъчна устойчивост S1 показва, че ще е необходимо значително усилие за консолидация в размер на 4,7 процентни пункта от БВП, за да се намали дългът до 60 % от БВП до 2070 г. Този резултат се дължи главно на неблагоприятната първоначална бюджетна позиция (принос от 4,3 процентни пункта от БВП) и в по-малка степен на приноса на разходите, свързани със застаряването на населението (1 процентен пункт от БВП) (таблица A21.2), докато изискването за дълга има отрицателен принос от 0,7 процентни пункта от БВП поради ниското съотношение на дълга към БВП на България.

И накрая, в оценката трябва да бъдат взети предвид няколко допълнителни фактора, свързани с риска. От една страна, факторите, увеличаващи риска, са свързани с неотдашното увеличение на лихвените проценти, отрицателната нетна международна инвестиционна позиция на България, дяловете на държавния дълг в чуждестранна валута и на държавния дълг, държан от нерезиденти, както и с рисковете от условни пасиви, свързани със

размера на необходимата фискална консолидация: „висок риск“, ако изискваното усилие надвишава 6 процентни пункта от БВП, „среден риск“, ако е между 2 процентни пункта и 6 процентни пункта от БВП, и „нисък риск“, ако усилието е отрицателно или под 2 процентни пункта от БВП. Цялостната дългосрочна класификация на риска обединява категориите риск, произтичащи от S1 и S2. S1 може да увеличи категорията на риска, произтичаща от S2, когато сигнализира за по-висок риск, отколкото S2. За повече подробности вж. Обзор на устойчивостта на обслужването на дълга за 2022 г.

задълженията на субектите за държавен контрол, класифицирани извън сектор „Държавно управление“. От друга страна, смекчаващите риска фактори включват удължаването на матуритета на дълга през последните години и относително стабилните източници на финансиране (с диверсифицирана и голяма инвеститорска база). Бюджетният дефицит също би могъл да се окаже по-нисък, ако основните политически партии в българския парламент изпълнят ангажимента си за фискална консолидация още от 2023 г. Освен това, ако бъдат изцяло изпълнени, структурните реформи в рамките на NextGenerationEU/МВУ биха могли да окажат допълнително положително въздействие върху растежа на БВП през следващите години и следователно да спомогнат за смекчаване на рисковете за устойчивостта на обслужването на дълга.

Таблица A21.1: Анализ на устойчивостта на обслужването на дълга — България

Таблица 1. Базови прогнози за дълга	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Съотношение на brutния дълг (% от БВП)	24.5	23.9	22.9	25.0	28.1	31.6	35.2	38.8	42.3	45.9	49.5	53.2	56.9	60.6
Промени в съотношението от които	4.5	-0.6	-1.1	2.1	3.0	3.5	3.6	3.6	3.6	3.6	3.6	3.7	3.7	3.7
Първичен дефицит	3.3	3.4	2.3	4.3	4.2	4.3	4.4	4.4	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Лавинообразен ефект	0.5	-2.8	-3.4	-1.9	-0.9	-0.8	-0.8	-0.8	-0.9	-0.9	-0.9	-0.8	-0.8	-0.8
Корекция наличности-потоци	0.8	-1.2	0.0	-0.2	-0.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Брутни нужди от финансиране (% от БВП)	5.5	3.2	4.4	6.3	6.4	7.0	7.3	7.7	7.9	8.1	8.3	8.5	8.7	9.0

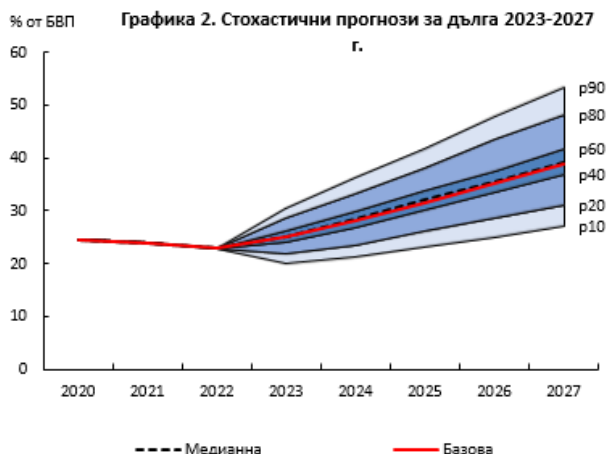
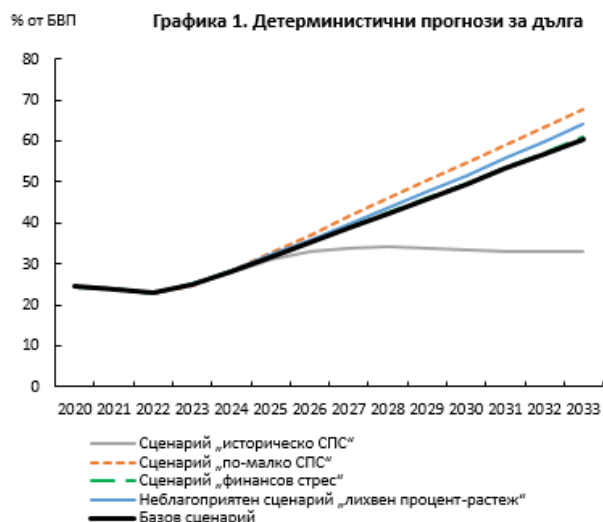
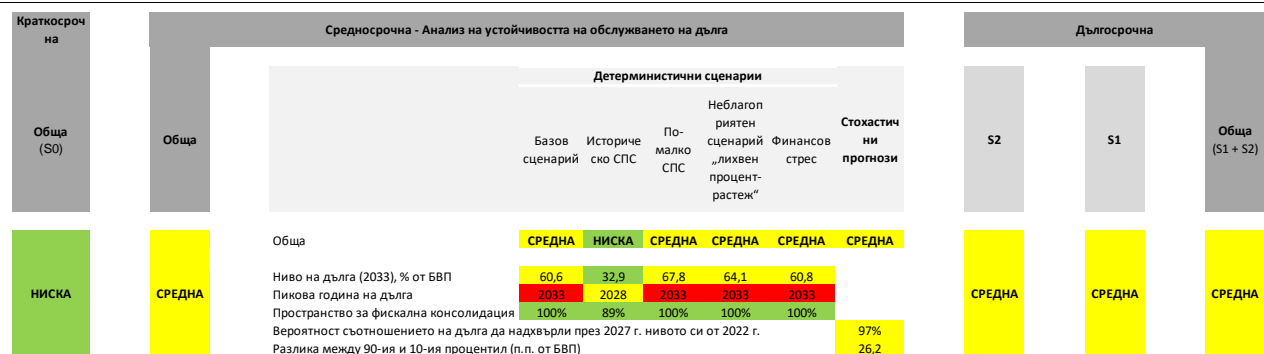

Таблица 2. Разбивка на показателите за липса на устойчивост S1 и S2

	S1	S2
Общ индекс (п.п. от БВП)	4.7	5.9
от които		
Първоначална бюджетна позици	4.3	4.6
Изискване за дълга	-0.7	
Разходи за застаряването	1.0	1.4
от които		
Пенси	0.5	0.8
Здравеопазване	0.2	0.2
Дългосрочни грижи	0.1	0.1
Други	0.2	0.3

Източник: служби на Комисията.

Таблица A21.2: Топлинна карта на рисковете за фискалната устойчивост — България

(1) Ниво на дълга през 2033 г. Зелено: под 60 % от БВП. Жълто: между 60 % и 90 %. Червено: над 90 %. (2) Пиковата година на дълга сочи дали се предвижда дългът да нарасне като цяло през следващото десетилетие. Зелено: дългът достига своя връх рано. Жълто: достига своя връх към средата на прогнозния период. Червено: достига своя връх късно. (3) Пространството за фискална консолидация измерва дела на минали фискални позиции в страната, които са били по-строги от приетите в базовия сценарий. Зелено: висока стойност, т.е. приетата фискална позиция е правдоподобна по исторически стандарти и оставя място за корективни мерки, ако е необходимо. Жълто: средна стойност. Червено: ниска стойност. (4) Вероятност съотношението на дълга да надхвърли през 2027 г. нивото си от 2022 г. Зелено: ниска вероятност. Жълто: средна. Червено: голяма (също отразява първоначалното ниво на дълга). (5) Разликата между 90-ия и 10-ия процентил измерва несигурността въз основа на разпределението на дълга при 2 000 различни шока. Зелените, жълтите и червените клетки показват нарастваща несигурност.

Източник: Европейската комисия (за допълнителни подробности относно многоизмерния подход на Комисията вж. Debt Sustainability Monitor за 2022 г.)

Източник: служби на Комисията.